

Η ΡΟΔΙΑΚΗ

1912

ΟΙ ΙΤΑΛΟΙ ΣΤΙΣ
ΝΟΤΙΕΣ ΣΠΟΡΑΔΕΣ

Κατάληψη της Ρόδου

Απόβουση στον όρμο των Καλλιθέων

Lo sbarco a Kalitheas (4 maggio 1912)

Η μάχη της Ψίνθου
(Γραφισμα της εποχής)

Αεροπλάνο στη μάχη της Ψίνθου

ΠΛΗΓΕΡΑ - ΤΗΛΕΓΡΑΦΗΜΑΤΑ ΑΝ' ΕΥΣΕΙΑΣ
ΟΚΤΩΒΟΣ ΑΝΑΤΙΡΟΥΣΤΗ ΜΑΧΗ ΕΣΣ ΡΟΔΟΥ
ΔΙΣΤΗΛΑΙΩΣΙΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡ. ΦΡΟΥΡΑΣ-ΜΕΤΕΤΑ ΑΠΟΔΕΙΑ
ΑΝΑΤΙΡΕΙΑ ΔΙΣ ΤΗΝ ΠΛΑΚΙΩΝ ΒΟΥΛΗ-ΠΑΥΣΙΝΗΚΗ ΒΙΑΣΑΡΩΣ

Το 1912, ο Ιταλός στρατός εισέβαλε στην Ελλάδα, καταλαμβάνοντας τις νήσους των Σποραδών. Η μάχη της Ψίνθου, που έλαβε χώρα τον Οκτώβριο, αποτέλεσε ένα σημαντικό γεγονός στην ιστορία της Ελλάδας. Η νίκη των Ελλήνων στην Ψίνθου, με την βοήθεια του αεροπλάνου που έφερε ο Γεώργιος Βενιζέλος, οδήγησε στην απελευθέρωση της Ρόδου και στην αποχώρηση των Ιταλών. Η μάχη αυτή είναι γνωστή ως η μάχη της Ψίνθου ή η μάχη της Ψίνθου-Ρόδου.

ΜΕΤΕΤΑ ΑΠΟΔΕΙΑ

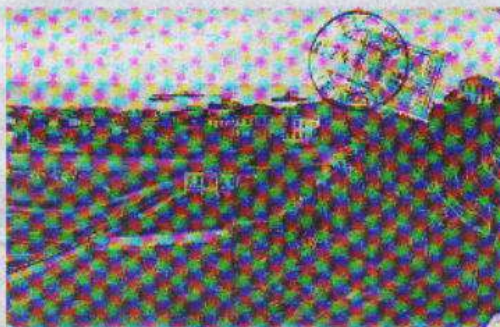
Μετά την απελευθέρωση της Ρόδου, ο Ιταλός στρατός αποχώρησε από την Ελλάδα. Η Ελλάδα επέστρεψε στην εδαφική της ακεραιότητα και η νίκη στην Ψίνθου αποτέλεσε ένα σημαντικό γεγονός στην ιστορία της χώρας.

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΨΑΛΙΩΣΗ ΔΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΝ ΣΑΡΑΝΟΙ

Η Ρόδος του 1912...

Το Μανιτράκι

Η πόλη από το Μόντε Σμιθ (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Τα δικαστήρια. Βρίσκονταν κοντά στο Ζινιάνι. Από τα πρώτα που κατέλαβαν οι Ιταλοί και λειτουργήσε αμέσως (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

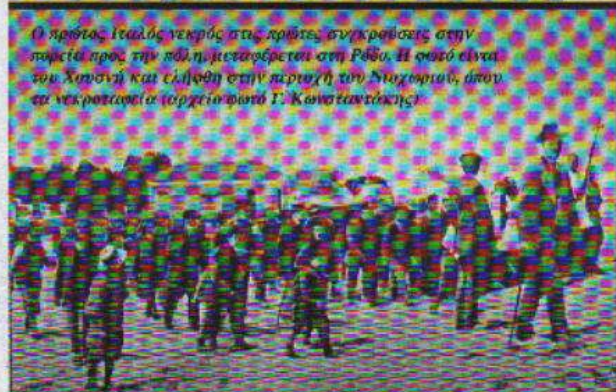
Φωτό-ντοκουμέντο. Το Τελωνείο με τορπιλοβόλες και μεταγωγικά τις πρώτες μέρες της καταλήψεως (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

1912 Η Αγία Αναστασία. Στο βάθος δεν διακρίνεται η επιβλητική κατωκία Κοζοβύλη γιατί άρχισε να χτίζεται το 1921 (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Το πλήθος παρακολουθεί τη μπάνα που συνοδεύει το νεκρό προς το Νεκροταφείο. Η φωτο ελήφθη από τον Χουσανή εφένη (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Ο πρώτος Ιταλός νεκρός στα πρώτες συγκρούσεις στην πορεία προς την πόλη μεταφέρεται στη Ρόδο. Η φωτο είναι του Χουσανή και ελήφθη στην περιοχή του Νεκροταφείου, όπου τα νεκροταφεία (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Τιμητικό άγημα συνοδεύει το νεκρό. Φωτό Χουσανή εφένη (Αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Το Τελεοντίο με τα καταστήματα στην Πύλη της Αγίας Λακεταρίας

1914 - 1. CANTIERE NAUTICAPOLI DELLA PIAZZA NAUTICAPOLI
2. PIAZZA - CANTIERE NAUTICAPOLI (SULLA STRADA "CANTIERE")

Αυτοκίνητα στην πλατεία Μανδρακλίου. Η φωτο είναι του Χουσή εφένη (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Το λιμάνι Μανδρακλίου το 1912

Το Μαντράκι. Το κτίριο αριστερά βρισκόταν στα σημερινά δικαστήρια

Λίγα λόγια...

Αγαπητέ αναγνώστη,

Με το αφιέρωμα που κρατάς στα χέρια σου για την κατάληψη της Ρόδου και των Νότιων Σποράδων το 1912 από τους ιταλούς, δεν εξαντλείται το θέμα.

Απλώς δίνουμε μερικά σημεία του γεγονότος-από την πραγματική του σκοπιά- από έγγραφα της εποχής, φωτογραφίες, και ορισμένες λεπτομέρειες και παρασκηνία που για πρώτη φορά ως σύνθεση, βλέπουν το φως. Αντλήσαμε τα διατρέξαντα από επίσημα αρχεία, όπως της Κεντρικής Υπηρεσίας του υπουργείου των Εξωτερικών της Ελλάδος, το αρχείο του Προξενείου της Ελλάδος στη Ρόδο (το είδαμε ολόκληρο από 1832-1940), το αρχείο της Πρεσβείας και του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος στην Κωνσταντινούπολη, το αρχείο της Πρεσβείας μας στη Ρώμη, φυσικά την άλλη πλευρά του λόφου, τα αρχεία του παλιού υπουργείου των Εξωτερικών, του υπουργείου Αμύνης της Ιταλίας, τουρκικές εφημερίδες, τις ελληνικές εφημερίδες στη Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη και Αθήνα, τα προξενεία της Ελλάδος, της Σμύρνης, Αλεξανδρείας και Τύνιδας, τα υποπροξενεία Αττάλειας, Προύσσης και Δεδεαγασί (Αλεξανδρουπόλεως), το αρχείο του Ίωνα Δραγούμη, τμηματάρχη τότε του Τμήματος Ανατολικών Υποθέσεων του υπουργείου των Εξωτερικών, το αρχείο του Στρατιωτικού Συνδέσμου Κωνσταντινουπόλεως. Επίσης ιδιωτικά αρχεία στη Ρόδο-ευχαριστούμε τους αγαπητούς συμπατριώτες μας για το ενδιαφέρον τους και τη βοήθεια που μας πρόσφεραν και προσφέρουν- και άλλου, φωτογραφικό υλικό, από το μουσείο Μπενάκη, ιδιωτικές συλλογές, βιβλιογραφία, ελληνική και ξένη κ.α.

Αγαπητέ αναγνώστη, Στο αφιέρωμα αυτό δεν αναφερόμαστε σχεδόν καθόλου στο διπλωματικό μέρος του ζητήματος, στην Εκπαίδευση, ούτε και σε άλλα παραπλήσια, της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής της περιοχής. Επ' ευκαιρία ευχαριστούμε τους κ.κ. Συμεών Δοντά και Γεώργιο Κωνσταντάκη για το υλικό που μας πρόσφεραν, όπως και τους άλλους συμπατριώτες μας, που επιθυμούν την ανωνυμία...

Το φωτογραφικό αυτό υλικό βρίσκεται στους προσωπικούς μας σκληρούς δίσκους-υπερβαίνει για τον 20ό σκόνα τις 6.770 φωτο, διπλές και τριπλές ορισμένες φορές, όλες αντίγραφα-όπως και τα έγγραφα σε φωτοτυπίες που αυτά καλύπτουν μήκος 16,50 μέτρων. Η αποδεικτιωποίηση των εφημερίδων ειδικά για την περίοδο 1910-1913, έγινε από μικροφίλμ, από τα Αρχεία της Βιβλιοθήκης της Βουλής των Ελλήνων και της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, και καλύπτουν μερικές χιλιάδες σελίδες.

Τέλος, ευχαριστούμε του Εκδότες της «Ροδιακής», τη Διεύθυνση, τους Συναδέλφους συντάκτες της εφημερίδας, τις Συναδέλφους τεχνικούς Ιοι Κυρίες μας γύρισαν τουλάχιστον 35 χρόνια πίσω, στο μάρμαρο και στο καθημερινό κλείσιμο της εφημερίδας «Ακρόπολις»-ωραίες εποχές μάθοναι για το ενδιαφέρον τους, με όλες τις παραξενιές του υπογράφοντος...

Κ. ΤΣΑΛΑΧΟΥΡΗΣ

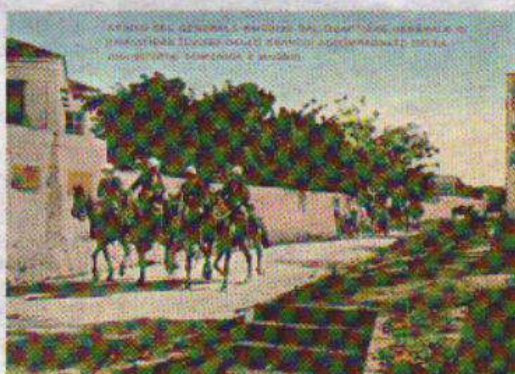
Η είσοδος του λιμανιού την εποχή της καταληψίας (Φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

74 Ιταλοί στρατιώτες τρενομοιωμένοι (αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης)

Ο Αμέλιο εισέρχεται στην πόλη της Ρόδου. Φωτό Χουσή εφένη (Αρχείο φωτο Γ. Κωνσταντάκης).

Ο στρατηγός Τζιοβάννι Αμέλιο (διακρίνεται στη φωτο με τον αριθμό 1), στο επίτελο του για τον κατάληψη των νησιών, είχε τους ανώτερους αξιωματικούς, στρατηγό Φραντσέσκο Μάρκι (2), μετέπειτα διοικητή των νησιών, comandante-διοικητή Κουζάνι, (3), ταγματάρχη Ερνέστο Μομπέλι (4), επικεφαλής του Επιτελείου, συνταγματάρχη Μαλετίνι (5), ταγματάρχη Ρο (6), συνταγματάρχη Γκαλιάνο (7), ταγματάρχη Γκίσλι (8), συνταγματάρχη Φερνάνδο Τρόμι (9), μετέπειτα προσωρινό διοικητή των νησιών, συνταγματάρχη Βάνζο (10), ταγματάρχη Ρόνκι (11), ταγματάρχη Μελζάνο (12), ταγματάρχη Ντε Νέγκρι (13), ιππότη Αποστολίδη (αποκαταμένο στη Διοίκηση) (14), επικεφαλής των ταγματάρχων Ντε Κουτίτσι (15), ταγματάρχη Γκαρρολάο (16), ταγματάρχη Νόμπιλι (17), ταγματάρχη νησιονομικού Σαλινάρι (18), αντισυνταγματάρχη Τζιρζιο Μπαρόλι (19), ταγματάρχη Σαλαρόλι (20) αντισυνταγματάρχη Κατζέμι (21), αντισυνταγματάρχη Μορέτσι (22), επικεφαλής στην υπηρεσία του στρατηγού Αμέλιο, καθηγητή Μπασοκιάν (23), ταγματάρχη Νιεβόλι (24) Διευθυντή ειδικό σε στρατιωτικά ζητήματα, και αντισυνταγματάρχη Κερένο.

Ένας πραγματικά μεγάλος ποσέμαρτος

Αμέλιο, ο κατακτητής της Ρόδου!..

Η πόλη του Παλέρμο τον θεωρεί άξιο τέκνο της

Αμέσως μετά την κατάληψη της Ρόδου και των άλλων νησιών των Νοτίων Σπαρδών, ο Φιλελληνικός Σύλλογος Τορίνο απέστειλε προς το στρατηγό Τζιοβάννι Αμέλιο την πιο κάτω επιστολή:

«Στρατηγέ,

Νικητή στη θάλασσα, στην ξηρά, πανίσχυρε, γενναϊόφυκε, ανδρείε, φιλόνηρωπε, η Ιταλία, ο βασιλιάς και ο λαός σε επευφημεί. Κράτησε ψηλά την τιμή της Ιταλίας και στο όνομά σου αναβιώνουν οι αρχαίες δόξες του παλικού Έθνους.

Αλλά το σοφό και τελεσφόρο υπέρ της Ιταλίας έργο σου, μερικοί επευφημούν περισσότερο των άλλων και έντονα φωνάζουν το όνομά σου, το αφιερωθέν στην αιώνια δόξα. Είμαστε εμείς, «οι επί μακρόν παρ' ουδενός ακουσθέντες

και ήδη παρηγορούμενοι όστι βλέπομεν εν μέρει μεταφροζομένην εις έργον την συμβουήν, την οποίαν πρώτοι και ευσταθείς παρέοχομεν και διευλώσαμεν, ανακηρύσσοντες τας κοσμοποητικὰς υποχρεώσεις της Ιταλίας, τας ηγηζούσας εκ του υψηλότερου πνεύματος, το οποίον την διαπνέει, και εκ των υπερτέρων όκονών, τους οποίους οφείλει ν' ακολουθή και να επιδιώκη».

Και χαϊρόμαστε γιατί είδαμε επέλευς στενά συνδεδεμένο το ελληνικό ζήτημα με το Ιταλικό, και τη Μητέρα Ιταλία εκδικήτρια και υπέρμαχο και διαπύτι κάθε δικαιοσύνης και κάθε ελευθερίας.

Χάρης σε σένα, τον οποίον ευλογούν ήδη και οι παρὰ των ισχυρών καταδυσαστευόμενοι, κυματίζει σήμερα στον άνεμο της Ανατολής η Ιταλική σημαία, υπόσχεση ελευθερίας.

Και καλά κατανόησαν την κοινότητα του Ελληνικού και του Ιταλικού Αγώνα οι φτωχοί εκείνοι Ρόδιοι, οι οποίοι χωρίς να δεχτούν καμιά αμοιβή και περιφρονήσαντες κάθε απειλή, αυθόρμητα και πιστά οδήγησαν οσφραγώς κατά τη διάρκεια της νύχτας και διὰ σκοπιών δύσβατων, απότομων, ελλοκειδών, σπειροειδών στρατών και επικίνδυνων κρημών τους Ιταλούς στρατιώτες σε περικύκλωση του εχθρού.

Και έτσι υψώθηκε σε μια μέρα η δόξα των παλικών όθλων!..

Δεχθείτε τον ευλογη και θερμό αίνο και τον χαιρετισμό μας!

Αλλά ποιος ήταν ο στρατηγός Τζιοβάννι Μπατίστα Αμέλιο;

Γεννήθηκε στο Παλέρμο της Σικελίας στις 29 Οκτωβρίου 1854. Ακολούθησε στο στρατιωτικό κληδόν και παρακολούθησε τη στρατιωτική σχολή της Μόντενα, μετέβη σε όπες τις αφρικανικές επιχειρήσεις της χώρας του από το 1887 μέχρι το 1897. Στην Ερυθραία πολέμησε ως ηγέτης και διακρίθηκε σε όπες τις φάσεις του πολέμου, κερδίζοντας

τους βαθμούς-στη μάχη της Derta Matz πήρε το αργυρό μετάλλιο ανδρείας.

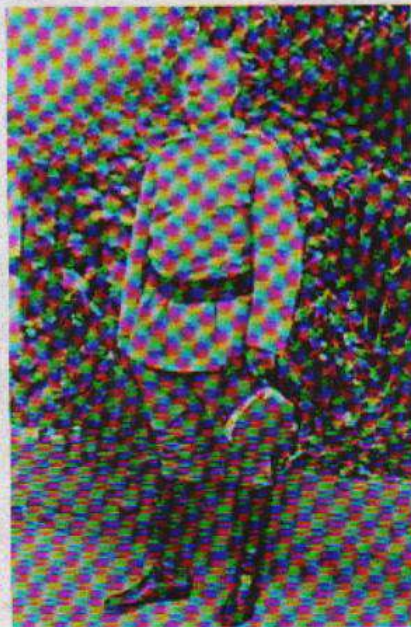
Στάλθηκε στην Κίνο από το 1902 μέχρι το 1905 εναντίον της εξέγερσης των Μπόξερ στην περιοχή Τιεντσίν όπου διεξήγαγε τις επιχειρήσεις πάντα νικηφόρα. Το 1911 τον βρόσκουμε με το βαθμό του αντιστρατήγου στην Κυρναϊκή κατά τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο, όπου πέτυχε τη νίκη των δύο Φοινίκων, στις 12 Μαρτίου 1912, και στη συνέχεια επικεφαλής των παλικών στρατευμάτων για την κατάληψη των Νοτίων Σπαρδών. Από το 1913 μέχρι το 1918 διετέλεσε κυβερνήτης της Τριπολιτίας και της Κυρναϊκής. Το 1919 ανέλαβε τη διοίκηση του 10ου

Σώματος Στρατού της Νάπολι και οδοκλήρωσε την καριέρα του στο Σάμα για τη δημόσια ασφάλεια.

Πέθανε στη Ρώμη στις 29 Δεκεμβρίου 1921. Για το Παλέρμο, τη γενέτειρά του, θεωρείται άξιο τέκνο της Πατρίδας.

Για την Ιστορία σε μια κομνησή κοντά στο Παλέρμο, στη Σκιάρα, υπάρχει μια μικρή οδός με το όνομα του Αμέλιο και δύο δρόμοις πιο κάτω υπάρχει η οδός Ρόδου. Σύμπτωση; Ίσως...

Στις φωτο, ο Αμέλιο μετά την κατάληψη της Ρόδου, και ο Αμέλιο επιβιβάζεται στην Ντέρνα με κατεύθυνση τη Ρόδο. Ο τίτλος του ενστοιανέ έγραφε: Ο νικητής της Ρόδου.

Ο στρατηγός Αιμέλιο δίνει τη διαταγή

Κεραυνοβόλο εγχείρημα: (Veni-Vidi-Vici), «Ἦλθα-Είδα-Νίκησα», η επιχείρηση της Ρόδου

Οι μάχες να γίνουν σε ανοικτό μέρος, μακριά από την πόλη,
πολιορκία, τέχνασμα, παράδοση -Οχι θύματα άμαχοι

Α'
Η κατάληψη από την Ιταλία των δέκα προνομιοσίων νησών(1), μαζί με τη Ρόδο και την Κω, τον Απρίλιο 1912 (2) δεν αιφνιδιάζει την ελληνική Κυβέρνηση. Κατό τους επισήμως ελληνικούς διπλωματικούς κύκλους, επικροτούσε η εντύπωση ότι με την

**ΓΡΑΦΕΙ Ο
ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΑΛΑΧΟΥΡΗΣ**

παράταση του Ιταλοτουρκικού πολέμου, που άρχισε το Σεπτέμβριο 1911, η κυριαρχία της Ιταλίας στην περιοχή του Αιγαίου αποτελούσε γεγονός αναμφισβήτητο. Μάλιστα, με τον αποκλεισμό του τουρκικού στόλου στον Ελλήσποντο, η Ιταλία ανά πάσα στιγμή μπορούσε να προσβάλει τις Νότιες Σποράδες και να τις καταλάβει.

Η Ιταλία μετά την ένωση της, προσπαθεί να εξερέει ζωικούς χώρους, να αποκτήσει ζώνες επιρροής ειδικά για τον πλησιάζοντα αγροτικό της πληθυσμό. Από τα τέλη του 19ου αιώνα, η κατάκτηση της Ερυθραίας και της Σομαλίας, αποτελούν τις βάσεις για την εξάπλωσή της. Παρά την ανεπιτυχή επιχείρησή για την κατάκτηση της Αθιοπίας το 1896, επιμένει και στρέφει τις βλέψεις της προς άλλες περιοχές. Με σύμφωνη γνώμη των Δυνάμεων, καταλαμβάνει την Τριπολιτάδα με αντικειμενικό σκοπό να κληρονομήσει την Οθωμανική αυτοκρατορία στην καρδιά της, τα Δαρδανέλλια.

Οι Δυνάμεις σε πλησιήμφια επιδιώκουν τον κατακερματισμό της ετοιμοθάνατης αυτοκρατορίας και το μοίρασμα των περιοχών-πρώτων υλών. Το Ανατολικό Ζήτημα βρίσκεται σε εξέλιξη.

Η Ιταλία, όμως, απροετοίμαστη, για ένα τέτοιο εγχείρημα, δεν διακινδυνεύει, αλλά στρέφεται προς τα Δωδεκάνησα, τις Νότιες Σποράδες. Το τηλεσίγραφο για την Τριπολιτάδα επιδόθηκε από τον πρεσβευτή της Ιταλίας στην Κωνσταντινούπολη στις 15/28 Σεπτεμβρίου 1911(3). Με αυτό ζήτησε την εκκένωση της περιοχής από τα τουρκικά στρατεύματα, όπως

και της Κυρηναικής και έταρασε 24ωρη προθεσμία για απάντηση.

Το μικρό χρονικό διάστημα, πέρασε χωρίς καμιά ενέργεια της Πύλης και τα ιταλικά στρατεύματα την επομένη προσέβαλαν το φρούριο της Τριπολιτιάς και σε λίγες ώρες καταλαμβάνουν την πόλη, εξ ονόματος του βασιλέως της Ιταλίας(4).

Τη σύγκυση, στην οποία περιήλθε η Τουρκία, διαδέχθηκε η ψύχραιμη διοργάνωση μιας άμυνας στη Λιβύη η οποία και με τη βοήθεια-εν κρυπτώ-άλλων Δυνάμεων, κατόρθωσε να ανακόψει την προέλαση προς το εσωτερικό της χώρας.

Ο φανατισμός των Ιθαγενών και η σύσταση του εδάφους, πέτυχαν όπως το θέατρο των επιχειρήσεων να μην επεκταθεί σε ακτίνα μεγαλύτερη αυτής των τηλεβολών του στόλου. Η διπλωματία τότε αναζητάβανε να επιτύχει αυτά που η στρατιωτική μηχανή δεν κατόρθωσε να φέρει σε πέρας. Χρειαζόταν, όμως, μια στρατιωτική επιτυχία. Δεν ήταν αρκετό το βασιλικό διάταγμα της προσαρτήσεως της Λιβύης στο Ιταλικό κράτος. Προς στιγμή υπήρξε σκέψη να μεταφερθεί το θέατρο του πολέμου στα παράλια της Αδριατικής(5), αλλά αυτή προσέκρουσε στην άρνηση των Μεγάλων Δυνάμεων. Και αυτές είχαν βλέψεις και επιθυμίες στη Βαλκανική. Αποκλείστηκε επίσης η Θεσσαλονίκη, όπως και η προσβολή των Στενών. Έτσι ο πανόχιμος Ιταλικός στόλος, βλέπει ένα και μόνο στόχο, τις Νότιες Σποράδες(6).

Η Ελλάδα την περίοδο αυτή είναι το επίκεντρο των εξελίξεων. Με υπεύθυνη κυβέρνηση και σταβρή εσωτερική πολιτική-είναι φανερό η αστικοδημοκρατική ανωριμότητα- στρέφει το βλέμμα της έξω από τα στενά σύνορά της, όχι για να επωφεληθεί εις βάρος άλλων, αλλά για να υποστηρίξει με τίποτος τις εθνικές της διεκδικήσεις. Με το Κρητικό άνοιξε τον κύκλο της εδαφικής αποκαταστάσεως. Είναι η εποχή που ο πρωθυπουργός Ελευθέριος Βενιζέλος αγωνίζεται στο διπλωματικό στίβο για βαλκανική συνεργασία. Παρακολουθεί τα γεγονότα και ειδικά

τις κινήσεις του Ιταλικού στόλου στη Μεσόγειο.

Στις 28/11 Μαρτίου 1912 δημοσιεύεται στην εφημερίδα «Jornal» των Παρισίων η πληροφορία από τη Νάπολη, ότι η Ιταλία «σκέφεται» τρόπους για προεκτική κατάληψη των νησών του Αρχιεπισκόπου Μυτιλήνης, Ρόδο και Σύμου(7).

Η δύναμη των Τούρκων στη Ρόδο

Λίγες μέρες αργότερα, ο σύμβουλος της Ιταλικής Πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη-το ανώτερο προσωπικό της Πρεσβείας είχε εγκαταλείψει το τουρκικό εδάφος λόγω του συνεχόμενου πολέμου στην Κυρηναική-έδωσε την πληροφορία στον Έλληνα πρεσβευτή Αλεξανδρόπουλο, ότι η χώρα του θα καταλάβει μια νήσο για να τη χρησιμοποιήσει ως βάση ναυτικών επιχειρήσεων. Ο ίδιος σύμβουλος στις 11/24 Μαρτίου, προσήλθε στην Ελληνική Πρεσβεία και ζήτησε να πληροφορηθεί από τα στρατιωτικά μας ακόλουθο περί των στρατιωτικών δυνάμεων της Τουρκίας σε κάθε νήσο και εάν το βίβαιο του Αρχιεπισκόπου ανήκει διοικητικό στην ευρωπαϊκή ή ασιατική Τουρκία(8). Οι ελληνικές υπηρεσίες γνώριζαν επακριβώς τη δύναμη του τουρκικού στρατού σε κάθε νησί των Σποράδων.

Στις 15/28 Φεβρουαρίου πληροφορούνται από τη Ρόδο ότι στην πρωτεύουσα του νησιού υπάρχουν 1.500 άνδρες και 8 αξιωματικοί και στο χωριό Ψίνθος 800 άνδρες με 4 αξιωματικούς επικεφαλής και 4 ορεινά πολυβόλα(9). Στα άλλα νησιά η στρατιωτική δύναμη ήταν ανυπόκριτη-υπήρχαν άνδρες που εκτελούσαν χρέη χωροφυλάκα και φοροεισπράκτορα.

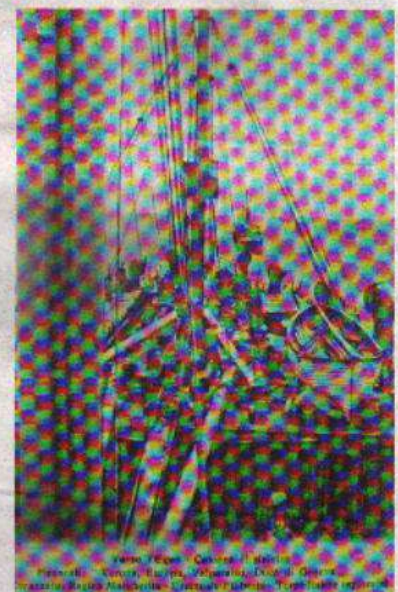
Από τις 18 Απριλίου 1912 παρατηρείται στα λιμάνι του Τάραντα, μεγάλη κίνηση ναυτικών, τα οποία ανεφοδιάζονται με πολεμικό υλικό και γίνονται αποβάσεις ασκήσεις με μεταφορά πυροβολητικών. Στις ασκήσεις αυτές μετέχουν τα θωρηκτά «Ρόμα» και «Νάπολη».

Κατάληψη της Αστυναλίας

Την όλη επιχείρηση για την κατάληψη

της Ματζεζάνας, της Ρόδου και των λοιπών Σποράδων, με τη Λίμνη ανέλαβε ο ναύαρχος Πάσχος Ταύν ντι Ρεβέλι(10) επικεφαλής των ναυτικών δυνάμεων του Αιγαίου, μετά από διαβούλευση με το ναύαρχο Ερνέστο Πρεσβύτερο(11), ειδοποίησε την Κυβέρνησή του ότι οι καταλήψεις των Νοτίων Σποράδων έχουν προτεραιότητα, γιατί με τον τρόπο αυτό, αποκλείεται η περιοχή των Δαρδανελίων(12)-η οποία και βομβαρδίστηκε απηλεώς από τον Ιταλικό στόλο-και δεν θα είναι δυνατός ο ανεφοδιασμός των τουρκικών δυνάμεων που πολεμούν στην Κυρηναική.

Πάντως οι επιχειρήσεις αυτές βρίσκονταν σε δεύτερη μοίρα γιατί το διεθνή Τύπο και την παγκόσμια κοινή γνώμη, απασχολούσε η τραγωδία του «Τιτανί-

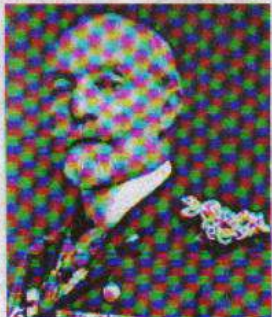
Η Ιταλική νησιολογική κατάσταση το Αιγαίο, τις Νότιες Σποράδες (αρχείο-φωτό Φ. Σιμεωνίος Δοντά).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Εκτός της Ικαρίας.
2. Τα στοιχεία για το κείμενο αυτό αντλήθηκαν από πρωτογενείς πηγές, κυρίως από το Α.Υ.Ε./Κεντρική Υπηρεσία, και ιδιαίτερα από τις εκθέσεις των προξένων μας στη Ρόδο κατά την περίοδο της Ιταλικής κατοχής. Ειδικά του έτους 1912: από τους Φ. Προξενικά και πρεσβευτικά τηλεγραφήματα, Αποκρίματα γαλλικού Τύπου περί του Ιταλοτουρκικού πολέμου. Στατιστικό πίνακας πληθυσμού και εκπαιδευτικής τουρκικοκρατούμενων περιοχών (Νήσοι Αιγαίου, Ιωαννίνων, Ικονίου, Δωδεκανήσου), Ψηφίσματα και υπομνήματα νησιών Αιγαίου περί αυτονομίας. Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως - Ασιατικά - Νησιώται, Ισθμίοι Χίου, Ρόδου, Πόλεμος Τουρκίας - Ιταλίας. Φ. Α/5, Β/33 Κατάληψη Δωδεκανήσου -Ιταλοτουρκικός πόλεμος, Φ. Α/6 Ιταλοτουρκικός πόλεμος, Φ. Α/14 Τουρκικά, Φ. Α/18 Ιταλοτουρκικός πόλεμος, Φ. Α/18 Τριπολιτικών ζήτημα, Φ. Α/33 Εκπαιδευτικά Μ. Ασίας και Νήσων Πήλη Σμύρνης, Φ. Β/38 Νομός Αρχιεπισκόπου, Φ. Β/53 Δεδεγάτσι, Φ. Β/53 Αντιπροσωπεία νησών εις Ευρώπη, Φ. Β/53 Νήσοι Αιγαίου πελάγους, Φ. Β/53 Προξενείον Ρόδου - Διάφοροι αναφορές περί της Ιταλικής κατοχής, Φ. Β/53 Παραίτηση τουρκικής Κυβερνήσεως, ενδιαφέρον των Ιταλών διά τας νήσους του Αιγαίου και ιδία διά Χίου, Φ. Δ/108 Τύπος εν Ιταλία, Φ. α.α.κ. Προξενείον της Ελλάδος εν Σύμω, Φ. α.α.κ. Ιταλοτουρκικός πόλεμος, Πολιτικά διάφορα. Στρατιωτική κίνησης, Επιστάς Α/Προξενείο της Ελλάδος στη Ρόδο.
3. Α.Υ.Ε./Κεντρική Υπηρεσία. Κρυπτογράφημα προς τα προξενία Ρόδου, Χίου, Μυτιλήνης και Κωνσταντινουπόλεως, Αριθμ. 29556/31.10.1911. Γραφείο υπουργού. Ένδειξη, εισαγωγή, δύο σελίδες δακτυλογραφημένες.
4. Φ. Γκραμειλίν «Η Ιστορία του Ιταλοτουρκικού πολέμου 1911-1912», σελ.227.
5. Το ίδιο με το προηγούμενο.
6. Στο κρυπτογράφημα του ελληνικού υπουργείου των Εξωτερικών, δίδονται οι εντολές όπως «ανακοινώσας εν πάση μυστικότητι εις ομογενείς πληθυσμούς υμετέρας περιφέρειας, δέον τηρήσθαι απόλυτον ουδετερότητα, επιμελώς αποφεύγοντες πάσαν υπέρ των Ιταλών εκδηλώσιν...»
7. Πρεσβεία Παρισίων προς Υπ.Εξ. αριθμ 7953α/18/11.3.1912
8. Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως προς Υπ.Εξ αριθμ. Πρωτ. 8836α/18/21.3.1912. Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως προς Υπ.Εξ. αριθμ Πρωτ. 9229α/18/24.3.1912 και αριθμ Πρωτ. 9142/Φ.53/31.3.1912 ώρα 10.45 μ.μ. Αλεξανδρόπουλος.

Οι αντιναύαρχοι
Μαρκέλλο Άμερο
ντ' Άστε πάνω,
Ερνέστο Πρεσβύτε-
ρο αριστερά και
Πάολο Εμίλιο
Τασίν ντι Ρεβέλ
δεξιά. Προσωπι-
οστάς της κατάλη-
ψης των Νοτίων
Σποράδων.

τηλεγραφικά καλώδια που συνέδεον τη Ρόδο με τον έξω κόσμο και την ίδια μέρα πολεμικά πλοία περιπολούν στα ανοικτά της Ρόδου και ελέγχουν τον κόλπο της Μόκρης. Ότι πλοία συναντήσουν το συλλαμβάνουν και το οδηγούν στην Αστυπάλαια. Στο λιμάνι της Μαϊτζεζάνας μέχρι τις 17:30 Απριλίου κρατούνται 25 πλοία. Ο αποκλεισμός της Ρόδου έχει συντελεσθεί.

Το βράδυ της Παρασκευής 20/3 Μαΐου η πόλη της Ρόδου περικυκλώνεται από τη Β' Ιταλική Μοίρα της Μεσογείου που αποτελείται από 32 πολεμικά και μεταγωγικά σκάφη. Και ενώ ακόμη η απόβαση των ιταλικών στρατευμάτων δεν έχει αρχίσει η Ρώμη το πρωί στις 21/4 Μαΐου, πανηγυρίζει την κατάληψη της πόλεως(16).

Ο πρεσβυτής μας στην Ιταλική πρωτεύουσα Π. Δεληγιάννης, πληροφορεί την κυβέρνηση ότι «Πρόεδρος του υπουργικού συμβουλίου ανακοίνωσε σήμερα το απόγευμα εις την Βουλήν ότι την πρωίαν η Ρόδος κατελήφθη στρατιωτικώς υπό του αντιναυάρχου

La squadra d'Italia apre nell'Egeo la guerra navale

Οι Ιταλικές δυνάμεις στο ναυτικό πόλεμο του Αιγαίου.

κού», του βρετανικού υπερκεραυνίου, που βυθίστηκε στις 14 Απριλίου, ύστερα από πρόσκρουση σε παγόβουνο, στα βόρεια Αιθιακικό, με 1.500 θύματα.

Τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία. Ο Ιταλικός στόλος στις 15/28 Απριλίου βρίσκεται στα χωρικά ύδατα της Αστυπάλαιας με την 1η και 2η μοίρα του στόλου της Μεσογείου υπό το ναύαρχο Leone Viale(13) και με ορμητήριο το λιμάνι του νησιού τη Μαϊτζεζάνα, που καταλαμβάνει την επομένη, ελέγχει το Ν.Α. Αιγαίο. Η απόβαση του στρατού στον κόλπο της Μαϊτζεζάνας έγινε από τα καταδρομικά «Pisa» και «Amalfi». Λίγο πριν, στις 4/17 Απριλίου, τέσσερα Ιταλικά πολεμικά ενεργούν υποψηφία στο αμμόλιθο «Ραύμελη» της εταιρείας Πανθηλέωντος (14) και την επομένη βομβαρδίζουν στρατώνες και άλλες στρατιωτικές εγκαταστάσεις στη Ρόδο και τη Σάμο(15).

Διακόπτονται τα καλώδια του τηλεγράφου

Στις 6/19 Απριλίου αποκόπτονται τα

Αμέλιο, άνευ αναστάσεως υπό του τουρκικού στρατού όστις υπεχώρησεν εις τα υψόμετρα...».

Η επιλογή Αμέλιο για την επιχείρηση

Οι επιχειρήσεις για την κατάληψη της Ρόδου άρχισαν τις πρώτες πρωινές ώρες, και συγκεκριμένα στις 2:30 στις 20/3 Απριλίου 1912 (π.π.), όταν εμφανίστηκαν και πήραν θέσεις τα πολεμικά πλοία της 2ης Μοίρας της Μεσογείου, από το ακρωτήριο Βόδι μέχρι την παραλία του χωριού Κρεμαστή. Η κυκλωτική αυτή κίνηση έγινε σε πολύ λίγο χρονικό διάστημα, τα πολεμικά πλοία δεν βρήκαν αντίσταση και δεν ρίχτηκε ούτε ένας κανονιοβολισμός από την Ήρα.

Η ναυαρχίδα του Ιταλικού Στόλου για την κατάληψη της Ρόδου και των άλλων νησιών, το θωρηκτό «Ρετζίνα Μοργκερίτα».

Την όλη επιχείρηση την ανέλαβαν ο αντιναύαρχος Μαρκέλλο Άμερο ντ' Άστε Στέλλα(17) και για τις κεραιές επιχειρήσεις ο αντιναύαρχος Τζοβάνι Αμέλιο (18).

Η επιλογή του Αμέλιο έγινε την τελευταία στιγμή, ύστερα από την επιτυχία που είχε στη μάχη των Δύο Φοινίκων στην Βεγγάζη της Κυρναϊκής, όπου κατατρόπωσε και συνέτριψε την επιθετικότητα και αντίσταση των

Τούρκων, με νέες τεχνικές μεθόδους στην πολεμική τέχνη. Έτσι επελέγη να ηγηθεί του Ιταλικού στρατού για την κατάληψη της Ρόδου, με ένα και μόνο σκοπό, να επιτύχει στο εγχείρημα αυτό, πάση θυσία. Η Ιταλική διπλωματία και η Κυβέρνηση, ήθελε την κατάληψη και σαν συνέχεια, τον αποκλεισμό των Δαρδανελλίων. Όλα αυτά τα ήθελε ως επιχείρημα σε μια προσεχή διάσκεψη όπου θα συζητού-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Προξενείο Ρόδου προς Υπ.Εξ αριθμ πρωτ. 6122/Φ. 48/28.2.1912 ώρα 5 μ.μ. Πρόξενος Παπαδάκης
2. Paolo Emilio Thaon di Revel γεννήθηκε στο Τορίνο στις 19 Ιουνίου 1857 και πέθανε στη Ρώμη στις 24 Μαρτίου 1948. Ναύαρχος και πολεμικός. Το 1924 ονομάστηκε αρχιναύαρχος και πήρε τον τίτλο του Δούκα της Θάλασσας (24.5.1924). Μετείχε του Ιταλοτουρκικού Πολέμου και στο λιμάνι της Βηρυτού κατέστρεψε δύο τουρκικά πολεμικά, όπως βομβάρδισε πολλά λιμάνια και στρατιωτικές εγκαταστάσεις στα Δαρδανελλία. Πρόεδρος της Γερουσίας τα έτη 1943 και 1944.
3. Ernesto Presbitero γεννήθηκε στο Κάδιρι στις 8 Οκτωβρίου 1855 και πέθανε στο Territet της Ελβετίας στις 16 Δεκεμβρίου 1923. Γερουσιαστής ορίστηκε στις 23 Φεβρουαρίου 1917. Ανοφέρεται επίσης και ως Ernesto Priest.
4. Gabriele Mariano «La marina della guerra Italo-Turca. Ρώμη 1908, σελίδες 133-134. Β. Meli, La Guerra Italo-Turca, Voghera Editore, Roma, 1914, σελ.265
5. Ο Λεόνε Βιάλε γεννήθηκε στην πόλη Βένιμια της Λγούριας στις 24.8.1851 και πέθανε στη Γένοβα στις 2 Φεβρουαρίου 1918. Υπουργός των Ναυτικών στις δύο Κυβερνήσεις Σολάνο (1914 και 1914-1916).
6. Υπ.Εξ προς Ελευθέριο Βενιζέλο, αριθμ 10138 α/18/5.4.1912.
7. G. Mariano « La marina nella guerra italo-turca 1911-1912». 1908, Ιστορική υπηρεσία του Πολεμικού Ναυτικού.
8. Σειρά κρυπτογραφημάτων από Ρόδο. Χίο, Σάμο, Σμύρνη. Κωνσταντινούπολη προς Υπ. Εξ., σχετικό με τη δραστηριότητα του Ιταλικού στόλου στο Αιγαίο.
9. Ο Μαρκέλλο Άμερο ντ' Άστε Στέλλα γεννήθηκε την 1η Απριλίου 1853 στην Αρμηνία Ιδήςος Λέκκα της Λγούριας και πέθανε στη Ρώμη στις 17 Σεπτεμβρίου 1931. Επικεφαλής των επιχειρήσεων στο Αιγαίο το 1912, υποστήριξε την απόβαση των στρατευμάτων του Αμέλιο στη Ρόδο. Στις 25 Αυγούστου 1914 επικεφαλής των Ιταλικών ναυτικών δυνάμεων, μετείχε στις επιχειρήσεις της Αδριατικής, προήχθη σε ναύαρχο μετά τη λήξη του Α' Παγκόσμιου Πολέμου και το 1919 εκλέχτηκε γερουσιαστής. Αριστοκρατική οικογένεως έλαβε μέρος ως υπαναύαρχος στις επιχειρήσεις της Κυρναϊκής.
10. Η βιογραφία του Τζοβάνι Μπατίστα Αμέλιο σε άλλες σελίδες.
11. Χωρική ύψους 13.430 τόνων. Μήκος 138,6 και πλάτος 23,8μ. Καθεκτώστηκε το 1905, Ταχύτητα 20 κόμβοι. Πλήρωμα 799 άνδρες εκ των οποίων 37 αξιωματικοί. Αυτονομία 10.000 μίλια.

Το θωρηκτό «Μαζενιέττο Μαριν», βομβαρδίζει την Τρίπολη-γράφημα της εποχής.

Ο Αμέλιο

Το θωρηκτό «Αμάλφι»

Το θωρηκτό «Αίλιζα» στον Γάραντα.

Η Αστυπάλαια, πρώτη νήσος που καταλήφθηκε από τους Ιταλούς και η πρώτη φωνή που μεταδόθηκε για το γεγονός. (Φωτό Σιμεόνις Δοντά)

Ο ναύαρχος Βιάλε, σργότερα υπουργός των Ναυτικών που ανήγγειλε την κατάληψη των νησιών στην Ιταλική Κυβέρνηση.

Βαρύ προβολικό τοποθετείται στα νηώματα της Αστυπάλαιας για την άμυνα του νησιού. (Φωτό Σ. Δοντά)

Ιταλικό πολεμικό προ του φάρου του Αγίου Νικολάου

νταν το Ανατολικό Ζήτημα, συνολικά φοβερή δύναμη πυρός όλα τα πλοία βρίσκονταν υπό τις διαταγές του υποναυάρχου Άμερ ντ' Άστε που διηύθυνε την επίθεση από τη ναυαρχίδα «Ρετζίνα Μαργκερί-

τα(19)». Στη δύναμη πυρός ήταν το θωρηκτό «Μπενεντέττο Μπριν(20)», «Ειμανουέλε Φίλιπερτά(21)», «Αμυράλιο Ζαιν Μπιν(22)», «Ρετζίνα Έλενα(23)», «Vittorio Emanuele(24)», «ΠΡ(25)», τα ευδρόμια «Δούκας της Γενουής» και

«Τοτά ντ Παλέρμ», «Naroli(26)», θωρηκτό, «Roma(27)», θωρηκτό, «Ενρίκο Νιάντοσ(28)», «Re Vittorio» (490 άνδρες), «Sardegna(29)» (765 άνδρες(30), θωρηκτό, και «Cicilia» (368 άνδρες), τα αντιτορπιλικά «Οριέν», «Συρία», «Κασσόνια» και «Λέουρο», επτά μεταγωγικά, τορπιλοβόθα και πολλά άλλα των οποίων ο αριθμός υπερβαίνει τα τριάντα δύο. Στα χωρικά ύδατα της Ρόδου και στην ευρεία θαλάσσια περιοχή οι στρατιωτικοί παρατηρητές σημείωναν ότι η Ιταλία διέθετε δύο μεγάλα θωρηκτά («Ρετζίνα Μαργκερίτα» και «Αμάλφι»), τρία μεγάλα αντιτορπιλικά ανοικτού

πελάγους και δύο μεγάλης χωρητικότητας οπλιταγωγά. Η όλη δύναμη του Ιταλικού Στόλου, μόλις άρχισαν οι επιχειρήσεις της καταληψίας της Ρόδου, πάντοτε κατά τους ίδιους παρατηρητές, ήταν δύο θωρηκτά α' τάξεως, τέσσερα ευδρόμια καταδρομικά, τρία αντιτορπιλικά ανοικτού πελάγους, δώδεκα αντιτορπιλικά μικρότερα, 15 τορπιλοβόθα, οκτώ μεταγωγικά φορτηγά, και άλλα δύο επίσης μεταγωγικά διασκευασμένα σε πλωτά νοσοκομεία, Σύνολο 45 πλοία(31). Για ασφάλεια, για να μην προσβληθούν από την Ξηρά τα πλωτά νοσοκομεία, ήταν αγκυροβολημένα μακριά από την Ξηρά της νήσου και εκτός βολής.

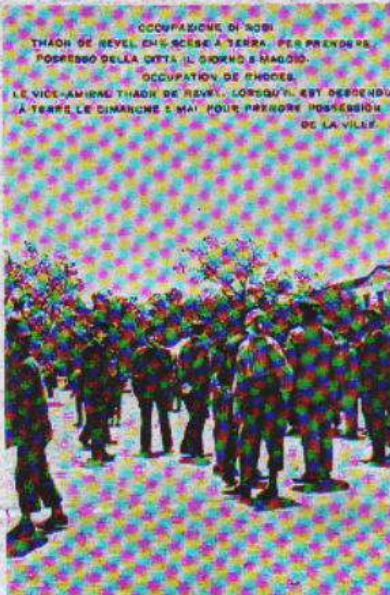
Ε Η Μ Ε Ι Ο Σ Ε Ι Σ

20. Άρχισε η κατασκευή του το 1899, τελείωσε το 1901 και ανέλαβε υπηρεσία το 1905. Εκτοπισμός 13.427 τόνων, μήκος 138μ. και πλάτος 23,8μ. Ταχύτητα 20 κόμβοι. Πλήρωμα 797 άνδρες.
21. Τα ναυπηγεία Castellamare di Stabia, ανέλαβαν τη ναυπήγηση του θωρηκτικού στις 5 Οκτωβρίου 1893, οι εργασίες τέλειωσαν στις 29 Σεπτεμβρίου 1897 και τέθηκε σε υπηρεσία στις 6 Σεπτεμβρίου 1901. Εκτοπισμός 10.250 τόνων, είχε μήκος 111,80 μ. και πλάτος 21,7 μ. Το πλήρωμα αποτελούνταν από 565 άνδρες (28 αξιωματικοί)
22. Και σέκο «Ζαιν Μπιν», 10.250 τόνων. Μήκος 111,80 μ και πλάτος 21,7μ., ταχύτητα 18 κόμβων με αυτονομία επτά χιλιάδες μίλια. Άρχισε η κατασκευή του στα Ναυπηγεία της Βενετίας στις 18.7.1893 καθιερώθηκε στις 29.4.1897 και ανέλαβε υπηρεσία στις 24.5.1901. Πλήρωμα 28 αξιωματικοί και 503 ναύτες
23. Ανέλαβε υπηρεσία στις 11 Σεπτεμβρίου 1907. Μήκος 144,6 μ και πλάτος 22,4μ. 14.192 τόνων. Ταχύτητα 21 κόμβων, Ακτονομία 10.000 μίλια. Εξοπλισμένο με δύο κανόνια των 305 χιλιοστών, 12 των 203 χιλιοστών, 16 των 76 χιλιοστών, 10 των 47 χιλιοστών και δύο τορπιλοσωλήνες. Είχε 700 άνδρες, εκ των οποίων 36 αξιωματικοί.
24. Ανέλαβε υπηρεσία το 1904. Πλήρωμα 764 άνδρες.
25. Ναυπηγεία Ορλάντο του Λιβόρνο. Ολοκληρώθηκε το 1909 αφού άρχισαν οι εργασίες το 1907. Μήκος 130, και πλάτος 21,1μ. Εκτόπισμα 9.832 τόνοι με πλήρες φορτίο 10.600 τόνοι. Ταχύτητα 23 κόμβοι. Εμβέλεια 2.672 με 12 κόμβους. Ο οπλισμός του, 4 κανόνια των 254 χιλιοστών, 8 των 190, 16 των 76, 2 των 47, δύο μυδράθια και 3 τορπιλοσωλήνες. Πλήρωμα 684 άνδρες.
26. Άρχισε η ναυπήγηση του στα Ναυπηγεία Castellamare di Stabia και ανέλαβε υπηρεσία το 1906. Μήκος 132,6 μ. και πλάτος 22,4μ. Ταχύτητα 22 κόμβοι. Εξοπλισμός 2 κανόνια των 305 χιλιοστών, 12 των 293, 16 των 76, 10 των 47 χιλιοστών, δύο μυδραθιοβόθα και 2 τορπιλοσωλήνες των 450 χιλιοστών. Πλήρωμα 700 άνδρες.
27. Ακρωτής, όπως ήταν το αδελφό πλοίο «Βιτόριο Ειμανουέλε». Προσπικτικό 700 άνδρες. Ναυπηγήθηκε στην Σιέτζα.
28. Ναυπηγήθηκε στη Σιέτζα το 1878 και ανέλαβε υπηρεσία το 1882. Εκτόπισμα 11.138 τόνοι, μήκος 103,5 μ. και πλάτος 19,7μ. Πλήρωμα 420 άνδρες. Ταχύτητα 15 κόμβοι, με εμβέλεια 3.760 μίλια στους 10 κόμβους. Διέθετε 4 κανόνια των 450/29 χιλιοστών, 3 των 120 χιλιοστών, 2 των 75, 8 των 57 και 22 των 37 χιλιοστών με 3 τορπιλοσωλήνες. Χρησιμοποιήθηκε για ποσό λίγο χρονικό διάστημα. Περισσότερο κατά τη διάρκεια του Ιταλοτουρκικού πολέμου, υποστήριξε την άμυνα των λιμανιών της Ιταλίας και ιδιαίτερα της Μεσσηνίας.
29. Χρησιμοποιήθηκε περισσότερο για την υποστήριξη των ακτών της Τριπολιτιάδας.
30. Αυτός είναι ο αόριστος αριθμός, όπως και για άλλα πλοία. Είναι οι επίσημοι αριθμοί που δίνουν το αρχείο του υπουργείου Αμύνης της Ιταλίας.
31. Άρκετά απ' αυτά βρίσκονταν και εκτελούνταν περιπολίες στα Δαρδανέλλια, τη Σάμο, μέχρι τη Σύμη.

Η πρώτη μέρα της καταλήψεως

Η απόβαση στον κόλπο των Καλυθιών και η διαταγή, μάχες μακριά από την πόλη

Ζητείται άμεση παράδοση της πόλεως Ρόδου

Ο αντιναύαρχος Τσόν ντε Ρεβέλα, την Κυριακή 5 Μαΐου, φτάνει στην πόλη της Ρόδου για να ζητήσει την παράδοση. Η φωτο είναι του Χουανθί εφέιτη. (Αρχειο Σιμόνους Δοντά)

Β'

Το πρωί στις 4 άρχισε η απόβαση του στρατού στον κόλπο των Καλυθιών. Πλησίασαν την ακτή δύο καταδρομικά τορπιλοβόλα τα «Lanciere»(1) και «Furo» που παρέμεναν εκεί σε όλη τη διάρκεια της επιχειρήσεως. Κατά

τη διάρκεια της αποβάσεως προαέθησαν και άλλα δύο τορπιλοβόλα, τα «Ostro» και «Corazzier»(2). Το θωρηκτό «Brin», περιπολούσε σε όλο τον κόλπο, με κύρια ακάτω δράσεως την πλευρά του Αφάντου. Τόση ήταν η πολεμική ισχύς του, ώστε μόνο του μπορούσε να κρατήσει όλη την περιοχή του κόλπου Αφάντου, που φυσικά μέχρι στιγμής δεν συνάντησε αντίσταση. Δεν έγινε ρίψη κανονιοβοήθιμου από την ακτή. Συγκεκριμένα το «Μπενεντέτο Μπριν» είχε 4 κανόνια των 305 χιλιοστών, άλλα 4 των 203 χιλιοστών, 1, 12 των 152 χιλιοστών, 20 των 76 και 6 μιζρόλια. Επίσης έφερε 4 τορπιλοκαταβλήτες. Η θωράκιση του ήταν τριμερή για την επακή. Η κατακάρυψη ζώνη προστασίας είχε πάχος 150 χιλιοστών, η οριζόντια 80 χιλιοστών, και οι πυργοί είχαν πάχος 200 χιλιοστών.

Στην παραλία των Καλυθιών πήραν θέση, τα η/αία «Σάννιο»(3), μεταγωγικό ατμόπλοιο(4), «Αμύραλο Σαν Μπιν» θωρηκτό, «Βαλπαρέζο»(5), μεταγωγικό ατμόπλοιο, «Βουλγαρία»(6), μεταγωγικό ατμόπλοιο, «Ρετζίνα Μαρκερίτα» που βρισκόταν ακριβώς στο κέντρο του κόλπου, «Ευρώπη»(7), μεταγωγικό ατμόπλοιο, «Τσακόνα» μεταγωγικό ατμόπλοιο, «Εμμανουέλε Φιλιμπερτό», θωρηκτό, «Κόντε του Καβουρί»(8) θωρηκτό και «Βερόνα»(9), μεταγωγικό ατμόπλοιο(10). Η απόβαση γινόταν από τα υπερκείμενα που συνδέονταν τα πολεμικά σκάφη. Πλησίαζαν τα επιβατικά μεγάλας βάρκες και μετέφεραν το στρατό στην ακτή. Με τον οπλισμό του, τους ιππούς, πεδινά και ορεινά πυροβόλα, ζωτροφές, νοσοκομειακό υλικό κ.ά.

Το «Αμάληφ» στο Μαντράκι

Έξω από το Μαντράκι περιπολούσε το καταδρομικό «Αμάληφ»(11), και το

θωρηκτό «Πίζα»(12), στον κόλπο των Τριαντών το θωρηκτό «Ρετζίνα Έλενα», με συνολεία το ελαφρύ καταδρομικό «Coatle», 1292 τόνων, που παραγγέλθηκε στις 8 Απριλίου 1897, ανεβλήσθηκε στις 15 Νοεμβρίου 1899 και τέθηκε σε υπηρεσία την 1η Οκτωβρίου 1900(13). Στο διάλυο Ρόδου-Τουρκίας, περιπολούσαν το θωρηκτό «Σαν Μάρκα» και το «Εμμανουέλε Φιλιμπερτό» ήταν η τρίτη εντολή που του δόθηκε και θέση που του ανατέθηκε. Έξω από την Ακοντιά περιπολούσε το ευδρόμο «Ρε Βιτόριο», στην περιοχή του κόλπου προς το ακρωτήριο Βόδι περιπολούσε το ευδρόμο «Ρόμα» και μετά την αποβίβαση του στρατού στον κόλπο των Καλυθιών τα πολεμικά «Νάπολι», «Φιλιμπερτό», «Μαρκερίτα», πήραν θέση παρά τον κόλπο Βόδι προς υποστήριξη των στρατιωτικών δυναμικών που άρχισαν να προελαύνουν προς την πόλη της Ρόδου.

Οι πρώτοι νεκροί

Μάλιστα ριφθηκαν πέντε με έξη κανονιοβόλοι προς την περιοχή του Καρακονερου και το ύψωμα του Ροδινιού, με αποτέλεσμα να αποσπαχρηθούν τα τουρκικά αποσπάσματα προς το δερμέν Τερεσί έξω από τα Κοκκινού προς το Τσάιρι, τ' Αουγούρου, και Καντιλή. Είχαν προηγηθεί τρεις κανονιοβοήθιμοι που ριφθηκαν από το καταδρομικό «Αμάληφ», στις 6 το πρωί, στο λόφο του Μόντε Σιμ, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν δύο Τούρκοι στρατιώτες και να τραυματιστεί ένας.

Ο κύριος όγκος του τουρκικού στρατού ήταν στρατοπευδόμενος στην Ψιθέ. Μόνο λίγοι στρατιώτες πήραν θέση μάχης στην παραλία. Τα η/αία αφού έκαμαν ορισμένους ελιγμούς μπροστά από τα λιμάνι, περικύκλωσαν την πόλη. Στις 9 ώρα ένα από τα θωρηκτά έριψε άσφαιρη βολή προς το λόφο Σιμ και σε λίγο νέα ένοφιρη, με το γνωστό αποτέλεσμα που αναφέραμε. Οι Ιταλοί μέχρι το μεσημέρι κράτησαν στάση αναμονής (14).

Δύο άνθρωποι

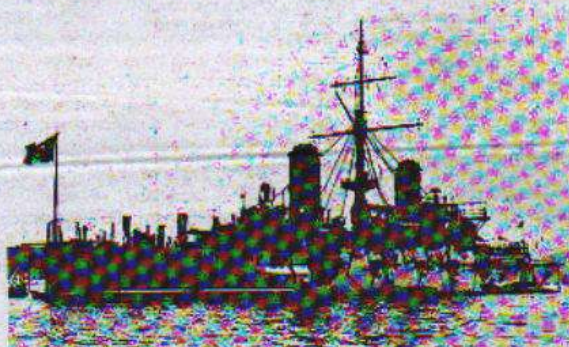
γράφουν ιστορία

Τις ημέρες που διεξάγονται οι επιχειρήσεις δύο άνθρωποι καταγράφουν με τον τρόπο τους τα συμβαίνοντα. Ο ένας ο Χουανθί, που διατηρεί φωτογραφικό Ατελιέ στην πόλη, παίρνει τη φωτογραφική του μηχανή και αποθανάτίζει τα γεγονότα. Μας άφησε 44 φωτογραφίες, έγχρωμες επίτευγμα για την εποχή-όπου αποθανάτιζονται με το μέτρο του δυνατού αυτά που υπάρχουν ένας επαγγελματίας της στέφαντι άδης να «δώσει» με το φακό του, την ασπίκη μηχανή με τις πλάκες και να είναι ορεστός στους νικητές. Επίσης αποθανάτισε δεκάδες ενανταντιές της πόλης της Ρόδου, τα οποία είδαν το φως σε εφημερίδες και περιοδικά της Πάλης, πάντα με το όνομά του, που συνοδεύονταν με τη λέξη εφέιτης. Από τις σπάνια τέσσερες φωτογραφίες οι πρώτες τριάντα φέρνουν τη σφραγίδα-εκδότη, το όνομα Mass. Μέλος της οικογένειας αυτής τις αγόρασε προφανώς και τις εμπισρεύτηκε.

Ο άλλος, δημοσιογράφος, ο Γεώργιος Κοκκόλης, με τη γραφίδα του, μας δίνει την εικόνα του κέας, του τελευταίου εκασετραύρου, ανάγλυφη χωρίς περιτοποιήεις, σε ρεπορτάζ διακριτικό.

Υπήρξε ο πιο κατάλληλος επαγγελματίας για τέτοια ρεπορτάζ. Χωρίς υπερβολή τα γραφόμενά του στην εφημερίδα που διεύθυνε, τη «Νέα Ρόδος», είναι μνημειώδη και δεν συγκρίνονται με αυτά που είδαν το φως ένα χρόνο αργότερα (15), όταν άρχισε να Πετυουργεί η ηχοκροία και το φέμωμα από την πλευρά των νικητών.

Ο Κοκκόλης δεν ήταν Ροδίτης. Γεννήθηκε το 1882 στην κομνησή Γάνο της Ανατολικής Θωράκης. Η μητέρα του Αικατερίνη Ξωτηρίου πέθανε όταν ο Γκόργος ήταν πολύ μικρός και ο πατέρας του, νομικός, ευρισκόμενος στη Ρόδο στις αρχές του 20ού αιώνα, υποστηρίζοντας πελάτη του, ευμφεύθη την Μοργώ Βουμισίου, η οποία με τα άλλα παιδιά που απέκτη-

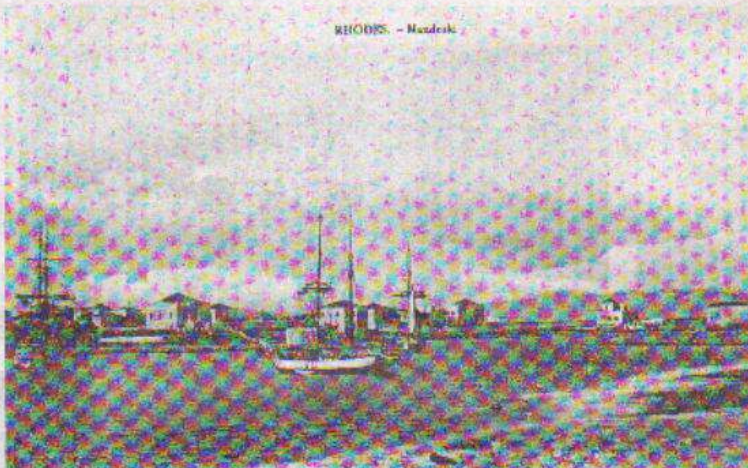
Το θωρηκτό «Μπενεντέτο Μπριν».

Οι πρώτοι Ιταλοί στρατιώτες φτάνουν στον κόλπο των Καλυθιών

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ελαφρύ, τόνων 370, τέθηκε σε υπηρεσία το 1907.
2. Άρχισε η ναυπήγηση στην Τζένοα τον Οκτώβριο του 1905 και τελείωσε στις 11 Δεκεμβρίου 1909. Τέθηκε σε υπηρεσία ένα χρόνο αργότερα Μήκος 64,4μ και πλάτος 6,10. Ταχύτητα 28,5 κόμβους με πλήρωμα 55 άνδρες.
3. Ναυπηγήθηκε στο Νιούκαστλ της Αγγλίας, χωρητικότητας 9.200 τόνων, μήκος 143,25μ.
4. Τα μεταγωγικά ατμόπλοια μετέφεραν τους άντρες με τον οπλισμό τους, κανόνια, και όλα τα απαιτούμενα για την όλη επιχείρηση.
5. και «Βαλπαρέζο». Αυτό ήταν της ιταλικής εταιρείας «Lloyd del Pacifico» και μετέφερε τους άνδρες του πυροβολικού με τα κανόνια και τον άλλο εξοπλισμό τους.
6. Της εταιρείας «S.N.S.M.», μετέφερε άνδρες του πυροβολικού, κανόνια και πυρομαχικά.
7. Της εταιρείας «La Velocis», μετασκευασμένο να μεταφέρει κανόνια, πυρομαχικά και τους άνδρες του πυροβολικού.
8. Άρχισε η κατασκευή του στις 10 Αυγούστου 1910 και καθελύχθηκε ένα χρόνο ακριβώς αργότερα στις 10 Αυγούστου 1911. Μήκος 168,9μ, και πλάτος 28μ. Ταχύτητα 22,2 κόμβους
9. Της εταιρείας «Italia», ναυπηγήθηκε στο Μπλέφαστ από την ναυπηγική εταιρεία «Wokman, Clark & Co». Μετέφερε μόνο άνδρες του πεζικού.

RHODOS - Mandelk

Το Μαντράκι

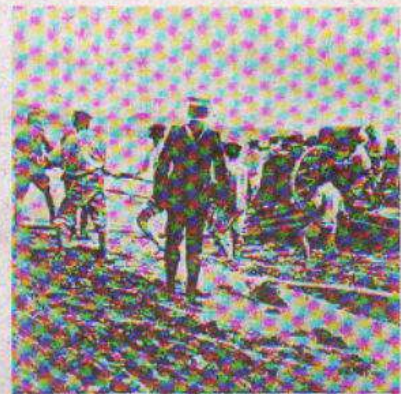
σε τον ανέβρασε σαν παιδί της. Πέθανε στις 23 Φεβρουαρίου 1942 στην Αθήνα.
Ξένοι απεσταλμένοι
Στα πολεμικά της Ιταλίας που βρέθηκαν προ των πυλών της Ρόδου «εντοπίζεται» τουλάχιστον ένας πολεμικός ανταποκριτής, ο Άλντο Μαθινά-

ρι, επιβιώνει σε ένα απ' αυτά, που απαντάει κι αυτός τις μεγάλες στήσιμες. Πολεμικοί ανταποκριτές και απεσταλμένοι, ειδικά των ιταλικών εφημερίδων φάνοι στη Ρόδο, χωρίς κανένα εμπόδιο με τα πλοία της γραμμής, αλλά δεν τους επιτρέπεται να εξέλθουν των πλοίων λόγω

της κατάστασης. Μόνον ένας διαφεύγει της προσοχής του ελέγχου που διενεργούν οι Ιταλοί, οι δε υπόλοιποι αποβιβάζονται στην Κόμηνη και στην Αστυπάλαια.

Η απόβαση-Η δύναμη του στρατού

Αποβιβάστηκαν 161 στην παραλία Καλυθίων, από το 34ο Πεζικού(17), τρία τάγματα με δύναμη 2.230 άνδρες και δύο συστοιχίες πυροβόλων. Διοικητής είναι ο συνταγματάρχης Φερουσάο Τράμπι(18). Από το 57ο Πεζικού, τρία τάγματα συνολικά 2.250 ανδρών με 2 συστοιχίες πυροβόλων. Διοικητής ο συνταγματάρχης Βάνζο. Από το 4ο Βερσαλιέρον, δύο τάγματα με συνολική δύναμη 1.290 θρωακούς και μία συστοιχία πυροβόλων. Επικεφαλής ήταν ο συνταγματάρχης Ιζίνιο Μαλτίνι(19). Ένα τάγμα Αθλητών Fenestrolle, 650 άνδρες. Μια ομάδα με δύο συστοιχίες πεδινού Πυροβολικού, με κανόνια κατασκευασθέντα το 1906 και μια ομάδα με δύο συστοιχίες ορεινού Πυροβολικού. Μια διομορία ιππικού «Piacenza». Μια ειδική ομάδα καταστροφών. Μια πλήρης ομάδα Μηχανικού. Ένας πλήρης αυθαίρετος βοήθηφωρέας. Τρεις ομάδες σκαπανέων, ειδικών στις βοήθη-

L'Artillerie Italiana à Rhodes

Ιταλοί στρατιώτες μεταφέρουν κανόνια στον κόλπο των Καλυθίων

φορές και στις σκρήσεις. Ένας αυθαίρετος τηλεφώνητων και τηλεγραφικών. Δύο σταθμοί ραδιοτηλεγραφικών με τους άνδρες τους. Ένας αυθαίρετος τηλενοσηλεύσεων. Ένα τμήμα ορεινού Υγειονομικού. Ένα πλήρες νοσοκομείο πεδινό με 100 κρεβάτια. Ένα νοσοκομείο πολεμικό του Ερυθρού Σταυρού. Μισό τμήμα ανδρών τροφοδοσίας. Μια ομάδα αρτοποιών με 8 φούρνους.

Το στρατεύμα προετοιμάστηκε στον κόλπο του Ταμπρούκ και για να μη γίνει γνωστός ο προορισμός του διεδόθη ότι οι προετοιμασίες γίνονται για μια εκτεταμένη επιχείρηση στον κόλπο Bombai(20) και όταν ο στόλος απέπλευσε προς την ανοικτή θάλασσα τότε ανακοινώθηκε ο προορισμός αυτής της πολεμικής μηχανής(21) και ο τρόπος συγκρούσε με τον εχθρό.

Μάχες μακριά από την πόλη

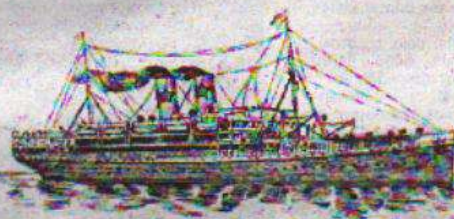
Οι πληροφορίες έλεγαν ότι η φρούρηση της νήσου Ρόδου, τις τελευταίες μέρες, έγινε ισχυρότερη γιατί έφτασαν από τη Θεσσαλονίκη τμήματα του τουρκικού Στρατού-Αγνωστο πάσης δύναμεις. Οι επικεφαλής αξιωματικοί έδωσαν το σύνθημα ότι ο αγώνας της Ρόδου θα γίνει με άλλες μεθόδους και τεχνικές. Όχι αγώνες χαρακωμάτων, αλλά μάχη σε ανοικτό χώρο, γνωρίζοντας ότι μεγάλο μέρος του τουρκικού στρατού βρισκόταν στο εσωτερικό της Ρόδου, μάλιστα δε γνωρίζαν και την τοποθεσία όπου είχε το Αρχηγείο, την Ψίμβα. Καμία ενέργεια δεν θα ελήμβανε χώρα, όπου υπήρχε ηθέλησμος και ειδικά στην πόλη της Ρόδου. Ριχθηκε το σύνθημα του κεραινοβόλου ενχειρήματος και ακούστηκαν οι ήλιαικές λέξεις «Veni-Vidi-Vici», «ΗΉθα-Είδα-Νίκησα(22)», δηλαδή, επιτυχία με ταχύτητα.

Κατά το στρατηγικό Στάβιο Ζόντι, ο οποίος στην απόβαση στη Ρόδο υπηρετούσε νεαρός τότε αξιωματικός, επικεφαλής ενός τάγματος του 57ου Πεζικού, η όλη επιχείρηση έπρεπε να πραγματοποιηθεί σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, με τεχνασμα στη Ξηρά και τη θάλασσα, πολιορκία και παράδοση του εχθρού σε ανοικτό χώρο. Το όλο ενχειρήμα επιτευχθηκε από τις 4 μέχρι τις 16 Μαΐου, και γι' αυτό ο στρατηγός Αμέλιο χαρακτηρίστηκε κατακτητής της Ρόδου I...

Το ελαφρύ καταδρομικό «Castil»

LA VELOCE GENOVA

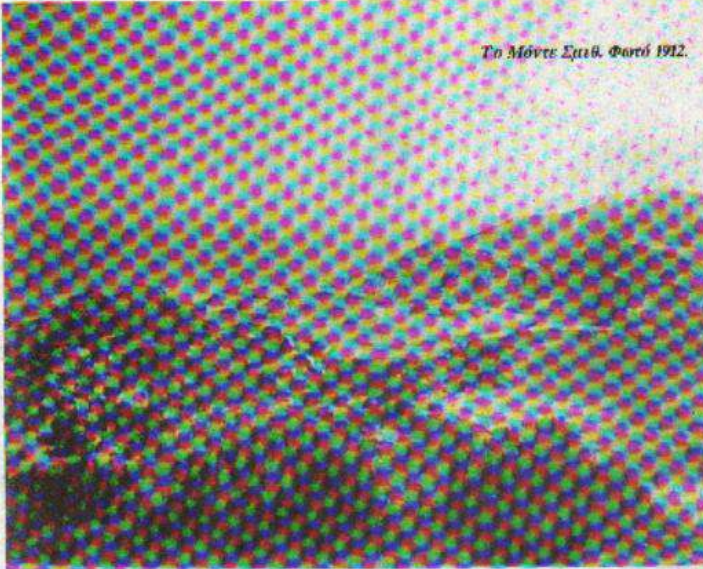
EUROPA

Valle ariosa Sotto Stella li 1. Aprile 1912 ore 8³⁹

Το επιβατηγό «Ευρώπη»

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

10. Στο «Καβούρι», κατά τη διάρκεια της επιχείρησης υπηρετούσε ένας νεαρός ανθυποπλοίαρχος, ο Ίνιγκο Καμπιόνι, ο τραγικός ναύαρχος, ο τελευταίος Διοικητής της Ρόδου και των Ιαλικών Νήσων του Αιγαίου, κατά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας, το Σεπτέμβριο 1943. Εκτελέστηκε από την Κυβέρνηση του Σαλò του Μουσοσολίνι.
11. Καταδρομικό, 10.400 τόνων, η κατασκευή του άρχισε στις 24.7.1905 και καθιερώθηκε στις 5.5.1909. Βυθίστηκε στη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου πολέμου από υποβρύχιο, στις 7.7.1915. Μήκος 130μ. και πλάτος 21.01μ. Ταχύτητα 23.6 κόμβους. Πλήρωμα 32 αξιωματικοί και 652 υπαξιωματικοί και ναύτες.
12. Τέθηκε σε υπηρεσία το έτος 1909 (1 Σεπτεμβρίου). Η κατασκευή του άρχισε στις 20 Φεβρουαρίου 1905 και τελείωσε στις 15 Σεπτεμβρίου 1907. Εκτόπισμο 10.600 τόνων. Μήκος 130 μ. και πλάτος 21μ. Ταχύτητα 23,5 κόμβους. Πλήρωμα 687 άνδρες. Ναυπηγήθηκε στο Λιβόρνο.
13. Κατασκευάστηκε στα ναυπηγεία Castellamare di Stabia. Το μήκος του ήταν 87.6μ. και το πλάτος 9.32μ. Πλήρωμα 184 άνδρες. Διέθετε 12 κανόνια των 76 χιλιοστών και δύο τορπιλοκαθίνες.
14. Προξενείο Ρόδου προς Υπ. Εξ αριθμ. 183/22/4/1912/Φ.Β/53. Σελίδες δέκα.
15. Ροδιακόν Ημερολόγιον 1913. σελ. 99-157.
16. Ottavio Zoppi, στρατηγός: «Le operazioni italiane in Egeo nel 1912-La conquista di Rodi». Αρβόρο δημοσιευμένο στη στρατιωτική επιθεώρηση «Rivista de Fanteria». Μάιος 1937, σελ. 688-693.

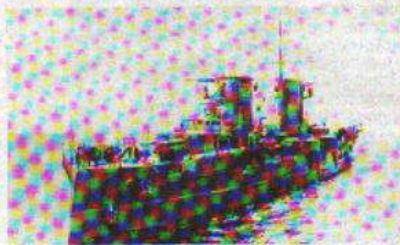

Το Μόντε Σμιθ. Φωτό 1912.

Quartiere dei Consolati.

Το Νιζόφι. Η συνοικία των Προξένων.

Το θωρηκτό «Σαν Μάρκο».

Ο Βαλής της Ρόδου Σουχρά μπέης. Λίγες μέρες αργότερα, όταν συνελήφθη στη Λίνδο και μεταφέρθηκε στη Ρόδο (Φωτό Χουανή εφέντε)

Πάντως η δύναμη κρούσης των πλοίων ήταν κάτι το ασύλληπτο. Μόνο το θωρηκτό «Ρετζίνα Έλενα» διέθετε 2 κανόνια των 305 χιλιοστών, 12 των 203 χιλιοστών, 16 των 76 10 των 47 και δύο τορπιλοσωλήνες. Τα τορπιλοβόρα είχαν συνήθως 12 κανόνια των 76 χιλιοστών με δύο τορπιλοσωλήνες.

Υποναύαρχος ζητεί παράδοση

Στις 1.30, λίγο μετά το μεσημέρι ο υποναύαρχος Paolo Thaon di Revel, φτάνει με πέμβο στην Ξηρά συνοδευόμενος από ένα αξιωματικό και δύο υποζωματικούς, ο ένας από τους οποίους κρατούσε λευκή σημαία. Αμέσως κατευθύνθηκαν στο Διοικητήριο όπου επέδωσαν διακρίνωμα, ζητώντας την παράδοση της πόλεως, του στρατού και όλης της νήσου. Ο βαλής ζήτησε προθεσμία μιας ώρας για να απαντήσει οι δε τέσσερις αξιωματικοί για να καθύψουν το χρόνο κατευθύνθηκαν στο Προξενείο της Γερμανίας όπου εγχείρησαν αντίγραφο της διακρίνωσας και στη συνέχεια μετέβησαν στο Προξενείο της Αγγλίας και συναντήθηκαν με τον πρόξενο Μπιλιότι τον οποίον γνώριζαν από την Κρήτη.

Όταν έληξε η προθεσμία, επέστρεψαν στο Διοικητήριο, όπου ο βαλής τους απάντησε ότι στην πόλη δεν υπάρχει στρατός και ότι η Διοίκηση της νήσου ανήκει σε στρατιωτικό που αυτή τη στιγμή βρίσκεται στο εσωτερικό της Ρόδου. Η απάντηση δεν ικανοποίησε τον αξιωματικό, μόλις σε επιβόστικη της πέμβου «δια σημείου φαίνεται ειδοποίησε τα πλοία, δύο των οποίων πάραυτα ήρθαντο βομβαρδίζοντας τους επί του άνωθεν και προς δυσμιάς της πόλεως υψώματος Σμιθ στρατοπεδευμένους Τούρκους στρατιώτες».

Πανικός

Πανικός προκλήθηκε στην πόλη. Πολλά γυναίκοπαίδια κατέφυγαν στα Προξενεία, τα καταστήματα έκλεισαν και ο περισσότερος πληθυσμός εγκατέλειψε το φρούριο, φοβούμενος ότι

η περιοχή αυτή που βρισκόταν πλησιέστερα στα λιμάνι θα βομβαρδιζόταν.

Ταυτόχρονα με τα βομβαρδισμούς των υψωμάτων Σμιθ και πριν ολοκληρωθεί η αποβίβαση του κυρίου όγκου του στρατεύματος στην παραλία των Καλιυθίων, οι προφυλακές καταλήμβαναν τα υψώματα του χωριού Κοσκινού και στις 7 το απόγευμα είχαν την πρώτη επαφή με τους εναπομεινέντες Τούρκους στη Μέγισση.

Αν και η πόλη έμεινε χωρίς στρατό τα ιταλικά πλοία δεν αποβίβασαν τους άνδρες τους. Το μόνο αξιοσημείωτο γεγονός συνέβη τις πρώτες απογευματινές ώρες, όταν έφτασαν στη Ρόδο το ελληνικό ατμόπλοιο της εταιρείας Παντελέοντος, προερχόμενο από τον Πειραιά και το πλοίο της εταιρείας Χατζηδασού, της γραμμής Εμίρνης-Ρόδου όπου τους έγινε νηοφία και δεν τους επιτράπηκε να εισέλθουν στο λιμάνι γιατί η Ρόδος βρισκόταν σε κατάσταση αποκλεισμού.

Στις 5 το απόγευμα δραπέτευσαν διακόσιοι από τους καταδίκους που ήταν έγκλειστοι στο φρούριο, χωρίς να συναντήσουν καμιά αντίσταση. Μια ώρα αργότερα, πέμβος παρέλαβε το

διευθυντή της Αστυνομίας Μεχιάβ βέη και το διερχόμενο της Διοικήσεως, για να διαπραγματευθεί την παράδοση των οπίων στρατοκίων που βρισκόταν στην πόλη.

Ο βαλής εγκαταλείπει την πόλη

Ο βαλής Σουχρά μπέης είχε ήδη εγκαταλείψει την πόλη, με κατεύθυνση την Ψίνθο. Και ενώ συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις, οι Ιταλοί χωρίς πίεση-μόνον μερικές σφηματικές διεζητήθησαν-καταλαμβάνουν όλες τις περιοχές γύρω από την πόλη. Οι περισσότεροι υπερασπιστές Τούρκοι, ιδίως οι εθελοντές, εγκατέλειψαν το πεδίο μάχης, αφήνοντας έξι νεκρούς και τα όπλα τους. Πενήντα συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και πολύ λίγοι κατάβρασαν να φθάσουν στην Ψίνθο. Ο διευθυντής της Αστυνομίας ζήτησε νέα προθεσμία για να συνεννοηθεί με το διοικητή, αλλά στις 10 το πρωί της επομένης ο ίδιος διαβεβαίωσε τον Ιταλό ναύαρχο ότι κανένας Τούρκος δεν βρίσκεται στην πόλη και ότι «αύτη ευρίσκεται εις την διάθεσιν των Ιταλών...».

Προετοιμασίες για την απόβαση στον κόλπο των Καλιυθίων (σύνθεση Αλντο Απολιναρί)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- Τα στρατιωτικά μεγάλα τμήματα, την εποχή εκείνη, είχαν αριθμούς-δεν αναφέρονταν ως μεραρχίες ή συντάγματα. Πάντως με τα σημερινά δεδομένα η 34η Πεζικού ήταν συντάγμα.
- Ο Φερούτσιο Τρόμι γεννήθηκε στην Εμίλια της περιοχής Εμίλια Ρομάνια της επαρχίας Μόντενα το 1858. Γόνος παλιάς οικογένειας ακολούθησε τη στρατιωτική σταδιοδρομία. Αντικατέστησε το στρατηγό Τζιοβάνι Αμέλιο στη Διοίκηση των Νήσων, θέση που κατείχε από τις 15 Οκτωβρίου 1913 μέχρι τις 8 Νοεμβρίου 1913, δηλαδή 24 μέρες. Σκατώθηκε στο πεδίο της μάχης, από εχθρική σφαίρα, διοκώντας την ταξιαρχία «Λιβόρνο» (33α και 34α συντάγματα)-Α' Παγκόσμιος Πόλεμος. Μετά θάνατο, του απονεμήθηκε το χρυσούν μετάλλιο ανδρείας. Η γενέτειρά του αφιέρωσε κεντρικό δρόμο με το όνομά του, και τη μεγάλη αίθουσα του Δημαρχείου κοσμήει το πορτραίτο του (ελασιογραφία).
- Αιθίου αναγράφεται ως Μαλκίν. Ignio Malkin. Στις 16 Μαρτίου 1913 του απονεμήθηκε το μετάλλιο του Ιππότη της Ιταλίας.
- Αυτή είναι η «νομομασία του κόλπου της Κυρηναικής. Η Κυρηναική με τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο του 1911, έγινε προτεκτοράτο στις 12 Οκτωβρίου 1912, αποικία έγινε στις 17 Μαΐου 1919 και την 1η Ιανουαρίου 1934 με την Ένωση της με την Τριπολιτιά και το Φεσόαν σχημάτισαν την Ιταλική Λυβία.
- Επίσης αναφέρεται από παλλούς ερευνητές ότι στις μάχες έλαβαν μέρος και η 43η Πεζικού υπό τον συνταγματάρχη Ριμπίotti και η 58η Πεζικού υπό τον συνταγματάρχη Φάμπρι. Για τον Ιταλικό Στρατό, περισσότερα, John Whittam «The Italian Army». Για κάθε λεπτομέρεια για το Ναυτικό, Ufficio Storico della Marina Militare, via Taormina, 4 Roma. Επίσης, Ministero della Difesa-Repubblica.
- Τη φράση αυτή είνε ο Ιούλιος Καίσαρας προς το φίλο του Αμύντιο, για τη νίκη του στη Ζήλο της Μικράς Ασίας το έτος 47 π. Χ. και την εντός πέντε ημερών συντριβή του στρατού του αντιπάλου του βασιλιά του Πόντου Φαρνάκη.

Οι πρώτες μέρες της κατάληψης

Οι εκθέσεις του Τούρκου διοικητή και η είσοδος των Ιταλών στην πόλη

Συνάντηση του δημάρχου Σ. Παυλίδη με τον Αρμέλιο

Ο Ιταλός εισέρχεται στην πόλη από την Αγία Αναστασία (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

Γ
Ο επικεφαλής του τουρκικού στρατεύματος Ρόδου ταγματάρχης Αβδουήλντ ΡΕΖΪ μπέης στέλνει στην Κυβέρνησή του τις πρώτες επίσημες εκθέσεις οι οποίες μεταδίδονται από το Θεσμικό πρακτορείο ειδήσεων. Ο Τούρκος αξιωματικός εξιστορεί την όλη κατάσταση και αναφέρει ραδιοτηλεγραφικά: Το πρωί του Σαββάτου, στις 10 ώρα τουρκική, έντακα Ιταλικά πολεμικά αεροπλάνα της Ρόδου και κατέλαβαν θέσεις στους κόλπους Φόλιας. Προφανώς αναφέρεται στον κόλπο προς το ακρωτήριο Βόδι, στην Καλλιθέα και Τρίαντα, ευρισκόμενος προς ανατολάς και δυτικά της πόλεως. Στις 2½ τουρκική, ο εχθρικός στόλος άνοιξε πυρ κατά των πλοίων του Μίρκιε, την ίδια ώρα ενεργούσαν απόβαση στρατευμάτων εις τον κόλπο του Φόλιακα. Το πυροβολικό των ηπαιών διέφυγε επίσης το πυρ κατά των θέσεων που βρίσκονται νότια της πόλεως Ρόδου. Διατάξαμε το στρατό μας να προέλθει κατά του αποβατικού στρατού που βρίσκεται στο Φόλιακα και ο οποίος κατά τις πληροφορίες μας αποπελούσαν από δύο λόχους ηπαιών και δύο πυροβοληρικών, που είχαν κατευθυνση (προέβλουν) προς το χωριό Οσγάρ, όπου έχουμε αποστείλει στρατιωτικές δυνάμεις.

Μολονότι οι αποβατικές παθικές πυροβοληρικές προστατεύονταν από τα τηλεβόλα όπλα των πολεμικών, εφενεύσαμε δύο αξιωματικούς του Πυροβολικού και πολλούς στρατιώτες. Ένας υπαξιωματικός συνελήφθη. Τα στρατεύματα πήραν θέσεις μακράν του βεληνεκού των τηλεβόλων των πολεμικών ηπαιών, σε σημεία ευνοϊκά. Οι απόψεις μας είναι ένας υπολοχαγός και μερικοί στρατιώτες, τραυματίες. Σε δεύτερο τηλεγράφημά του, που είναι ολιγολεκτικό, ο ταγματάρχης γράφει ότι «αποσυρθέντων των στρατευμάτων μας εις τα υψώματα της νήσου, εκτός

της βοήθης του ναυτικού πυροβολικού, οι Ιταλοί μπόρεσαν να αποβαστούν στην πόλη. Ο πληθυσμός που κατέφυγε στα βουνά για να αποφύγει τις συνέπειες του βομβαρδισμού, επανήλθε στην πόλη, όπου επικρατεί απόλυτη τάξη, χωρίς στα αστυνομικά μέτρα».

Στους διπλωματικούς κύκλους της Κωνσταντινουπόλεως επικρατεί η εντύπωση ότι από τις πρώτες ώρες της επιχειρήσεως για την κατάληψη της Ρόδου-όπως ανακοινώνεται από τα διεθνή πρακτορεία- η Ύψιλη Πύλη δεν θα διαμαρτυρηθεί γιατί η πολεμική αυτή ενέργεια αναμενόταν και δεν προκάλεσε καμία εντύπωση.

Διηρώσεις του Τούρκου υπουργού Στρατιωτικών

Ο Τούρκος υπουργός των Στρατιωτικών Μακμούτ Σεφκέτ πασάς τις κρίσιμες αυτές ώρες, δέχτηκε δημοσιογράφο στον οποίο δήλωσε ότι «γνωρίζουμε ότι ο στρατός μας ανθίσταται στη Ρόδο και θα πράξει το καθήκον του. Μέχρι της στιγμής δεν έχουμε πληροφορίες για την έκταση της συμφορής(1). Η αποσυμωδική κατάληψη νήσων του Αγιαίου πελάγους από τους Ιταλούς, αμφίως αποδεικνύει την απειλήσια τους και τη δύσκολη θέση που βρίσκεται η Κυβέρνηση της Ρώμης, απέναντι στο Έθνος, το οποίο εξαπάτησε ότι με 30 χιλιάδες άντρες θα κατακτούσε την Τριπολιτσά, και δεν γνωρίζουν τώρα πώς να κατευνάσουν τον ερεθισμό του. Η κατάληψη των νησών του Αγιαίου δεν θα αποφέρει σε τίποτε στην Ιταλία, η οποία αύριο θα αναγκαστεί να τα αποδώσει».

Σε ερώτηση τι προβλέπει ως προς την έκβαση του πολέμου αυτού στο Αγιαίο, ο πασάς απάντησε ότι δεν είναι δυνατόν να κάνει προβλέψεις αλλά στο μόνο που είναι βέβαιος ότι ο τουρκικός στρατός θα ανσταθεί μέχρις εκβάτων. **Αντίσταση έξω από την πόλη**

Τουτόχρονα το υπουργείο των Στρατιωτικών της Τουρκίας ανακοίνωσε ότι από διαβιβασθέντα ραδιοτηλεγραφήματα από τη Ρόδο, οι Ιταλοί αποβιβάζοντας στρατεύματα στον όρμο της Λακωνιάς Ιπράκται περί Λάβους, το σωστό Καλιθέα, αποβασσαν ύστερα από λίγο χρονικό διάστημα και πυροβολικά το οποίο άρχισε να προελαύνει προς τα βόρεια του νησιού, κατά της πρωτεύουσας. Ο στόλος διαιρέθηκε σε δύο τμήματα, αφενός μεν προσάπτει τα αποβιβασθέντα τμήματα, αφετέρου δε άρχισε το βομβαρδισμό κατά της πρωτεύουσας του νησιού. Ο πληθυσμός ο οποίος είχε προ πολλού ετοιμάσει καταυμάτα εκτός της πόλεως, εγκατέλειψε την πρωτεύουσα, όπως επίσης και τα στρατεύματα αποσύρθηκαν προς τα μέσα και ακυρώθηκαν εκεί.

Επίσης το υπουργείο Στρατιωτικών ανακοίνωσε ότι από διάφορα τηλεγραφήματα που έφθασαν στην Κωνσταντινούπολη, συνάγεται ότι η απόβαση των Ιταλών στην πόλη της Ρόδου δεν έγινε χωρίς αντίσταση. Το πυροβολικό πέτυχε δύο λέμβους πλήρεις στρατού, τις οποίες και ανέτρεψε. Οι περισσότεροι στρατιώτες χάθηκαν στη θάλασσα και λίγοι διασωθήκαν. Χτες τα Ιταλικά στρατεύματα κατέλαβαν την εκκενωθείσα πρωτεύουσα και άρχισαν προελαύνοντα προς τα εσωτερικά της νήσου και καταυθύνονται κατά των οθωμανικών στρατευμάτων τα οποία μάχονται βήμα προς βήμα.

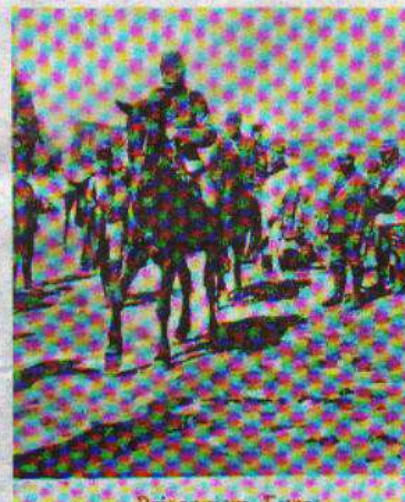
Η είσοδος στην πόλη

Στις 11π.μ. στις άρχισε η είσοδος των παθικών μονάδων από τη συνοικία της Αγίας Αναστασίας και στις 2π.μ. κατελήφθη το Διοικητήριο και το Υγειονομείο «ηγή του οποίου, υπό τους ήκους της σάλπιγγος, και των τηλεβόλων των ηπαιών, του στρατού παρουσιάζοντας όπλα ενεπετάσθη η Ιταλική σημαία...». Ο Πρόεδρος Παπαδόκης, σε έκθεσή(2) του, μεταξύ άλλων γράφει ότι «η τηλεγραφική συγκοινωνία δεν αποκατέστη ακόμη, μόλις δε από χτες ήρθε να λειτουργή η ταχυδρομική. Επίσης τα ατηνία οφθαλμολογία μόνον επιβότασ αλλά δεν λαμβάνονται τοιούτους. Μέχρι τούδε ουδεμία αγγελία εστάλη εις το προεσινικό Σύμα περί της κατοχής, ουδέμια δε εισία επίσημης εγένετο. Ως δε με επιληφόρησαν ιδιαίτερος ο παρακοιουθών των παθικών στρατών κ. Δημάδης, διερμηνεύς της εν Αθηναις Ιταλικής Πρεσβείας, και γνωστός μοι εξ Αθηνών, αναμνησούν όπως κανονίσει πρώτον το στρατιωτικό ζήτημα και τα της ενεβελίως καταλήψεως όλης της νήσου και κατόπιν τα λοιπά δικαστικά ζητήματα.

«Εκτός του εις Καλιθέας αποβιβασθέντος στρατού χτες και σήμερα καθ' όλην την ημέραν, πένεσε μεγάλη μεταγωγικά, απεβιβασαν τοιούτον εις την πόλην και αφού ωπλήζετο εν εκστρα-

τεία, ανεκώρει κατ' αποστάματα προς καταβείν του εις το εσωτερικόν της νήσου καταφυγόντος τουρκικού στρατού. Ως επιληφόρηθη έκουσι διατάγας όπως συλλάβωσι ή φονεύωσι όθων τον εν νήσω τουρκικόν στρατόν. Υπολογίζεται ότι τοιούτος απέμεινε περί του 1.000 άνδρας διότι πολλοί μέχρι τούδε πεμματούθησαν, όθλοι εδαρπέτευσαν και όθλοι παρεδόθησαν. Και ο υπολειπόμενος δεν θα άνισοθή απέναντι οκτώ περίπου χιλιάδων παθικού στρατού μετά πεδινών και ορεινών πυροβοληρικών όθωνες ευρισκονται εις καταβείν των.

«Επεύδοσι διότι εκ των ορεινών χωριών Μαθίνας και Αρκαγιέλου-καθαρός εθνηνικά όθως και όθια σκεδόν τα χωρία- προεήλθον χωρικοί, όθινες κατηγγεήθηον εις τα Ιταλικά Αρχός όθι οι εκεί ευρισκόμενοι Τούρκοι στρατιώται, διαρκάζουσι πάντα τα τρώφιμα

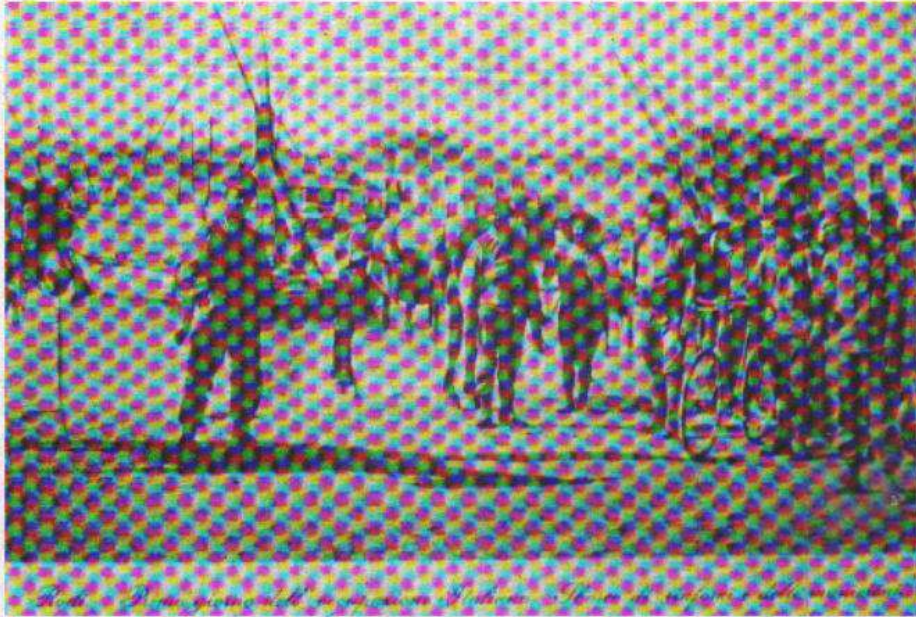

Prisonniers Turcs

Ο διοικητής των οθωμανικών δυνάμεων, ταγματάρχης Αβδουήλντ μπέης, αιχμάλωτος των Ιταλών επιστρέφει στη ρόδο από την Ύψη (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

αυτών και του αναγκάζουσι να ληβώσιν όθλα και να ταχθώσι μετ' αυτών ενανών των Ιταλών. «Επειδή οι χωρικοί αρνούνται, θέλοντες να μείνωσιν ουδέτεροι, οι Τούρκοι στρατιώται κωκοποιούσι παντοειρήνως αυτούς και τας οικογενείας των. Λέγεται δε ότι τινός και εφένευσαν(3). Εις την πόλην οι Ιταλοί κατέλαβον πάντα τα δημόσια οικοδομήματα, ουδέν ιδιωτικόν, φέρονται δε προσπώς προς πόνους ιδίως προς τους Έλληνας και έλαβον μεγάλη μέτρα περί της ασφα-

1912
Πανόραμα
της πόλεως
Ρόδου.

Πρώτη μέρα της καταλήψεως της πόλεως. Ιταλοί στρατιώτες έξω από την Πύλη του αγίου Παύλου (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

Ιταλοί στρατιώτες στην οδό Ιπποτών (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

Ρεζίκ της πόλεως, προκλήσε δε διενεμηθή προκήρυξ περί παραδόσεως των όπλων.

«Η εν γένει στάσι των Ελλήνων εις τας υπέρ των Ιταλών η Τουρκών εκδηλώσεις των είναι εφεκτική, βεβαίως, όμως, ήτο αδύνατον να προλάβη τις μονομερώς εκδηλώσεις χαράς-εν μέτρον εν ταύταις ανακουφίσεως από τας μέχρι ταύδε σφοδρούς καταπιέσεις των οθωμανικών Αρχών. Πλην ταύτου καταρώμεθα δια καταλλήλου ενεργείας από της ημέρας της αποβδόσεως των Ιταλών να ενοησώσι ούτοι ότι το εθνικόν φρόνημα της Ρόδου είναι ελληνικόν και ότι η νίκος είναι καθαρώς ελληνική, ως φαίνεται και εκ της επικρατούσης γλώσσας. Προς ταύτα εκτός των όπλων ενοησάς ότι μεταξύ των προσκληθισομένων όπως χαρηγίσωσι πληροφορίας Αρχών της νίκου θα ήτο και ο δήμαρχος και ο αντιπρόεδρος του λιτροπολίτου (ταύτου μη αφειθέντος επί4), συνενοησθη μετ' αυτών περί των πληροφοριών ας δέον να χαρηγίσωσιν εις τον αρχηγόν της κατοχής.

Ο δήμαρχος Παυλιός

«ούτω ο δήμαρχος κ. Σάββας Παυλιός άμα παρουσιάσθη προ του Γενικού Αρχηγού της κατοχής, αντιστρατήγου Αμέλια, τω δήλωσεν ότι είναι μεν υπήκοος Οθωμανός αλλά Έλληνα την καταγωγήν όσα η ελληνική Ρόδος δεν δύναται ειμή Έλληνα την καταγωγήν δήμαρχον να εκλέξη. Ανέπτυξε αυτώ ότι όλη σχεδόν η Ρόδος κατοικείται υπό άμυγούς ελληνικού πληθυσμού...

«Ός δε ο κ. Παυλιός μοι είπεν, ο στρατηγός ηυχαριστήθη πολύ και τω έσφιξεν επανοιχθιμένως την χείρα και τον παρεκάλεσε να εξακολουθήση τα

δημαρχικά του καθήκοντα.

«Υπό το αυτό πνεύμα αμίησε τω στρατηγώ και ο αρχιερατικός επίτροπος. Όσαυ από της πρώτης ημέρας της κατοχής ο Στρατός αναλήψθη ότι η Ρόδος κατοικείται όλη σχεδόν από αμυγείς Έλληνας τσούσαν ώστε εξήτησαν να προσλάβωσιν εις τας διαφόρους υπηρεσίας των διερχομένης, ηυχαρίζοντας την παλικήν και ελληνικήν.

«Μέχρι σήμεραν εξακολουθητικώς αποβόζονται στρατός, πυροβόλα, ημίονοι και πολεμοφόδια πολύ δυσανάλογα και προς τον τόπον και προς τον ελάχιστον ενταύθα τουρκικών στρατών επί τσούτω ώστε να υποθέσση τις ότι η διάρκεια της κατοχής δεν είναι ζήτημα ημερών ή μηνών μόνον. Η Ρόδος έχει όλην πολεμικήν αποθήκην ένεκα δε της συσσωρεύσεως τσούτου στρατού οι προμήθειαι της πόλεως δεν δύνανται να επαρκέσωσι και τα τρόφιμα και ο βίος έγιναν ακριβώτερο.

«Όήμερον αργά εγνώσθη ότι εις Λίνδον συνελήψθη ο Βαλής μετώ του Γενικού Γραμματέως της Διοικήσεως, επίσης δε συνελήψθησαν και τρεις αξιωματικοί πάντες δε ούτοι ωδηγήθησαν επί της ναυαρχίδος «Βασιλίσσα Μαργαρίτα» και θα αποσταθώσιν εις Ρώμην. Από χτες τα από της ημέρας του βομβαρδισμού κεκλεισμένα καταστήματα ήνοιξαν και η αγορά έλαβε πάλην την προτέρην κίνησιν. Ζηρωτέραν έσι ένεκα του παλικού Στρατού(5)...

«Ταύσαν την στιγμήν πληροφορορήθην ότι συνελήψθησαν πάντες οι φασακικοί οπαδοί του Κομπάτου, μεταξύ των οποίων είναι και οι δημιουργήσαντες τον ενταύθα ανθελληνικόν αποκλεισμόν και θα αποστειλωσι και ταύτους εις πασίαν. Μεταξύ αυτών είναι και δικηγόρος τις εκ Μάκρης Μικαήλ Εφένδης.....(6), υπηκόος Οθωμανός, θεωρούμενος εκ των φασακικών οπαδών του Κομπάτου.

«Μέρος του παλικού Στάθου ανεχώρησε, λέγεται δε ότι μεταβόησει προς κατάληψιν και άλλων νήσων(7)».

Οι Ιταλοί στρατιώτες έξω από το τζαμί Σουλεϊμανιέ στην Παλιά Πόλη (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δεν είχαν φτάσει ακόμη τα σήματα του ταγματάρχη Ανδουρήλας μήνη.
2. Αριθμ 184/24.4.1912. Οι εκθέσεις του προξένου είναι δεκάδες και μεταφράζονται σε εκατοντάδες σελίδες, τις οποίες έχει στην κατοχή του ο συντάκτης του κείμενου, φυσικά σε αντίγραφα, χειρόγραφα ή δακτυλογραφημένα. Στο κείμενο αυτό γίνεται επιλογή.
3. Κάτι τέτοιο δεν επεουνέβη.
4. Η αναχώρησι του νέου μτροπολίτη Ρόδου Βενιαμίν αναβλήθηκε λόγω του αποκλεισμού των Στενών των Δαρδανελλίων. Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως προς Υπ.ΕΕ Αριθμ. Εμπιστευτ. Πρωτ. 12498/26.4.1912 /Φ.Β/53 Αλεξανδρόπουλος. Όλα αυτά σε απάντησι κρυπτογραφημάτων Υπ.ΕΕ. προς Πρεσβεία Κωνσταντινουπόλεως ότι είναι αδικοποίητος δι' οιαδήποτε λόγον παραμονή μτροπολιτών Ρόδου, λέρον και Καλύμνου εις Φανάρι.
5. Στη συνέχεια αναφέρεται στη δοξαλογία που έλαβε χώραν στον ιερό μτροπολιτικό ναό Ρόδου για την ονομαστική γιορτή του βασιλιά Κωνσταντίνου, παρουσία του προξενικού Σώματος και αντιπροσωπείας Ιταλών αξιωματικών.
6. Δεν ενδιαφέρει το επώνυμο
7. Οκτώ χειρόγραφα σελίδες.

Την πρώτη μέρα της κατάληψης της Ρόδου

Η συγκέντρωση της παλικής ναυτικής δύναμης, γίνεται μεταξύ Χάλκης και Τήλου

Η παράδοση της πόλεως-Οι σκοποί των Ιταλών

Δι' είναι ντοκουμέντο. Πώς έγινε η απόβαση στη Ρόδο; Πώς συγκεντρώθηκε τόσο δύναμη πυρός στα ροδιακά ύδατα;

Παρουσιάζει 3 Μαΐου 1912 (νέα ημερομηνία), εσπερινές ώρες.

Ο παλικός στόχος, υπό το ναύαρχο Βιάτσε, αποτελούμενος από τα θωρηκτά «Βιτόριο Εμμανουέλε» και «Ρετζίνα Έλενα» και τα καταδρομικά «Ρόμα» και «Νόπολι», προερχόμενα από την Αστυπάλαια και ακοιτουόμενος από τη Μοίρα του ναυάρχου Πρεσβύτερου, έφτασε μέχρι της Χάλκης, σε απόσταση 10 μιλίων από τις ακτές της Ρόδου.

Τα οπατικά τα προερχόμενα από την Ιταλία και το Τομπρούκ, συνενώθηκαν με τα υπόλοιπα, ναυσιανοπλικά της Τήλου στις δυόμισι ώρα το πρωί. Στο σημείο αυτό, άφησε Ιταλική Μοίρα που περιλάμβανε τα πολεμικά «Βαρτζε», «Φερούτοιο» και «Γαριβόλνι» και προερχόταν από την Ιταλία συνενώθηκε με τις δυνάμεις αυτές.

Όταν συγκεντρώθηκε ολόκληρος ο αποβατικός στρατός, αποτελούμενος από εννέα χιλιάδες άνδρες, ο ναύαρχος διέταξε την προς τη Ρόδο εκκίνηση. Στις 3½ το πρωί του Σαββάτου ο Στόχος βρισκόταν προ της Ρόδου, τότε διαιρέθηκε σε δύο Μοίρες από τις οποίες η μια διευθύνθηκε στη βόρεια άκρη της νήσου, η δε άλλη στον όρμο των Καλυθίων, πλησίον ομώνυμου χωριού, που βρίσκεται τρία χιλιόμετρα από την παραλία. Ο όρμος της παραλίας είναι χαμηλός ανοικτός προς ανατολάς και η κοντινή πεδιάδα καταλήγει σε δύο ακρωτήρια.

Είναι ήδη 6 ώρα, πρωί. Ο καιρός είναι θαυμάσιος και η θάλασσα γαλήνια. Από τα πολεμικά και τα μεταγωγικά ριχνονται γρήγορα στη θάλασσα πέμβοκ, οι στήματα και τα γεφυροσκάφια της αποβάσεως και γεμίζουν αστραπιαία από στρατιώτες.

Τα πρώτα στρατεύματα που αποβιβάζονται είναι τρεις λόχοι ναυτών οι οποίοι εξερευνοούν την Ξηρά. Κανένα σημάδι του εχθρού. Και τότε αρχίζει

το εκρηκτικό αήθ και γραφικό θέαμα.

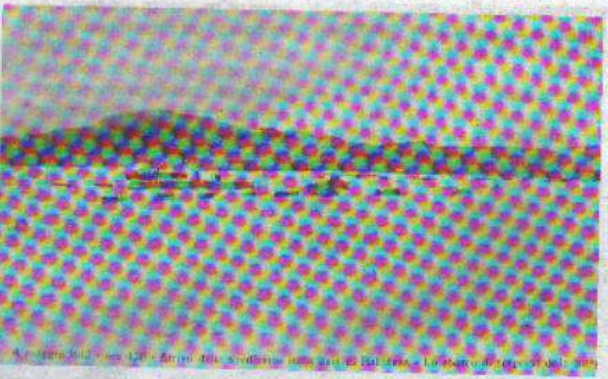
Πενήντα φορτηγίδες και ισάριθμοι σκάφοι, πολυάριθμες λέμβοι ενωμένες σε τετράδες και πεντάδες και ρυμουλκούμενες από τορπιλοβόλα και ρυμουλικά αποβιβάζουν στην Ξηρά περισσότερους από οκτώ χιλιάδες άντρες, μέσα σε δύο ώρες. Λόγω του ωραίου καιρού πολλά ακάφη πλησιάζουν πολύ κοντά προς την ακτή. Κατόπιν αποβιβάζονται το ορεινό πυροβολικό, τα μυδραλιοβόλα, τα πολεμοφόδια, τα τρόφιμα και οι λόχοι της Επιμελητείας. Στις 2 το μεσημέρι η αποβίβαση είχε ηλθεί. Ο Στόχος που έπλευσε προς την πρωτεύουσα για επίδειξη δεν συνάντησε στρατό, το δε φρούριο έμεινε αικυπηλό και κατόπιν τούτου τα Ιταλικά πολεμικά δεν κανονοβόλησαν. Ο ναύαρχος Βιάτσε απέστειλε αδιάμακτο προς τον Τούρκο διοικητή ο οποίος βρισκόταν ήδη στο λάφο Μόντε Σμιθ, τον οποίο ύστερα από λίγο βομβάρδισε. Ο από την Καλλιθέα αποβιβασθείς στρατός προσέβαλε εκ των νύκτων το μαχημένο τουρκικό στρατό, η δε μάχη διήρκεσε μέχρι τις 7 το απόγευμα, τότε οι Τούρκοι εγκατέλειψαν τις θέσεις τους λόγω της υπεροχής των μυδραλιοβόλων και της αλόγης των Ιταλών, οι οποίοι καταυλίστηκαν μισή ώρα από την πόλη.

Ο παλικός στρατός είχε πέντε τραυματίες εκ των οποίων δύο σοβαρά. Οι τουρκικές απώλειες είναι πολλές οι δε αιχμάλωτοι υπερβαίνουν του πενήντα. Το Πρακτορείο «Στέφανο» μετέδωσε ότι οι εχθρικές δυνάμεις αποτελούμενες από τρεις χιλιάδες άντρες αποκρούστηκαν επανειλημμένα μέχρι τα πρόθυρα της πόλεως. Τη νύκτα ο εχθρός διακρίθηκε σε μικρά αποσπάσματα στο εσωτερικό του νησιού. Είχε 23 νεκρούς και 48 τραυματίες Αιματωλιστήσαν 57 εκ των οποίων ο ένας αξιωματικός.

Το ίδιο Πρακτορείο σε ιδιαίτερα επειγόν τηλεγράφημά του, τις πρωινές ώρες στις 5 Μαΐου, αγγέλλει ότι η

Η νηοτομή με κατεύθυνση το Αιγαίο. Τα πολεμικά «Σάντο», «Μπουλγκάρια», «Τουσκάνο», «Καβούρ», τα θωρηκτά «Σταν Μπιν» και «Μπριν» (Αρχείο-Φωτό Γ. Κωνσταντάκη).

Η απόβαση στον κόλπο των Καλυθίων. Πρωινές η 4.30 πρωινή είναι λάθος. Είναι οι πρώτες πρωινές ώρες στις 5 Μαΐου 1912 (Αρχείο-Φωτό Γ. Κωνσταντάκη).

πόλη της Ρόδου «εκήθη να παραδοθή εντός μιάς ώρας επί απειλή βομβαρδισμού. Ο βομβαρδισμός δεν εγένετο διότι περί την 8ην ώραν ο αναπληρωτής διοικητού, παρουσιάσθη εις το Αρχηγείον ίνα ανακοινώσεν την υποταγήν. Τη 9ην ώρα στρατεύματα και ναύται κατέλαβον την

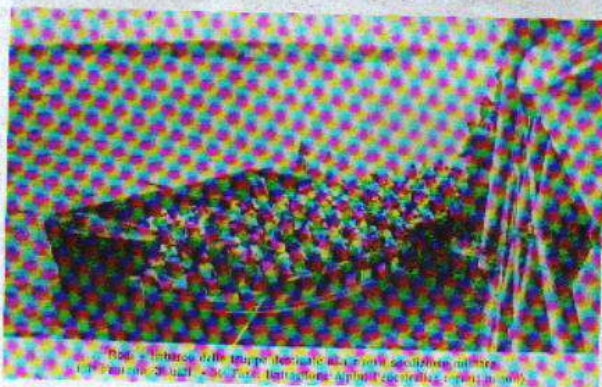
πόλην, όπου εύρον καλήν υποδοχήν.

Η παράδοση της πόλεως

Η παράδοση της πόλεως έγινε μέσα στην πόλη και όχι στο Ροδίον όπως ενομισθη προς στιγμή. Πράγματι υπήρξε μια συνάντηση κάπου εκεί του διοικητή της Αστυνομίας Μιχάλη μπεή, που συνοδεύεται από το διαρμημένα της Διοικήσεως Κωνσταντίνου Μπίλη με τον Αμέλιο. Ο Μιχάλη δεν παρουσιάστηκε στον αντιστράτηγο για να του παραδώσει εγγράφως την πόλη. Πράγματι δεν είχε τέτοια εξουσιοδότηση. Ο Αμέλιο ζήτησε να μάθει και ρωτήθηκαν σχετικά και οι δύο αν θα αντισταθεί η πόλη κατά την είσοδο των Ιταλικών στρατευμάτων και ποια κατάσταση επικρατεί εκεί τη στιγμή εκείνη.

Και οι δύο απάντησαν ότι η πόλη είναι ήρεμη και ανυπερόπιστη και

Επιχείρηση αποβάσεως στον κόλπο των Καλυθίων τμημάτων που προηφύζονταν σε νέα στρατιωτική επιχείρηση 57 Σύνταγμα, 3ος λόχος, 34 Σύνταγμα-Αλβάνοι Φανσωρέλε και άλλα μικρά τμήματα (Αρχείο-Φωτό Γ. Κωνσταντάκη).

Ρόδο - Ιταλική αήθ τμήμα αποβίβασης στην ακρωτήρια, αήθ τμήμα αποβίβασης στην ακρωτήρια, αήθ τμήμα αποβίβασης στην ακρωτήρια, αήθ τμήμα αποβίβασης στην ακρωτήρια.

Ρόδος - Πανοραμικό del Ραφτά

Πολεμικά και μεταγωγικά έξω από τα λιμάνι
(Αρχειο-Φωτό Γ. Κωνσταντάκη)

ότι επικρατεί πλήρης τάξη και ησυχία. Ο Αμέλιο με ευγένεια τους επέτρεψε να φύγουν, ύστερα από τρεις ώρες, και αμέσως ο ίδιος τέθηκε επικεφαλής του στρατού του, μπήκε στην πόλη χωρίς κανένα επεισόδιο.

Η περίπτωση Μπιλάλη

Πάντως ο Κ. Μπιλάλης ο οποίος ήταν αγαπητός σε όλους τους Ροδίτες, υπήρξε άτυχος και είχε κακό τέλος. Τις πρώτες μέρες της Ιταλικής κατοχής παραιτήθηκε από τη θέση του, είχε την προώθηση να συνταξιοδοτηθεί και τον Ιούλιο, αναχώρησε στην Κωνσταντινούπολη, μέσω Μυτιλήνης για να υποβάλει τα δικαιολογητικά στις αρμόδιες υπηρεσίες. Στη Μυτιλήνη, όμως, κατά τον κατάλητο του ηθίου της γραμμής συνελήφθη 12 Ιουλίου 1912- και οδηγήθηκε σιδηροδρομικός από πράκτορες του Κομπάτου στην απέναντι όχθη, με την κατηγορία ότι επέδειξε στη Ρόδο

ρος. Είχε πλέον κλονιστεί η πάσχα υγεία του. Αμέσως αναχώρησε για την Αίγυπτο, κοντά στον αδελφό του και στη Ροδιακή παροικία της Αλεξάνδρειας, αλλά παρά τη νοσηλεία του σε κλινικές, πέθανε στις 13 Απριλίου 1913. Η κηδεία του ήταν πάνδημος, τον δε επικλήσιο εκφώνησε ο δικηγόρος και εδρίστης την εποχή αυτή, Γεώργιος Θ. Γεωργιάδης.

Η... απαλλοτρίωση αρχαιοτήτων

Με τις πρώτες μέρες της άφιξης των... ελευθερωτών είχαμε τις πρώτες... απαλλοτριώσεις αρχαίων κειμηλίων. Αυτό αναγκάζει τις Ιταλικές Αρχές να δώσουν στη δημοσιότητα διάψευση η οποία με την πρώτη ανάγνωση γίνεται φανερό ότι κάτι... κρύβει. Δημοσιεύεται με τίτλο «Χάρη της αληθείας» και αναφέρει ότι «επειδή πολλά φύλλα δημοσίευσαν την φανταστικήν είδησιν ότι οι εν Ρόδω Ιταλικοί αρχαίοι προέβησαν διόθεν εις ανασκα-

φημερίδες. Αναφέρει ότι «στον ξένο τύπο αναγράφικη η είδηση απολύτως φανταστική περί εξαφανίσεως, την οποία οι Ιταλικές αρχές της Ρόδου δεν μπόρεσαν να προλάβουν, των αρχαιοτήτων που βρέθηκαν από τη Δανική Αρχαιολογική Αποστολή στα φρούρια της Λίνδου. Οι διαμαρτυρίες του ξένου τύπου με αφορμή της άθεν εξαφανίσεως των αρχαιοτήτων είναι επομένως αβάσιμες. Είναι επίσης ψευδής η φήμη περί άθεν ελλείψεως αβρότητας επιστημονικής εκ μέρους της Ιταλικής Αρχαιολογικής Σχολής που ενεργεί αρχαιολογικές ανασκαφές στις δυτικές ακτές της Ρόδου», προς τους Δανούς οι οποίοι ενεργούν ανασκαφές στη

υπάρχουν ελληνικά γλυπτά από μαρμαρο και ορειθαλο και μια μαρμαρίνη κεφαλή που προέρχεται από τη Ρόδο, μάλιστα δε οι ξενογοί την δεικνύν. Στην αίθουσα 11 υπάρχουν αναθηματικές στήλες και ναός-διάφορα αντικείμενα της Λίνδου του έτους 99 μ. Χ. Στην αίθουσα 7 υπάρχουν πήλινα αγγεία.

Ο σκοπός των Ιταλών

Ο σκοπός της δράσεως των Ιταλών στο Αιγαίο, αποκαλύπτεται σε άρθρο που δημοσιεύεται στην ημερίσημα εφημερίδα της Ρώμης «Τριμπίουνα», με τίτλο «Πόλεμος όχι μηλόφα», όπου ο αρθρογράφος διαμαρτύρεται για τις

Τζαμί στ' Ασηνύρου, όπου οι Ιταλοί βρήκαν πολιμορόδια και άλεπρα
(Φωτό-Αρχειο Γ. Κωνσταντάκη)

Λίνδο και προς τους Γερμανούς που ενεργούν ανασκαφές στην Κω...» Το τηλεγράφημα προσθέτει ότι «όσον αφορά την εξαφάνιση αρχαιοτήτων της Ρόδου, ο στρατιωτικός διοικητής Αμέλιο ανέθεσε στον υποπρόξενο της Δανίας να ενεργήσει ανακρίσεις στα φρούρια της Λίνδου όπου φυλάσσονται οι αρχαιότητες της Δανικής αποστολής...».

Και το Πρακτορείο καταλήγει ότι από την έναρξη της Ιταλικής κατοχής-έτσι αναφέρει την παρουσία των Ιταλών στη Ρόδο-οι εξαφανίσεις αρχαιοτήτων περιορίζονται σε λίγα έπιπλα και δύο αρχαίες μαρμαρίνες πλάκες με επιγραφές.

Για την ιστορία σήμερα στο Εθνικό Μουσείο της Καπεγχάγης, στο δεύτερο όροφο δεξιά, βρίσκονται τρεις αίθουσες με αρχαιότητες από τη Ρόδο. Τις αίθουσες αυτές τις επισκεφτικαμε στο χρονικό διάστημα από τις 21 Ιουλίου μέχρι 5 Αυγούστου 2001, σε ταξίδι μας στις Σκανδιναβικές χώρες. Στις αίθουσες 6 και 8

υπόνοις, ότι η δράση της Ιταλικής στο Αιγαίο ένα σκοπό και μόνον έχει να εκβιάσει τις Μεγάλες Δυνάμεις για να μεσοπαρήσουν στην Πύλη για την ειρήνη. «Έχομε εισέλθει στο Αιγαίο», γράφει ο αρθρογράφος, «για να εκτελέσουμε έργο πολεμικό και όχι διπλωματικό. Και είναι μιν δυνατόν να προκύψουν από τη δράση αυτή συνέπειες πολιτικές και διπλωματικές, αυτό, όμως, δεν είναι ο κύριος σκοπός μας. Το σχέδιο της δράσεως στο Αρχιπέλαγος αναβλήθηκε επί μακρόν για σεβασμό προς τα συμφέροντα των ουδετέρων...».

...Η δράση στο Αιγαίο έχει σκοπό να βίξει κείρα την Τουρκία και να φέρει ημερίστα αποτελέσματα απέναντι των ελακίστων κινδύνων του οποίους περικλείει. Και θα εξακολουθήσει, για να αναγκαστεί η Οθωμανική Κυβέρνηση να αναγνωρίσει την προσάρτηση της Τριπολιτάδας και της Κυρηναϊκής.

Η θριαμβευτική είσοδος των Ιταλικών Δυνάμεων στην πόλη της Ρόδου-5 Μαΐου 1912
(Αρχειο-Φωτό Γ. Κωνσταντάκη).

φιλολογική στάση και ότι ήλθε στη Μυτιλήνη ως κατάσκοπος των Ιταλών. Μεταφέρθηκε σιδηροδρομικός σαν ήσυχος στη Σόμρα και στη συνέχεια στη Σμύρνη. Εκεί ανακρίθηκε, και πάλιν σιδηροδρομικός με σημεία κακοποιήσεως, παρά τα εύρηματα της υγείας του, στάθηκε στην Κωνσταντινούπολη και ρίχτηκε στις φυλακές, χωρίς δική. Ευτυχώς γι' αυτόν επήλθε κυβερνητική αλλαγή και όταν ανέλαβε ο Κομητή ποός έγινε αναψηλάφηση της δικής του που δεν έγινε, και αφέθηκε ελεύθε-

φός και ανεκάθισαν Ελληνικές αρχαιότητες τις οποίες μεταφέρουν ήδη εις Ρώμην, διαψεύδομεν κατηγορηματικώς, χάριν της αληθείας την είδησιν ταύτην ως στερούμενην πάσης υποστάσεως». Σε λίγο χρονικό διάστημα έρχεται η διάψευση με τη μετάδοση από το επίσημο ειδησεογραφικό Πρακτορείο «Στέφανο», ότι πράγματι έκομαν φερό αρχαιότητες από τη Ρόδο. Το τηλεγράφημα κάνει το γύρο του Κόσμου και δημοσιεύεται σε πολλές

Πολεμικά και μεταγωγικά έξω από το λιμάνι της Ρόδου σε φωτό Χουσήν εφέντη
(Αρχειο-Φωτό Γ. Κωνσταντάκη)

Οι πρώτες μέρες των επιχειρήσεων

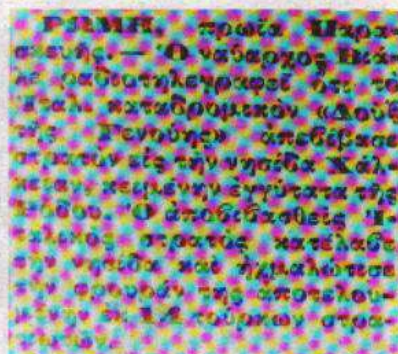
Καταλαμβάνονται τα νησιά των Νοτίων Σποράδων χωρίς καμιά αντίσταση

Ο παλιός Στόλος συνεχώς περιπολεί στο Αιγαίο

Ε' Πράγματι ο παλιός Στόλος καταλαμβάνει εκτός από την Αστυπάλαια, τα νησιά Κάρπαθος, Κάσος, Τήλη, Σύμη, Χάλκη, Νίσυρος, Κω, Κάλυμνο, Λέρο, Πάτμο και τα νησάκια που βρίσκονται κοντά σ' αυτά. Με την κατάληψη των Νοτίων Σποράδων ο ιταλικός στόλος θα παρεμποδίζει τη διέλευση πλοίων με πολεμικά για τον τουρκικό Στρατό της Τριπολιτιδας. Ανακοινώνεται επίσης από την ιταλική Κυβέρνηση ότι η Ρόδος, από τις 4 Μαΐου, βρίσκεται σε αποκλεισμό εκτός από το λιμάνι της, όπου η είσοδος είναι ελεύθερη υπό όρους, που ορίζονται από τις ιταλικές στρατιωτικές Αρχές (1). Την ίδια μέρα ο γραμματέας του υπουργείου των Εξωτερικών της Ιταλίας, δήλωσε ότι σκοπός του παθοτουρκικού πολέμου είναι η κατάληψη των αφρικανικών επαρχιών της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και ότι η πρόσκτηση των Νοτίων Σποράδων. Η κατάληψη των νησιών είναι προσωρι-

μοσ της νήσου. Λίγο πριν, το ίδιο πλοίο κατέπλευσε στην περιοχή Πόνταμος και αποβίβασε τμήμα του ιταλικού στρατού, αποστελούμενο από 20 στρατιώτες και ένα αξιωματικό, οι οποίοι πήραν θέσεις σε ύψωμα και έστησαν την ιταλική σημαία. Ο μουδέρης έφερε αντιρρήσεις, αλλά αντιλήφθηκε ότι δεν είναι δυνατόν να επιμένει. παρέδωσε την πόλη και αμέσως ανυψώθηκε επί του Διοικητηρίου και του οικισμού της Δημογεροντίας η ιταλική σημαία. Ο αξιωματικός συνοδευόμενος από μερικούς στρατιώτες, χωρίς προφυλάξεις μεταβίβει στο στρατόνα και συλλαμβάνει τους Τούρκους στρατιώτες-ήταν 14 τον αριθμό- οι οποίοι μεταφέρονται, μαζί με τον μουδέρη και τους υπαλλήλους, στο πλοίο. Οι υπάλληλοι αφέθησαν αμέσως ελεύθεροι αφού τους έγιναν συστάσεις-ότι πρέπει να εργάζονται στο όνομα του βασιλέως της Ιταλίας Βιτόριο Εμμανουέλε. Την επομένη όλοι οι υπάλληλοι παραιτήθηκαν.

κτά, αιχμαλώτισαν τις πολιτικές αρχές και τις φρουρές των νήσων Νισύρου και Επισκοπής, θα αποστειλω τους αιχμαλώτους στην Ιταλία. Η Νισύρος Σχετικά με την κατάληψη της Νισύρου ο χρονικογράφος της εποχής σημειώνει ότι «Σήμεραν περί βαθύν όρθρον αφυπνιαθέντες οι κάτοικοι της Νισύρου, έκπληκτοι είδον, εμπροσθεν της νήσου δύο ηγκυροβόλημένα ιταλικά πολεμικά, το εν θωρηκτόν και το έτερον τορπιλλοφόρον. άμα δε τη ανατολή του ηλίου, εξελθόντες εις αυτήν, εκ του μεταγωγικού, 150 περίπου στρατιώται και περικυκλώσαντες την πρωτεύουσάν της νήσου Μανδράκιον, κατέλαβον άνευ ουδεμιός αντιστάσεως το Διοικητήριον και το Τελωνεϊόν και παραλάβοντες τον Μουδέρην της νήσου Μάργαριτην εφέντη, τον τελώνην, τον γραμματέα, τον τελωνοφύλακα και τους 6 χωροφύλακας, εξών οι δύο Αρμένιοι, τρεις Οθωμανοί και εις Χριστιανός ορθόδοξος, μετά πεντάωρον

Πώς ο ελληνικός Τύπος αποθανέντισε το γεγονός της καταλήψεως της Χάλκης. Αντί Χάλκης τη γράφει Χάλκεια.

να παραδοθούν. Αιχμαλωτίστηκαν οι Αρχές και οι Τούρκοι κυβερνητικοί υπάλληλοι οι οποίοι επιβίβαστηκαν στα πλοία χωρίς κανένα απόσπαστο. Μεταξύ των αιχμαλώτων βρίσκονται τρεις καιμακάμηδες και τέσσερις μουδέρηδες.

Λειψί και Σύμη
Η νήσος Λειψί κατελήφθη την ίδια μέρα, το δε σχετικό τηλεγράφημα έφτασε στη Ρώμη στις 9.30 το πρωί με λάθος την ονομασία-αναγραφόντα Λειψία. Ο Βιάλλε πρόσθεσε ότι η Λειψία βρίσκεται μεταξύ Λέρου και Πάτμου και κατελήφθη χωρίς αντίσταση. Το πολεμικό που κατέπλευσε στο νησί έφερε την ονομασία «Νέμβο». Πολλές εφημερίδες και ειδικά αυτές της Σμύρνης την ανέγραψαν ως Λειψία. Ο παλιός Στόλος ανέλαβε στις 6 Μαΐου δράση, ύστερα από μικρή απραξία, χωρίς καμιά ενέργεια ούτε στην περιοχή των Δαρδανελλίων, και με το πολεμικό «Πήγασος», επί του οποίου επέβαινε ο αντιναύαρχος Μαρκελλίνο Άμερο ντ' Άστε Στέλλα κατέλαβε τη νήσο Σύμη. Το ανήγγειλε με ραδιοτηλεγράφημο ο ναύαρχος Βιάλλε από το θωρηκτό «Βίκτωρ Εμμανουέλε», συμπληρώνοντας ότι το πολεμικό του Στόλου «Νάπολι» προσέγγισε στην Κω και αιχμαλώτισε τον καιμακάμη, τους χωροφύλακες και τις ποιητές τουρκαϊκές πολιτικές Αρχές του νησιού.

Οι πληροφορίες του Προξενείου μας
Οι πληροφορίες που έκει για την όλη κατάσταση η ελληνική Κυβέρνηση, από το Προξενείο μας στη Ρόδο, είναι ακριβείς, αφού ίδιος ο πρόξενος Παπαδόπουλος βρίσκεται στην πόλη και

Το θωρηκτό «Δούκας της Γενούης», καταλαμβάνει τη Χάλκη (αρχείο-φωτό Σ. Λοντά).

νή και ενδεχόμενη για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου πολέμου και ότι μετά τη λήξη του πολέμου η Ιταλία δεν θα τις κρατήσει. Αλλά εάν πρόκειται να επιστραφούν στην Τουρκία «θέλωσι Άπενθή παρά ταύτης πάσαι οι αναγκαίαι εγγυήσεις προς προστασίαν των κατοίκων αυτών από τουρκαϊκών αντεκδικήσεων».

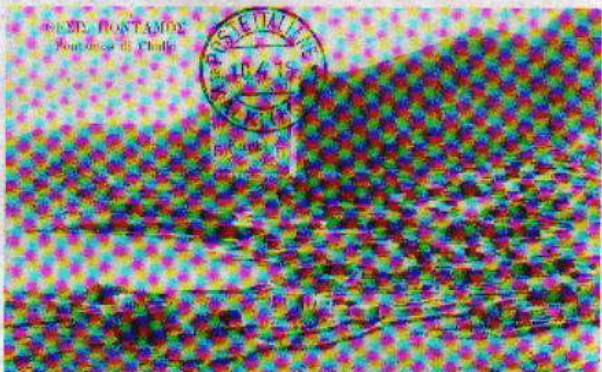
Η Χάλκη
Η κατάληψη της Χάλκης πραγματοποιείται στις 25 Απριλίου 1912 (8 Μαΐου 1912 νέα ημερομηνία) και ώρα 8.30π.μ. Καταλήγει στο λιμάνι του νησιού το παλιό ευόδρομο «Δούκας της Γενούης» της μοίρας υπό τον υπαναύαρχο Κόρσι και αποβιβάζει στην προκυμαία είκοσι στρατιώτες. Ο επικεφαλής αξιωματικός χωρίς χρονοτριβή και χωρίς προφυλάξεις κατευθύνεται στο Διοικητήριο όπου βρίσκεται το Μουδέρη και του ζητεί την παρα-

Αμέσως μετά τη σύλληψη του μουδέρη ανατέθηκε η Διοίκηση του νησιού στη Δημογεροντία της οποίας πρώτο μέλημά της ήταν, να διαρίσει δεκαμελή πολιτοφυλακή. Πρέπει να σημειωθεί ότι η είδηση της κατάληψης του νησιού δημοσιεύτηκε στον ελληνικό και διεθνή Τύπο με το όνομα της νήσου ως Χάλκεια.

Η Κάρπαθος και Κάσος
Ο ναύαρχος Βιάλλε στις 29/12 Απριλίου και ώρα 11.50 ανήγγειλε από τη Ρόδο την κατάληψη και άλλων νησιών στην ιταλική κυβέρνηση, ραδιοτηλεγραφικώς. Στο μήμα ανέφερε ότι «...τα πολεμικά πλοία, το θωρηκτό «Βιτόριο Εμμανουέλε» και το ανατορπιλικό «Αθηνίο(2)» της μοίρας Κόρσι ύψωσαν την εθνική σημαία στην νήσο Κάρπαθος-η φρουρά αποτελούνταν από 130 Τούρκους-και το θωρηκτό «Ρετζίνα Έλενα» και το ανατορπιλικό «Αθηνίο» κατέλαβαν την Κάσο, αιχμαλώτισαν τις φρουρές και τις πολιτικές αρχές. Τα πλοία, «Ρόμο» και «Νάπολι» και τα δύο θωρη-

κτικά διαμονήν εν τη νήσο και αγοράν τροφίμων τινων, απέπλευσαν εις την γέλινα νήσον Τήλον (Επισκοπήν)».

Σε νεώτερο ραδιοτηλεγράφημα ο ναύαρχος Βιάλλε πληροφορεί την ιταλική Κυβέρνηση πως έγινε η κατάληψη των νησιών των Νοτίων Σποράδων.
Κάλυμνος
Λέρος, Πάτμος
«Τα πολεμικά πλοία, το θωρηκτό «Νάπολι» εμφανίστηκε στο λιμάνι της Τήλου, το «Ρόμο» στη Νισύρο, το «Πίζα» στην Κάλυμνο, το «Σαν Μάρκο» στη Λέρο, και το «Αμάφι» στην Πάτμο και ζητήθηκε από τις φρουρές

Η θέση Πόνταμος της Χάλκης, η πρώτη περιοχή που εισοβιβάστηκαν οι Ιταλοί.

Ο αντιναύαρχος Λεόνε Βιάλε, φωτογραφούμενος στον Τάροντα λίγο πριν το θωρηκτό «Βιτόριο Εμμανουέλε» αποπλεύσει για την Τριπολίτιδα και μετά για τη Ρόδο.

Η κατάληψη της Τήλου (αρχείο-φωτ. Σ. Λοντά).

αντιλεί τις πληροφορίες του από πρώτες πηγές και ειδικά από Ροδίτες που βλέπουν πηδόν τα όνειρά τους να γίνονται πραγματικότητα. Συνεχώς τα ιταλικά μεταγωγικά αποβιβάζουν στρατό, πολεμοφόδια, ίππους και ημίονους. Ο στρατός ήδη υπολογίζεται σε δώδεκα χιλιάδες και το υλικό είναι τόσο που μόνο εχθρικό στρατό μεγαλύτερης δύναμεις είναι δυνατόν να αντιμετωπίσει. Οι αιχμαλωτισθέντες Τούρκοι είναι 140. Στις 27/10 Απριλίου, κοντά στη θέση Ασαγούρου, ο ιταλικός στρατός βρήκε και έφερε στην πόλη τριακόσιους σάκους αλεύρου και αρκετά κιβώτια περιέχοντα λάδι και βούτυρο. Επίσης όπλα και πολεμοφόδια εγκαταλείφθηκαν εκεί από τον τουρκικό στρατό, που έφθυγε προς το εσωτερικό του νησιού.

«Μέχρι τούδε οι Ιταλοί δεν κατεδίωξαν», σημειώνει στην έκθεσή(3) του ο Παπαδόκης, «τελειωτικώς τον απομεινώντα και εν Ψίνθω στρατοπεδευμένον τουρκικόν στρατόν, αριθμούμενον εις 800-1.000 άνδρας, διότι καθ' α συμπεράνεται, θέλουσι να αποφυγών αιματοκυλίας και θα προσπαθήσασιν να περικυκλώσασιν αυτόν και τον αναγκάσασιν να παραδοθή. Συγχρόνως μεριμνώσι δραστηρίως περί της ευτελείους ασφαλείας της πόλεως ένθα υπάρχει ο πολύς τουρκικός πληθυσμός, προβαίνουσιν αυστηρότατα εις την περιουλησίαν πάντων εν γένει των όπλων, ιδίως από τους Οθωμανούς και τους Τουρκακρίτας, εις τους οποίους είχαν διανεμηθή ταύτα, ολίγας ημέρας προ της αφίξεως του Ιταλικού Στόλου.

«Σήμερον κατόπιν ερεύνης ανεκάλυψαν εις την συνοικίαν των Τουρκοκρητών κιβώτια όπλων και πολεμοφοδίων κενά και πειθήσαν τούτους, δι' εφαρμογής του στρατιωτικού νόμου, αν δεν παραδόσασιν τα όπλα ότινα απέκρυψαν. Οι Ιταλοί δεικνύονται αυστηρότατοι έναντι των Τούρκων, ιδίως του Κομιτάτου, εκ των οποίων καθ' εκάστην ηείστους συλλημαίνουσι και αποστέλλουσιν εις Ιταλίαν, ως δε εδίδωσαν θα καθαρίσασιν εντελής την πόλιν από τούτους, διότι εγγνώσθη ήδη μετ' επιτάσεως ότι, όμα τη εμφάνισι του Ιταλικού Στόλου, οι Τούρκοι μετά των Τουρκοκρητών είχαν σκοπόν να προβούν εις σφάγας κατά των Χριστιανών. Ευτυχώς η ταχεία κατάληψις της νήσου απέτρεψε τον κίνδυνον τούτον.

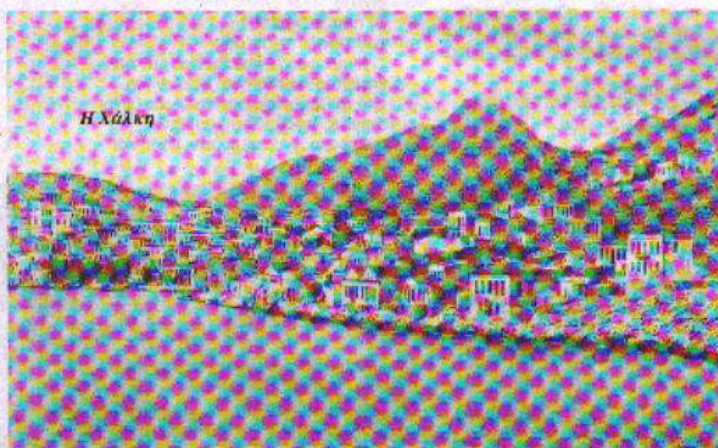
«Αφ' ετέρου φέρονται ευμενέστατα προς τους Έλληνας, προσλαμβάνοντες εκ τούτων εις τας διάφορους υπηρεσίας των και διευκολύνοντες πάσας τας υποθέσεις αυτών, σδακρίτως υπηκόουτες. Το ταιούτον ανα-

γκάζει τους Έλληνας να μην δύνανται να αποκρύψωσιν ενίστε την εκδήλωσιν της χαράς των αισθανόμενοι τον αέρα της ελευθερίας, κατόπιν τούτων επών αφορτών καταπίεσεων των Τούρκων και τρομοκρατίας επιταθείων εσκάτως και διά της εφαρμογής του ανθελληνικού αποκλεισμού και της συσσωρεύσεως ενταύθα μεγάλης, ισχυράς μερίδος του Κομιτάτου. Αι ακουσθείσαι απειλές των Τούρκων ότι μετά την αναχώρησιν των Ιταλών θα εκδικηθώσι κατά των Χριστιανών, αναγκάζουσι τους Ιταλούς να δηλώσασιν απροκαλύπτως ότι εάν η Ιταλία αποσυρθή από την Ρόδον-τουδότερον, προσθέτουσι είναι ζήτημα των δυνάμεων-θα αποσυρθή μόνον υπό τον όρον ή να περιέλθη αυτή εις την Ελλάδα ή να δοθώσι ταύτα προνόμια και εγγυήσεις ώστε οι Τούρκοι να είναι ανίσχυροι εντελής...».

Ο πρόεδρος στην ίδια έκθεση πληροφορεί τους ανωτέρους του, ότι ύστερα από τις οδηγίες που έλαβε από τον επικεφαλής του Τμήματος Ανατολικών Υποθέσεων του υπουργείου Έθνα Δραγούμη, από τους Ευρωπαίους που βρίσκονται στο νησί, σχηματίζεται η ιδέα της αυτονομίας των Νοτίων Σπαράδων(4). Ζητά επίσης να δοθούν εντολές πρώτων, ώστε ακριβώς θεωρείται κατάλληλος χρόνος για να γίνει φανερή εκδήλωσι του ελληνικού φρονήματος, δεύτερο ποιος τύπος πρέπει να δοθεί στην εκδήλωσι-εγγράφου δημοψήφισματος ή άλλου υπομνήματος ή απήσεως, τρίτον εάν είναι καλόν να διατυπωθεί η ευχή της Ενώσεως των Νήσων με την Ελλάδα, τέταρτον Σε ποικους πρέπει να απευθυνθεί η αίτησι αυτή, πέμπτον, εάν είναι δυνατόν ο τύπος της απήσεως να γίνει ομοίμορφα και για τα άλλα τα νησιά.

Η Κάσος

Η Χάλκη

Το θωρηκτό «Πίτσ» στη Σύμη.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Πρεσβεία Ρώμης προς Υπ.ΕΕ αριθμ. 13250/Φ.Β/53-3.5.1912
2. Ναυπηγήθηκε το 1909.
3. Προξενείο Ρόδου προς Υπ.ΕΕ, Αριθμ. Πρωτ. 160 (ο.σ. πρόκειται περί Ρόδου-το σωστό πιθανόν να είναι 1901/28.4.1912 Φ. Β/53. Σελίδες οκτώ χειρόγραφες.
4. Τέταρτη σελίδα της έκθεσεως.

Η τελική μάχη της Ρόδου

Πώς κατελήφθη η Ψίνθος και παραδόθηκε ο τουρκικός στρατός, άνευ όρων

Ο συμβολισμός του Μητροπολιτικού ναού των Εισοδίων-Είναι η ψυχή μας!..

ΣΤ
Η επιχείρηση για την κατάληψη της Ψίνθου άρχισε την Τετάρτη 15 Μαΐου. Στις 6 το απόγευμα, ο αντιστράτηγος Αμέλιο μετέφερε σε μεγάλα μεταγωγικά αρκετές στρατιωτικές δυνάμεις, τις οποίες αποβίβασε, από ανατολικά μεν κοντά στο κείμερο Λουτάνη, μεταξύ του χωριού Αφάντου και της βουνοκορφής Τσαμπίκας, από δυτικά δε κοντά στο χωριό Κοιλοβάδρα. Άλλο ισχυρό στρατιωτικό Σώμα κατέλαβε το ακυράτο βουνό του Προφήτη Ηλία.

Θωρηκτά και διάφορα άλλα πολεμικά σκάφη, περιπολούσαν στις παραλίες των χωριών Κρεμαστή, Φάνες, Αφάντου.

Οι ισχυρές αυτές στρατιωτικές δυνάμεις βάδισαν κατά του χωριού Ψίνθος, όπου επρόκειτο να ανατάξει την τελευταία της άμυνα η εναπομείνουσα τουρκική φρουρά, ανερχόμενη σε 2.310 περίπου άνδρες με τους εθελοντές.

Η επίθεση έγινε την επομένη τις πρώτες πρωινές ώρες. Μια πυροβολαρχία που στήθηκε στην βουνοκορφή της Τσαμπίκας άρχισε να κανονοβοηθεί την Ψίνθο, ανάγκάζει δε τον τουρκικό στρατό να εγκαταλείψει το χωριό και να καταλάβει τα υψώματα μεταξύ Ψίνθου και του χωριού Μαρτίδα.

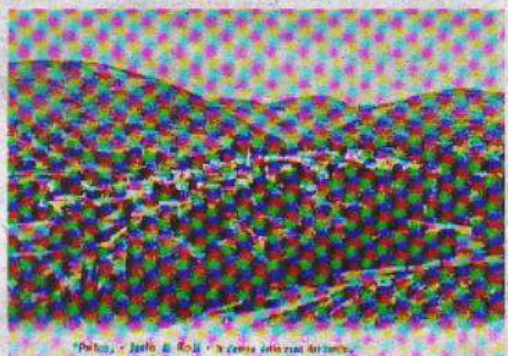
Οι χωρικοί της Ψίνθου ειδοποιηθέντες από την προηγούμενη, εγκατέλειψαν το χωριό τους και έτσι κανένας δεν έμεινε τίποτε. Μόνο τα σκιά τους

έπαθαν αρκετές αλλιά σοβαρές ζημιές. Η άμυνα των Τούρκων υπήρξε ισχυρή, η δε μάχη διήρκεσε επί οκτώ ώρες, χωρίς καμιά διακοπή. Τα εφόδια των Τούρκων με την πάροδο του χρόνου εξαντλούνταν και η επίθεση των Βερασιέριων ήταν τόσο σφοδρή και ακάθεκτη, ώστε οι Τούρκοι άρχισαν να σκέπτονται σοβαρά την παράδοση. Και πράγματι, προσκάλεσαν τη νύκτα δύο χωρικούς, τους οποίους αφού πλήρωσαν με δύο τουρκικές λίρες, τους έδωσαν επιστολή για να τη μεταφέρουν και την επιδώσουν στον Αμέλιο. Με την επιστολή αυτή ζητούσαν συνάντηση για παράδοση. Ο αντιστράτηγος Άμβων γνώση του περιεχομένου της επιστολής, με τους ίδιους χωρικούς έστειλε τις εντολές του στον Τούρκο συνταγματάρχη, με τις οποίες ζητούσε η παράδοση να γίνει μέσα στο χωριό. Ο Αμέλιο φοβούταν μήπως εκεί απομείνει απόσπασμα τουρκικού στρατού στην Ψίνθο.

Πράγματι το πρωί της Παρασκευής, ο τουρκικός στρατός υπακούοντας στη διαταγή του αντιστρατήγου και επειδή δεν μπορούσε να κάνει τίποτε άλλο, εγκατέλειψε τις θέσεις του μεταξύ Ψίνθου και Μαρτίδας και επέστρεψε στην Ψίνθο.

Λησμόνησαν να υψώσουν λευκή σημαία

Όμως, μέσα στη σύγχυση, οι επικεφαλής έχασαν να υψώσουν λευκή

Η Ψίνθος το 1912

Η σημαία του 57ου Συντάγματος δεν υψώθηκε ούτε στιγμή στη διάρκεια της μάχης της Ψίνθου.

σημαία και ο αντιστράτηγος υπέθεσε ότι ο Τούρκος διοικητής άλλαξε γνώμη, και προς στιγμήν διάταξε την λευκή σημαία, οι Ιταλοί διέκοψαν το πυρ και άρχισε η παράδοση. Στις 2 το απόγευμα απελευθερώθηκε ο Ιταλός αιχμάλωτος. Κατά τη μάχη οι μεν Τούρκοι είχαν 100-110 νεκρούς και 140 τραυματίες, οι δε Ιταλοί 7 νεκρούς και 20-25 τραυματίες. Ένας Ιταλός αξιωματικός βλήθηκε από σφαίρα πάνω από την καρδιά, βρίσκεται σε κρίσιμη κατάσταση και από ώρα σε ώρα αναμενόταν το μοίραίο Ι.Σ.Ο. Ο εν λόγω αξιωματικός ετέπνευσε!

Τρεις νεκροί Ελληνοθωμανοί

Εκ των Ελληνοθωμανών στρατιωτών, που δεν μπόρεσαν να εγκαταλείψουν

το πεδίο της μάχης, έμειναν με τους Τούρκους, χωρίς όπλα, όπως οι ίδιοι οι Τούρκοι ομολόγησαν, να υψώσουν δυστυχώς σκοτώθηκαν τρεις.

Σύμφωνα με πληροφορίες του Έλληνα Προξένου Παπαδόκη, οι Ελληνοθωμανοί που έλαβαν μέρος στις μάχες ανερχόνταν σε 160, αλλά οι περισσότεροι προέρχονταν από άλλα νησιά του Αρχιπελάγους ή από την απέναντι ακτή.

Η διάθεση του αντιστρατήγου Αμέλιο από το χωριό θα μείνει στους κατοίκους ιστορική. Μαθητές και μαθήτριες των σχολείων παρατάθηκαν κατά μήκος των οδών τραγουδώντας την ελευθερία, ιερές εθεροκτονία με υψωμένο το σταυρό σε προϋπόθεση, γυναίκες έβραναν τους Ιταλούς στρατιώτες με άνθη, οι κομπανίες κτυπούσαν συνεχώς, οι δε νικητές από τον Αμέλιο μέχρι τη στρατιώτη στεφανώθηκαν. Ο στρατηγός όταν έφθασε στα Τρίκοντα ανέβηκε σε άμαξα και είχε μαζί του και τον Τούρκο ταγματάρχη...»

Η είσοδος στην πόλη στις 4 το απόγευμα υπήρξε θριαμβευτική, χειροκροτήματα και ζητωκραυγές δονούσαν την ατμόσφαιρα, σημαίες παντού

Η είδηση όπως δημοσιεύτηκε ότι χρησιμοποιήθηκε αεροπλάνο στη μάχη της Ψίνθου.

Ένας από τους βασιλιάδες της Γαλιίας, ο οποίος έδωσε το όνομα της πόλης Ρόδος, ο βασιλιάς Σίλλος της Γαλιίας.

Ο στρατηγός Αμέλιο κατά την εκδίωξη των εχθρών καθεστρώσεων από την Ρόδο κατά την τελευταία επιχείρησή του, υπέρ της φυγής του Βασιλιά Γεωργίου.

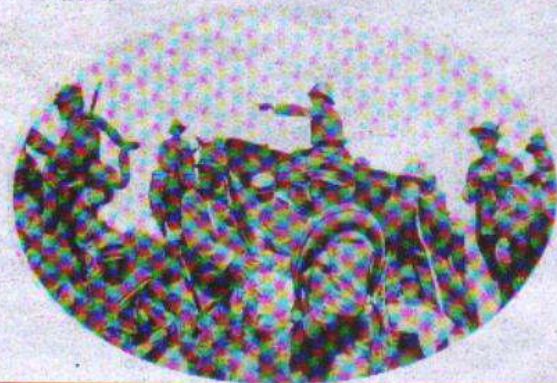
Ο αντιστράτηγος Αμέλιο συνομιλεί με ανώτερους αξιωματικούς του Ναυτικού, στο ναυκόμειακό πλοίο «Ρετζίνα Ιτάλια», λίγο πριν αρχίσει η επιχείρηση της Ψίνθου.

Δίγους μήνες, μετά την κατάληψη της Ρόδου, ο αντιστράτηγος Τζιοβάνι Μπατίστα Αμέλιο, εξεργόμενος του Μητροπολιτικού ναού των Εισαδίων, όπου εκτελέσθη το μνημόσυνο του βασιλιά Γεωργίου Α'.

Ο Αμέλιο με το επιτελείο του παρακολουθεί την εξέλιξη της μάχης της Ψίνθου.

Ο Αμέλιο, έφιππος, δίνει εντολές στη μάχη της Ψίνθου.

Η λεζάντα της εποχής, κατά την οποία Ρόδιοι εξηγούν στους Ιταλούς τις στρατηγικές θέσεις των Τούρκων κατά τη διάρκεια της μάχης στην Ψίνθο.

Βουβαρδίζεται η Ψίνθος από την Τσαμπίκη και από πιο κοντινές παραβολαρχίες. (αρχαιο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Οι τρεις Τούρκοι ανώτεροι αξιωματικοί επικεφαλής του στρατού στη Ψίνθο, αιχμάλωτοι. (αρχαιο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

πια και καπέλα αείωνταν. Ο Αμέλιο ανέβηκε στο κυβερνείο- υπήρχε ήδη η επιγραφή «R. Governo d' Italia», και εξερχόμενος του εξώ-στη μίλησε προς το άπειρο πλήθος το οποίο φρενιτωδώς ζητωκραύγαζε. Ι.σ.σ. Σε άλλο κείμενο ο λόγος του). Το πλήθος ενθουσιασδώς χειροκροτεί και μια ακούεται φωνή «ήτω η Ελλάς», «ήτω η Ιταλία».

Κατατάχθηκαν Ροδίτες εθελοντές

Οι υπηρεσίες που πρόσφεραν οι Ροδίτες και ιδιαίτερα οι χωρικοί ήταν πάρα πολύ μεγάλες υπερεκπτό δε κατατά-

ξε να πάρει τα χρήματα, και είχε στο στρατηγό ότι ήδη στελέσθη επιμημόσυνη δέηση υπέρ των προσόντων, αλλά είναι πράθυμος να τελεσθεί στο Μητροπολιτικό Ναό των Εισοδίων εκ νέου μνημόσυνο παρουσία των Αρχών και των Ιταλών στραωτικών, χωρίς αμοιβή.

Αεροπλάνο στην Ψίνθο

Οι Ιταλοί χρησιμοποιούσαν στη μάχη αυτή και αεροπλάνο και έριξαν εναντίον του εχθρού τρεις βόμβες. Μη νομοισθεί ότι ο σημερινός ρόλος του αεροπλάνου είναι ο αυτός και για την εποχή εκείνη. Το αεροπλάνο χρησιμοποιούνταν σαν ένα... παράξενο είδος

Καθ' οδόν προς την Ψίνθο (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

χθηκαν και ποήμησαν στο πλευρό των Ιταλών σαν εθελοντές. Στις 7 το απόγευμα της Παρασκευής (17 Μαΐου) πήλε στην πόλη ο ιταλικός στρατός με τους Τούρκους αιχμαλώτους, 800 περίπου άντρες, οι οποίοι επιβιβάστηκαν μεγάλου μεταγωγικού που απέλυσε την επομένη για τον Τάραντα. Ο Αμέλιο προκάλεσε τον Αρχιερατικό Επίτροπο παπα-Χριστόφι στον οποίο έδωσε 1.000 φράγκα για να τελεσθεί επιμημόσυνη δέηση υπέρ των προσόντων στη μάχη της Ψίνθου. Ο Αρχιερατικός Επίτροπος δεν δέχτη-

πολήμου και ο πιλότος έριχνε τις βόμβες με τα χέρια του. Και τρεις που γράφονται στην εικόνα φαίνεται ότι ρίχτηκαν είναι πολλές. Για την προογκείση και απογείωση χρησιμοποιούνταν ένα μικρό καράφι, με επίσηδη επιφάνεια. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι Ιταλοί εκείνη της περίοδο χρησιμοποιούσαν πολλές φορές αεροπλάνο στον αποκήτισμό των στενών των θαλάσσιων, τα οποία και βομβάρδιζαν. Περισσότερο εκεί τα είχαν για κατάπτευση... Η Ελλάδα είχε πέντε αεροπλάνο με χρηματοδότηση του Ιωάννη Καζούλητη, τα οποία ήλιγος μήνες

αργότερα, χρησιμοποιούσε στους Βαλκανικούς Πολέμους.

Επίσης οι Ιταλοί χρησιμοποιούσαν, όχι για τις επιχειρήσεις, αλλά μετά την κατάληψη της πόλεως αυτοκίνητα. Μάλιστα τρία απ' αυτά τα φωτογράφησε ο Χουσή εφένης, στο Μαντάκι.

Ο Μητροπολιτικός Ναός των Εισοδίων

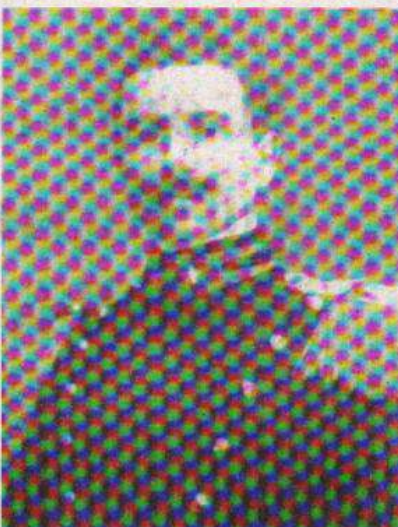
Ας μας επιτρέψει ο αγαπητός αναγνώστης να κάνουμε εδώ μια μικρή παρένθεση.

Σ' αυτό το ναό από την ημέρα εκείνη, δηλαδή τη Δευτέρα (21 Μαΐου 1912), θα αρχίσει να γράφεται επί τριάντα τρία χρόνια η πιο θαυμάρη σελίδα της δωδεκανησιακής Ιστορίας. Στο τρία σκαθάκια και στα εννιά βήματα από τον επισκοπικό θρόνο μέχρι την Ωραία Πύλη, γράφτηκε η Ιστορία μας στα χρόνια της κατακλιός και του σκότους, όταν ο τύραννος θέλησε να πάρει τα πάντα αλλά δεν ήταν δυνατόν να πάρει την ψυχή ενός ήταν ένας, μια γρασίδη-λαού.

Εκεί σ' αυτά τα βήματα, στα εννιά βήματα, ήταν η Ελλάδα, εκεί περπατούσε ελεύθερα ο αγέτης του λαού, από εκεί φτάσαμε στα γεγονότα των θεοφανείων του 1913, του Πάσχα του 1919, από εκεί απευθυνόταν ο αρχηγός του στον τύραννο και του έλεγε ότι «δεν ήλθα εδώ ως μητροπολίτης, ήλθα και είμαι Εθνάρχης!». Από εκεί ζητήθηκε μέσα στο έρεβος, μέσα στη δίνη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, μεταχείριση καλύτερη στο Ροδίτη και στο δωδεκανησιο-όχι για Ναυσοποροδίτη-για να μην μετέλθει το Εθνικό του Κέντρο η Ιερά Μητρόπολις Ρόδου στο έσκατο μέσο, το Εθνικοθροκευτικό πένθος...

Εκεί με το «άρατε πύλας, έγινε ο επίσημος αρραβόνος της Ελλάδας με τη δωδεκάνησο, το Μάιο 1945, εκεί από τον θρόνο-το θρόνι όπως το έλεγαν οι πατεράδες μας- αυτό ο γεραρός

Βομβαρδισμός της Ψίνθου. Πολλά σπύτα υπέστησαν σοβαρές ζημιές. Οι κάτοικοι ειδοποιήθηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης).

Ένζιο Πόνζο, ιταλοστράτος, έπεσε στη μάχη της Ψίνθου.

αυτό το γεγονός και μετά τα Ελευθερια! Σήμερα: Σ' αυτόν τον ναό, σ' αυτήν τη γη, η Ελλάδα μετρούνταν σε βήματα από το δεσποτικό θρόνο μέχρι την Ωραία Πύλη... Μεγάλες συγκινητικές στιγμές, ενός αδούλωτου λαού... Η συνέχεια...

Ο Αμέλιο στην μετά συνομιλία που είχε με τον Αρχιερατικό Επίτροπο, του ανακοίνωσε ότι «ο Ελληνικός πληθυσμός ουδένα εις το μέλλον θα διατρέχη κίνδυνον, διότι η νίκος θα ανακηρυχθεί Ηγεμονία». Φεύγοντας ο παπα-Χριστόφις παρακλήθηκε από τον αντιστάτη να διαβιβάσει τους χαιρετισμούς του

Εξώφυλλο περιοδικού της εποχής με την παράδοση των Τούρκων στην Ψίνθο.

αγέτης της Ορθόδοξης στην πρώτη επίσκεψή του στη Ρόδο, ο Πατριάρχης μας κ.κ. Βαρθολομαίος, μίλησε για εκείνους που θέλησαν να αποσπασουν την κόρη από τη Μάνα και... και... άλλα, στο διάβα αυτών των χρόνων που χρειάζονται τόμοιο ολόκληρους για να καταγραφούν.

Εκεί στο γυναικωνίτη είδαμε τα πρώτα σκοθεία, τα κρυφά σκοθεία, εκεί ακούστηκε το «βλέπαμε τους παππούδες μας να ήνε και τους γονιούς μας να μιλάνε μυστικά και τους δασκάλους μας ακούγαμε να ήνε πως είμαστε από περίφση γενιά...».

Εκεί την 1η Ιανουαρίου στον Εσπερινό της Αγάπης, κάθε χρόνο, ακουγόταν ο αγέτης του από το σύνθρονο που διάβαζε χωρία του Ευαγγελίου της αγάπης και το κώδιον με το βυζαντινό ήχο του, προέτρεπε το εκκλησίασμα να ακούσει τα θεικά λόγια, πάλιν ακουγόταν ήλιο αργότερα το κώδιον και προοκαλούσε τον πιστό να τραγουδήσει τον Εθνικό του Ύμνο και τον τραγουδάγε... Και συνεχίστηκε

στον Δικοιμενικό Πατριάρχη και το μητροπολίτη Ρόδου κ. Βενιαμίν, ο οποίος ενώ σε τέτοιες κρίσιμες περιστάσεις έπρεπε να βρούκεται μεταξύ του ποιμνίου του, προσιμά να μείνει στη Βασιλεύουσα, «μη στέργων να εγκαταλείψη την Βοσπορίδα αυραν».

Ηγεμονία

Την πληροφορία ότι η ιταλική Κυβέρνηση σκέπτεται να ανακηρύξει τη Ρόδο σε Ηγεμονία ο Αμέλιο εβεβαίωσε και στον Δήμαρχο Ροδίων Σάββα Παυλιόδη, που παραμένει στη θέση του και δεν παρατίθηκε όπως έγγραψαν τα τουρκικά φύλλα.

Ο ραββίνος και οι λοιποί προύχοντες Εβραίοι, προσκληθέντες στο Διοικητήριο, επιτημήθηκαν γιατί σε όλη τη διάρκεια των κρίσιμων ημερών, συνέπρασταν με το Τουρκικό κομμάτι. Χιλιάδες όπλα εναποθηκωμένα και εφοδολόγες μεταφέρονται στα μεταγωγικά Τα δύο ορειβατικά τηλεβόλα «τα υπό των Ιταλών καταληφθέντα ήσαν εξ εκείνων, άτινα κατά τον πόλεμον του 1897 είχαν κυριεύσει οι Τούρκοι».

Στις 18 Μαΐου 1912-Ημέρα Δευτέρα

Η συζήτηση στη Βουλή της Ρώμης για τη νίκη των ιταλικών όπλων στην Ψίνθο και την πόλη της Ρόδου

Z'

Τη νίκη των ιταλικών όπλων, ανήγειρε στη Βουλή, στις 18 Μαΐου 1912, ο ίδιος ο Πρωθυπουργός Τζιοβίντα ο οποίος στην αρχή ανέφερε ότι η στρατιωτική δράση επί της νήσου Ρόδου έληξε κατά τον πιο περιθωμυρό τρόπο. Στη συνέχεια διάβασε τηλεγράφημα του ναυάρχου Αμέρο-επλήθη στις 9 το πρωί: «Στις 11 το βράδυ της 15 Μαΐου, αποβιβάστηκαν στη Μαθώνα, ένα

Τηλεγράφημα Αμέλιο

Μετά σαράντα λεπτά λαμβάνεται τηλεγράφημα του στρατηγού Αμέλιο που αναγγέλλει: «Την πρωινή τα στρατεύματά μας, διατεθέντα εις τρία Σώματα, ανακάλυψαν και επιτέθηκαν στον εχθρό που είχε συγκεντρωθεί στην Ψίνθο. Ο εχθρός συντρίβη. Ο εχθρός ύστερα από σφοδρή επίθεση των στρατευμάτων μας, εξηφανίσθη και είχε 83

νεκρούς, 26 τραυματίες και εγκατέλειψε 122 όπλα και 200 κιβώτια με πολεμοφόδια. Από τους στρατιώτες μας είχαμε μόνο οκτώ τραυματίες. Η διαγωγή των αξιωματικών μας και του στρατού υπήρξε θαυμάσια.

«Μετά τη μάχη αυτή η Ρόδος ελευθερώθηκε από τα τουρκικά στρατεύματα» (Οι βουλευτές όρθιοι επευφημούν και χειροκροτούν).

Σε άλλο τηλεγράφημα του ο ναύαρχος Αμέρο-επλήθη στις 18 Μαΐου και ώρα 9.05 το πρωί-αναφέρει τις εξής μόνο λέξεις:

«Η φρουρά της νήσου παραδόθηκε με στρατιωτικές τιμές».

Νεώτερο τηλεγράφημα

Νεώτερο τηλεγράφημα του στρατηγού Αμέλιο αναφέρει τα της παραδόσεως:

«...ο διοικητής των τουρκικών στρατευμάτων, απέστειλε χθες την επείραν απεσταλμένο, για να διαπραγματευθεί την παράδοση η οποία θα γίνει στις 8 το πρωί υπό τους εξής όρους:

-Τα τουρκικά στρατεύματα τα διασκορπισθέντα στο νησί θεωρούνται αιχμαλωτισθέντα. (Όλοι οι βουλευτές Ευγε!..)

-Τα όπλα και τα πολεμοφόδια θα παραδοθούν.

-Το έθνος θα το φέρουν οι Τούρκοι

αξιωματικοί σε ένδειξη τιμής για τη γενναϊότητα του (Ευγε!..)

«Επιβεβαιώνω τις χθεςινές ειδήσεις σε σχέση με τις απώλειές μας. Είχαμε ένα αδωματοκό τραυματία, τέσσερες στρατιώτες νεκρούς και 25 τραυματίες. (Ευγε!..χειροκροτήματα παρατεταμένα, φωνές ζήτη ο Αμέλιο, ζήτη ο Στρατός, ζήτη ο Στόλος!) Ο πρωθυπουργός Τζιοβίντα συνέχισε λέγων ότι «εξ ονόματος της Κυβερνήσεως και βέβαιος ότι διαρρηγνύει τα αισθήματα του Κοινοβουλίου και της χώρας, απευθύνω χαιρετισμό προς τον στρατηγό Τζιοβάννι Μπασί-στα Αμέλιο και τους γενναίους στρατιώτες που μάχονται υπό τις διαταγές του. (Χειροκροτήματα..)

Δίδονται επίσης και άλλες πληροφορίες ότι το κέντρο ομήνης των Τούρκων, ήταν το μικρό χωριό Ψίνθος, κείμενο σε απόσταση είκοσι χιλιομέτρων από την πόλη της Ρόδου. Η θέση αυτή θεωρείται σε δύο κοιλιάδες κατάφυτες από ελαιόδεντρα.

Αιχμάλωτοι στην Ιταλία

Νεώτερο τηλεγράφημα του ναυάρχου διαβεβαιώνει ότι επί του πολεμικού «Εάνιο», επιβιβάστηκαν 750 Τούρκοι στρατιώτες αιχμάλωτοι, από τη μάχη της Ψίνθου, αποστελλόμενοι στον Τόραντο. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται ο επικεφαλής των στρατιωτικών δυνάμεων, ο αρχηγός της Χωροφυλακής και 29 αξιωματικοί. Επίσης φορτώθηκαν ως λάφυρα πολέμου, μυδραληθρία και 200 κιβώτια με πολεμοφόδια.

«Οι πρωταγωνιστές της μάχης, βερσαλλέροι», σημειώνει στο ραδιοηλεκτρογράφημά του, «επιστρέψαντες εις την πόλη της Ρόδου, έγιναν ενθουσιωδώς δεκτοί από τους κατοίκους». Το ίδιο αναφέρει και ο ανταποκριτής των «Τίμης», του Λονδίνου, από τη Ρώμη και προσθέτει ότι η νίκη του Αμέλιο στην Ψίνθο και τη Ρόδο, προκάλεσε μεγάλη εντύπωση στον Ιταλικό λαό και τονίζει επίσης την επικρατήσασα στη Βουλή φρενιτιδα κατά τη στιγμή της αναγγελίας των νικών. Λίγο πριν την αναχώρηση των αιχμαλώτων, συνέβη και ένα απρόοπτο. Ο ταγματάρχης Ανδουλλάχ μής, ζήτησε από τον επικεφαλής Ιταλό αξιωματικό, να του επιτρέψει να μεταβεί στην οικία του και να δει την οικογένειά του και να διαπιστώσει ιδίως όμοια, εάν έπασαν τίποτε. Ο Ιταλός αρνήθηκε και του απάντησε

>>

Ο συνταγματάρχης του 57 Συντάγματος Βάνζο, επικεφαλής της τρίτης καλώνας στρατού στη μάχη της Ψίνθου.

Οι Τούρκοι παραδίδονται στην Ψίνθο (αρχείο-φωτό Σ. Λοντά).

τάγμα αθλητιστών προστατευόμενο, από τα θωρηκτά «Βιτόρια Εμμανουέλε» και «Εμμανουέλε Φιλίππερτο» και στην Κάλαθο τρία τάγματα βερσαλλέρων, με κάλυψη από τα θωρηκτά «Βασίλισσα Μαργαρίτα» και «Σαιν Μπόν» για να σταματήσουν κάθε οπισθοχώρηση του εχθρού.

«Το κυρίως Σώμα διοικούμενο από τον στρατηγό Τζιοβάννι Αμέλιο, βόδισε, συγχρόνως, προς την Ψίνθο και στις 6.50 το πρωί της Πέμπτης (Σ.Σ. 16 Μαΐου), θα συναντούσε τις εχθρικές Δυνάμεις».

Αμέσως μετά ο Πρωθυπουργός διάβασε δεύτερο τηλεγράφημα του Αμέρο ντε Στέλλα, που ελήφθη στις 10.45 μ.μ. και ανέφερε:

«Η προς τα πρόσω πορεία, άρχισε σύμφωνα προς το προκαθορισθέν πρόγραμμα. Το θωρηκτό «Σαιν Μπόν», βομβάρδισε από τις 6 μέχρι τις 9 το πρωί την αδό μεταξύ Μαρτισών και Πασαίδας για να εμποδίσει την οπισθοχώρηση του τουρκικού στρατού από την πλευρά αυτή. Η μάχη ηέριξε της Ψίνθου άρχισε στις 9. Δεν έλω λάβει σκόνη ειδήσεις από τον στρατηγό Αμέλιο».

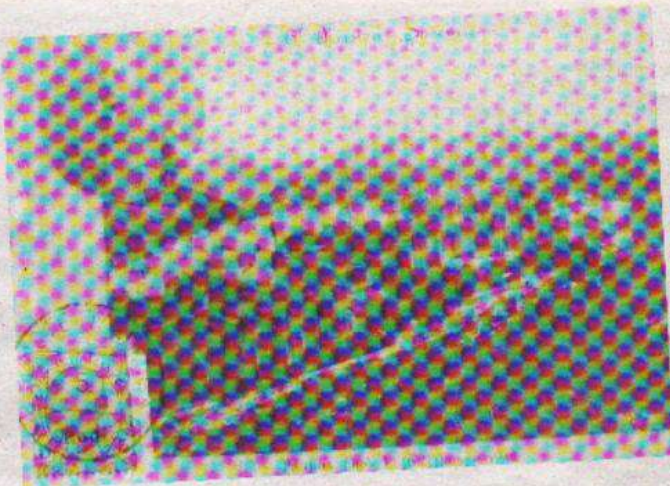
Το τρίτο τηλεγράφημα έφτασε το πρωί, και συγκεκριμένα στις 7.30 π.μ. στις 17 Μαΐου, πόλην από το ναύαρχο, και ανέφερε ότι «τα στρατεύματά μας κατέλαβαν σήμερα την Ψίνθο. Ο εχθρός είχε περί του 100 νεκρούς και τραυματίες».

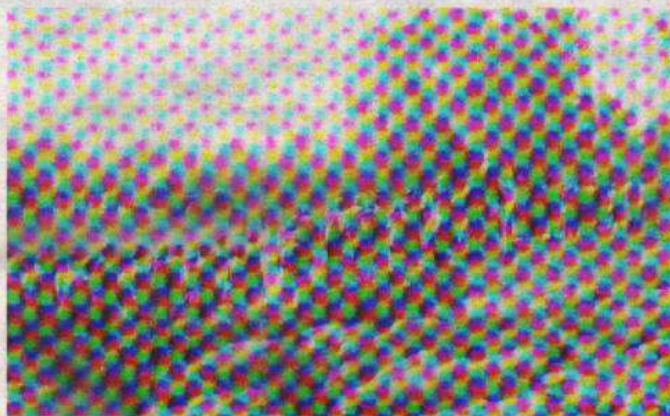

Baia di Mattheos. La bandiera del 34° Fanteria.

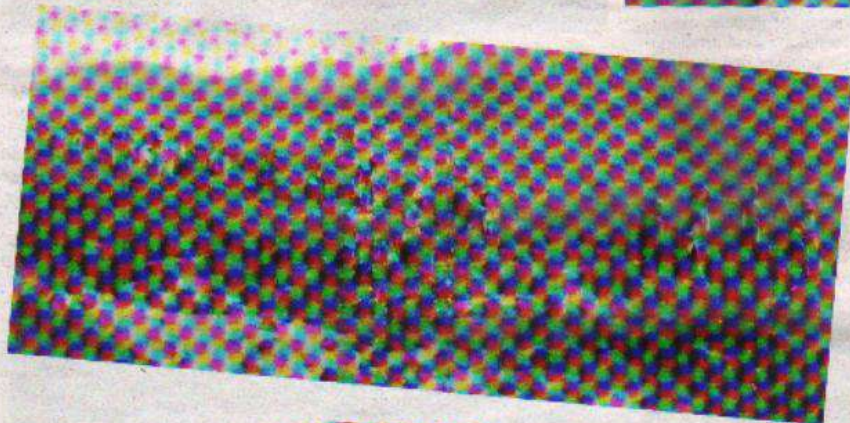
Η σημαία του 34 Συντάγματος στον κόλπο των Καλυθιών, λίγο πριν τις προετοιμασίες για την επιχείρηση της Ψίνθου. (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Αναμνηστική φωτο της Ψίνθου με τον Αιμέλιο, της 6ης μεραρχίας που έδρευε στη Ρόδο τα κατοπινά χρόνια (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

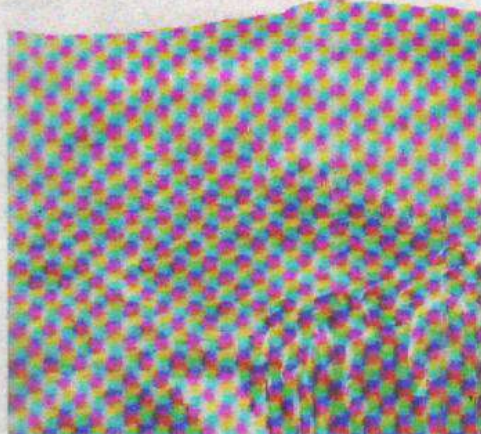

Αιχμάλωτοι Τούρκοι στην Ψίνθο (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

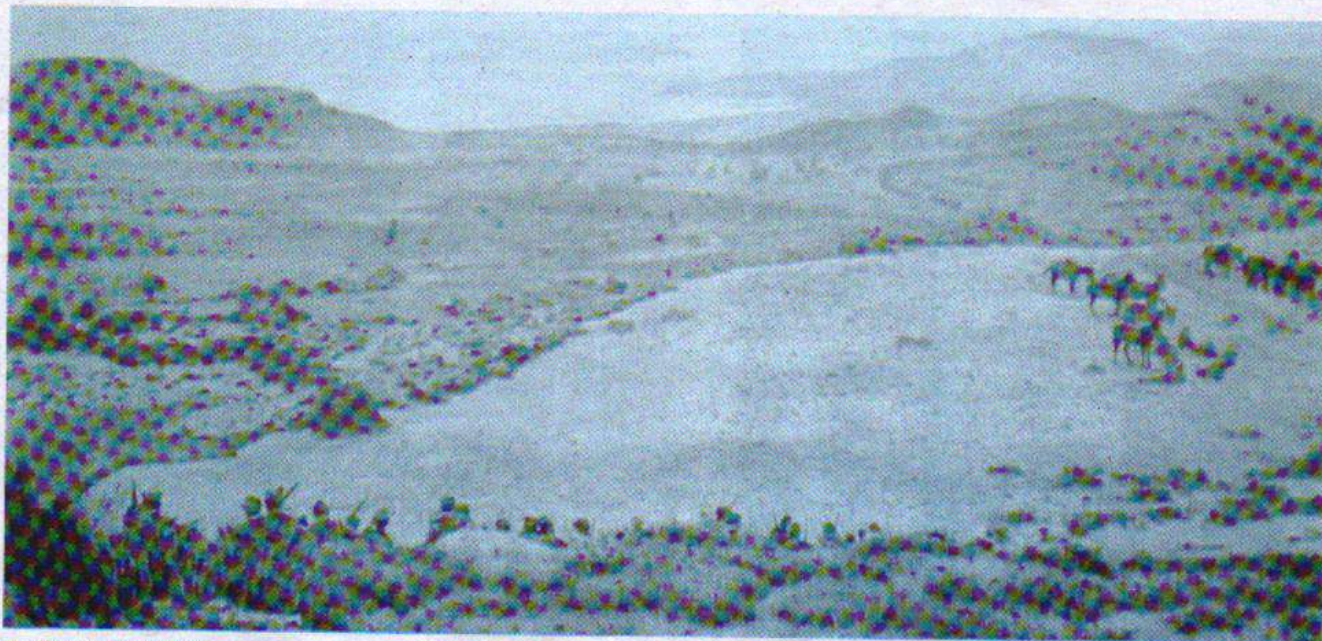
Μεμονωμένοι αιχμάλωτοι στην Ψίνθο (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Εκατοντάδες αιχμάλωτοι, σε λίγο θα μεταφερθούν στην Ιταλία (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Ιταλοί στρατιώτες στην περιαχή των Τριεντών, επιστρέφοντας από την Ψίνθο (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Ο κόλπος των Καλυθιών.
Τα στρατιωτικά τμήματα βαδίζουν
προς την Ψίνθο
(αρχείο-φωτό Σιμετώνος Δοντά)

«...ότι όλες οι οικογένειες Χριστιανών και Μουσουλμάνων που βρίσκονται στο νησί είναι καλές και δεν έπαθαν τίποτα και πρόσθεσε ότι οι «Ιταλοί που έφτασαν στη Ρόδο σκοπόν έχουν να προστατεύσουν την τιμή τη ζωή και την περιουσία όλων των κατοίκων».

Προσφώνηση του Αμέλιο

Ο Αμέλιο με την επιστροφή του από την Ψίνθο, επιστροφή θριάμβου, εξέδωσε-ημερομηνία 20 Μαΐου-την εξής προκήρυξη προς το ροδιακό λαό: «Κάτοικοι της Ρόδου! >Εντός ολίγων ημερών η Κυβέρνησις του Βασιλέως της Ιταλίας, διά του τελειωτικού θριάμβου των όπλων της εν Ψίνθω, απεμάκρυνεν εκ της νήσου τα τουρκικά στρατεύματα,

επιληρούσα δε αμέσως και πανηγυρικός την δοθείσαν Υμίν υπόσχεσιν διά του πρώτου διαγγέλματος, εμερίμνησε διά την κανονικόν λειτουργίαν όλων των δημόσιων υπηρεσιών και απεδώκεν όσους πδύναντο να είναι στοικεία διαταράξεως της ναυίας σας.

«Κάτοικοι της Ρόδου!

«Επανεβθε νυν με ποιχίαν και γαλήνην, εις τας συνήθεις εργασίας σας, επιδοθήτε εις τας συναλλαγάς σας, εις την καλλιέργειαν των αγρών σας και εις την βοσκήν των ποιμνίων σας.

«Επανακουθήτε εις τα αισθήματα δικαιοσύνης και αγάπης ότινα διακρίνοισι την Ιταλικήν Κυβέρνησιν, μη ανησυχίτε διά την θρησκείαν, την οικογένειαν και την ιδιοκτησίαν σας ότινα θα είνε μετ' ευθαλείας σεβαστά, περιουλήγεϊτε μετά πεποιθήσεως και ευγνωμοσύνης υπό την προστασίαν της Ιταλικής Κυβερνήσεως, ήτις υπήρξε πάντοτε και θα είναι σύμβολον πολιτισμού και προόδου» Η θριαμβευτική υποδοχή που του επιφύλαξε ο Ροδιακός λαός ήταν άνευ προηγουμένου. Μαζί του βρίσκονταν ο επικεφαλής του τουρκικής φρουράς Αβδουλλήαχ μπέης και ο επικεφαλής της τουρκικής Αστυνομίας.

Ιταλικός καταυλισμός στο δρόμο των Τριαντών
(αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Από τον εξώστη του Κυβερνείου ο Αμέλιο προσφώνησε τους Ροδίτες και είπε:

«Σας ευχαριστώ για τη θερμή υποδοχή. Η νίκη των Ιταλικών όπλων, οφείλεται στους γενναίους στρατιώτες και αξιωματικούς και τους αδελφούς μου ναυτικούς. Η Ιταλία μάχεται υπέρ του δικαίου και του πολιτισμού» Το ημερολόγιο είχε ημερομηνία: 18 Μαΐου 1912, ημέρα Δευτέρα, ώρα 4η μ.μ.

Οι τόφοι των νεόντων Ιταλών με το μνημείο που αναγέρθηκε προς τιμήν τους. Στη σειρά υπολογισμός Ενζιο Πόνζο, Βερσαλιέρο Ανζέλο Τάνου, Αδόνε Καλόμπο, Ντομένικο Λουρέλι, Σόλβιο Λιμπεράτι, Τζουζέππε Φιντάντζα, Ουμπέρτο Βιζεντίνι Λοχίας, Ραφαέλε Νε' Αγκουστίνω και Άλφιο Γκουαέρρο
(αρχείο-φωτό Σ. Δοντά)

Εξώφυλλο περιοδικού με φανταστικό γράφημα λίγο μετά τη μάχη της Ψίνθου. Οι Ιταλοί κερματίζουν όπλα στους ηττημένους.

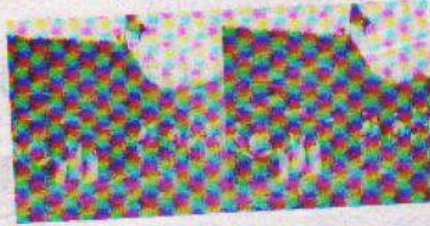

Προινό στις 16 Μαΐου 1942 στην Ύψιθο (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

Το Μνημείο των πεσόντων (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά).

Ιταλικός καταπολιτισμός κοντά στην πόλη της Ρόδου προς τα Τριάντα (αρχείο-φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Σπάνια στερεοσκοπική φωτογραφία από την παράδοση του επικεφαλής Τούρκου αξιωματικού στον Αμέλιο, στην Ύψιθο. Η φωτο αυτή «βλέπεται» με ειδικό μηχάνημα της εποχής εκείνης, και παρουσιάζονται οι παραστάσεις και τα πρόσωπα, ανάγλυφα. Ίσως αυτή η φωτο να είναι φανταστική όμως, είναι ασφαλισμένη στην παράδοση του επικεφαλής των Τούρκων (Αρχείο Σωμενόβος Δοντά).

Το σημείο των πεσόντων Ιταλών στην Ύψιθο.

Ο λοχίας, Βερολιέρος Ουμπέρτο Βιζεντίνι που έπεσε στις μέσες της Ύψιθου.

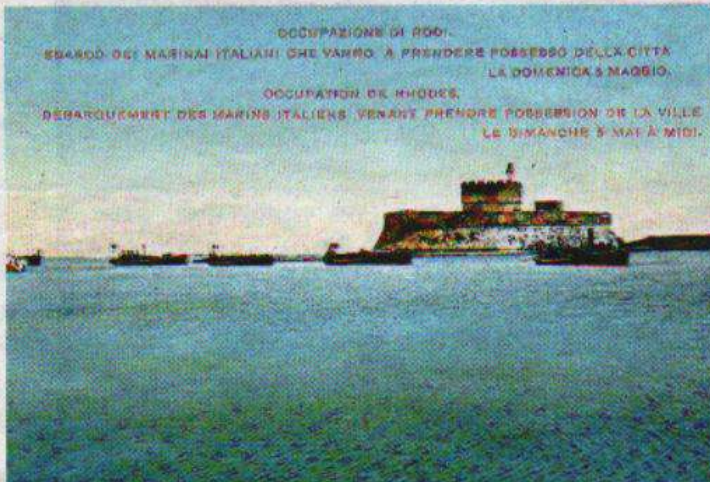

Η βασίλισσα Έλενα, παρουσία του βασιλιά Βιτόριο Εμμανουέλε, αρκετά χρόνια αργότερα, καταθέτει λίγα λουλούδια για τους πεσόντες, στο μνημείο στην Καζέρμα Ρετζίνα. Τα Ιταλικά Νησιά του Αιγαίου, είχαν γίνει πλέον κτήση.

Την επομένη της καταλήψεως

Πρώτη συνάντηση του Αμέλιο με τη Δημογεροντία, διαβεβαιώσεις για εξασφάλιση της ελευθερίας

Οδηγίες της Λαϊκής Επιτροπείας στους κατοίκους

Αποβίβαση Ιταλών ναυτών, το μεσημέρι της Κυριακής 5 Μαΐου, για να αναλάβουν τον έλεγχο της πόλεως Ρόδου

Η'

Τη Δευτέρα, 24/6 Μαΐου, το πρωί τοχοκολλείται το διάγγελμα του αντιστράτηγου Τζοβάννι Αμέλιο προς το Ροδιακό λαό, τον οποίο διαβεβαιώνει ότι «η Ιταλία θεωρεί φίλον τον ειρηνικόν και φιλήσυχον πληθυσμόν της Ρόδου και εις τούτον εννοεί να δώσει τα μεγαλύτερα δείγματα ευμενείας, εξασφαλίζουσα από τούδε τον ύψιστον σεβασμόν της θρησκείας του, των εθίμων και των παραδόσεών του...».

Από την πρώτη, όμως, ημέρα της κατοχής της πόλεως, παρατηρείται μεγάλη κίνηση στρατού, δισανάλογη με τον ελάχιστο τουρκικό στρατό που βρίσκεται στην Ψίνθο και υποθέτει κανείς ότι η διάρκεια της κατοχής δεν θα είναι ζήτημα ημερών ή μηνών. Η Ρόδος έχει όψη πολεμικής αποθήκης. Καθημερινά όπλα και περισσότερα πολεμοφόδια και άλλα υλικά εκφορτώνονται. Αυτό και μόνον το γεγονός κάνει το ελληνικό Προξενείο και τον επικεφαλής αυτού Παν. Παπαδάκη,

επιφυλακτικό στις πρώτες δηλώσεις και εκδηλώσεις των Ιταλών. Οι εντολές που δίδονται είναι «οι Ιταλοί να εννοήσουν ότι το εθνικόν φρόνημα της Ρόδου είναι ελληνικό και η νήσος είναι καθαρώς ελληνική ως φαίνεται και εκ της επικρατούσης γλώσσας...». Στη συνάντησή του με τη Δημογεροντία Ρόδου, μέλη της οποίας αποπελούσαν τη Λαϊκή Επιτροπεία, ο στρατηγός Αμέλιο, διαβεβαιώνει ότι «η τουρκική κυριαρχία έληξεν ήδη επί της Ρόδου και των λοιπών νήσων διά της προσωρινής κατοχής τούτων υπό της Ιταλίας, το δε μέλλον των νήσων δεν δύναται να είναι άλλο ειμή η αυτονομία αυτών». Και προσθέτει: «Διαβεβαιών υμάς διά του κατηγορηματικώτερου τρόπου ότι μετά την ήλθν του Ιταλοτουρκικού πολέμου οι προσωρινώς υπό της Ιταλίας κατεχόμεναι νήσοι θα λάβωσι αυτόνομον πολιτεύμα, όπως δ.κ. της Σάμου και ότι ο Τούρκος δεν θα επιστρέψει ποτέ. Ταύτα σας πέγω και ως στρατηγός και ως χριστιανός και τους λόγους μου θα τους θεωρήσατε ως λόγους Ευαγγελίου... (1)»

Οδηγίες της Επιτροπείας

Η Λαϊκή Επιτροπεία δίνει προς τους κατοίκους της πόλεως και των χωριών τις παρακάτω οδηγίες: «...Αι περιστάσεις της πατρίδος μας είναι κρίσιμοι, διότι ναί μεν απεκτήσαμεν την ελευθερίαν μας απολυτρωθέντες από τον ζυγόν της μισοτικής τυραννίας, διά της των ευγενών Ιταλών κατοχής, αλλ' ο πάθος παντός Έλληνας είναι η ένωσις μετά της

γλυκιάτης μητρος του της ενδόξου ΕΡΗΛΩΣ.

«Όπως προφυλαχθόμεν, όμως, από ξένος οιασδήποτε παγίδας, σας εξορκίζομεν εν ονόματι του Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού, να υπακούσατε και να ενκαρδιάζετε εις την ψυχίην σας τας εγής συμβουλάς, ως το Ιερόν Ευαγγέλιον, φυλάττασθε αυτάς και αν ακόμη πρόκειται να συμφέροντά σας ή και αυτών ακόμη την ζωήν σας να θυσιάσατε:

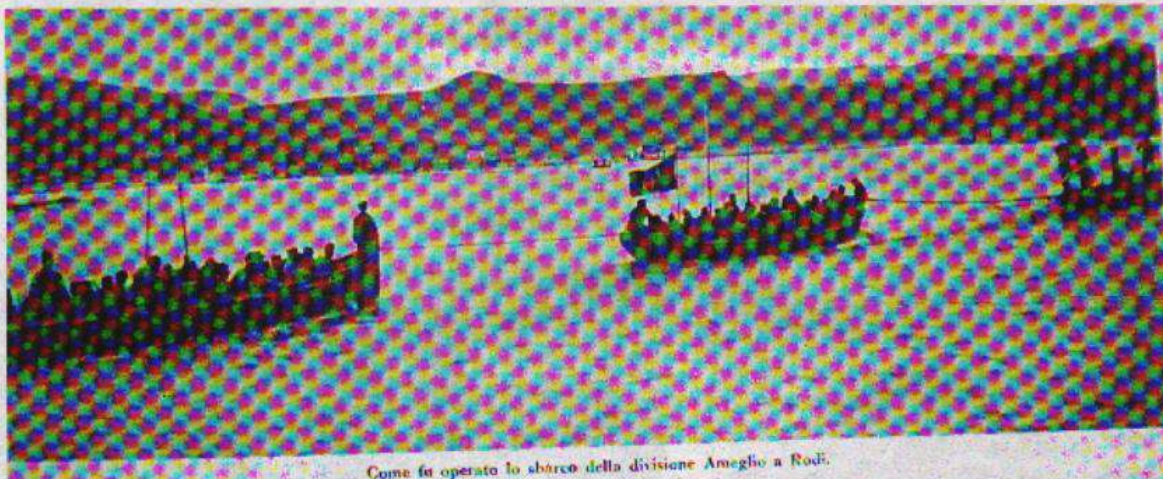
«Α. Πρέπει να γνωρίζετε ότι τώρα είσαθε ελεύθεροι πολίται και εντελώς απηλλάγμενοι από πάντα φόβον εις έκφρασην των ιδεών σας, των φρονιμάτων σας.

«β. Πρέπει να μέντε πιστοί και ακλόνητοι φανατισμού εις την θρησκείαν και γλώσσαν των πατέρων σας και εις την κρυσήν μας μητέρα ΕΡΗΛΩΣ, με την υπερηφάνειαν ότι είσαθε τέκνα αυτής.

«γ. Αρκούμενοι, επί του παρόντος, εις την διά των Ιταλικών όπλων απευθερωσθαι από του βαρβαροτάτου ζυγού, να διατηρήτε και να εκφράζετε προς τους αδελφούς Ιταλούς, ως και το απεδείξατε διά των έργων, δώσαντες ειδικρινεστάτην και πομπημωτάτην συνδρομήν προς αυτούς.

«δ. Πρέπει να είσαθε πολύ προσεκτικοί εις τας εκφράσεις και τους ενθουσιασμούς σας ώστε να μιν παρέξηγηθή ότι επιθυμείτε την διαρκή και διά παντός κατοχήν της πατρίδος σας υπό των Ιταλών.

«ε. Πρέπει πάρα πολύ να είσαθε προσεκτικοί να μιν απασηθήτε από κανέναν απολήταξ εις το να υπογράψατε

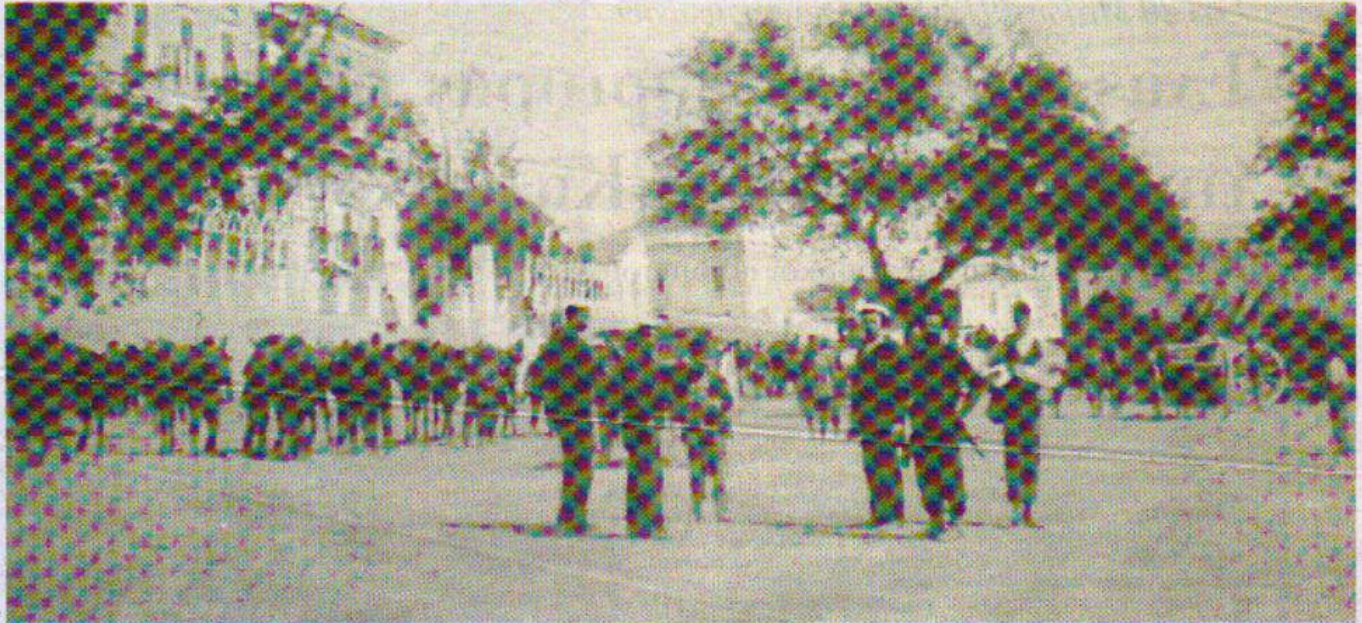

Come fu operato lo sbarco della divisione Amelio a Rodi.

Οι δυνάμεις του Αμέλιο αποβιβάζονται στον κόλπο των Καλυθιών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Έκθεση του δημογέροντα Βενετοκλή προς την Ιερά Μητρόπολη Ρόδου και προς το προξενείο Ρόδου. Ο Βενετοκλής χρησιμοποιήθηκε κατά τη συνάντηση (10.5.1912) ως διαμενησός. Πρακτικά Δημογεροντίας, Εκδόσεις Προξ. Ρόδου προς Υπ.Εξ. Φ. Α/5, Β/33, Β/53/1912.
2. Προξ. Ρόδου προς Υπ.Εξ. Φ. Β/53/1912.
3. Προξ. Ρόδου προς Υπ.Εξ. Φ. Β/53, Α/18/1912.

Οι πρώτοι στρατιώτες στην πλατεία Μανδρακίου έξω από το Κυβερνείο.

ποτέ ούτε οι ιερείς σας, ούτε οι πρόκριτοί σας, ούτε οι προσετώτες σας, ούτε κανείς εκ των χωρικών σας κανέν ποτέ χαρτί ή ευχαριστήριο τάχα, ούτε ότι είσαθε ευχαριστημένοι από την κατοκίη, ούτε ότι επιθυμείτε να μην φύγουν ποτέ οι Ιταλοί οπισσodήποτε και αν ήθελε σας παρουσιάζω τοιούτων τι και αυτός ο στρατηγός αν ήτο και υπό οιασδήποτε δικαιολογίαν. Σεκ πάντοτε να λέγεται ότι: χωρίς να γνωρίζη η Ιερά Μπτροπόλις μας και να μας δίδη την άδειαν τίποτε δεν ημπορούμεν να κάμωμεν.

«στ. Πρέπει να έχετε από τώρα την σταθεράν και αμετάκλιτον απόφασιν ότι αν ήθελε ποτέ η πολιτική η ιδιοτελής της Ευρώπης, όπερ και ημελίθεωρούμεν αδύνατον, επιτρέψη εν μια στιγμή παραφροσύνης της, την επάνοδο της οποίας τουρκικής κατοκίης, να αποκρούσπε αυτην διά παντός μέσου και διά των άλλων «ζ. Οσάκις έχετε καμμίαν απαίτησιν δικαίαν ή κανέν παράπονον δικαίον να διατυπώσπετε, να προσέρχεσθε κατευθείαν εις την Ιεράν Μπτροπόλην μας.

«η. Εάν παρουσιασθή περίπτωσις να ζητηθή η απαρίθμησις των κατοίκων της νήσου (απογραφή) να μην φοβηθήτε, να αποδείξωμεν και εις τους

Ιταλούς και εις την Ευρώπην ότι η νήσος μας κατοικείται από ελληνικόν πληθυσμόν.

Εθνικό Κέντρο η Μπτροπόλη Ρόδου

«θ. Επιβάλλεται η εν αδελφική ομοιοία και αγάπη αδιάσπαστος ενότης άλλων ημών και η αυστηρά πειθαρχία εις τας οδηγίας και διαταγάς προς εν μόνον κέντρον εθνικόν, όπερ είναι το εν τη Ιερά Μπτροπόλει μας εδρεύον και εργαζόμενον.

«ι. Αν ποτέ ηθέλητε διακρίνει προδότην εν τω μέσω του χωρίου σας, όπερ δεν εληπίζομεν, να ειδοποιήτε αμέσως το αναφερόμενον Εθνικόν Κέντρον και να τον παραδίδετε εις το ακόνιον ανάθεμα. Ούτω φαντακώς πνωμένοι εν τη Αγία ημών πίστει προς τον θεόν και προς το εθνικόν μας μέλλον και προς εξυμνήτησιν τούτου εις πάσαν θυσίαν ομοθυμίως πρόθυμοι, να είσαθε βέβαιοι ότι θα επιτύχωμεν την εθνικήν μας αποκατάστασιν (2)».

Στους δημάρχους των χωριών, ήλιο πριν συναντηθούν με το στρατηγόν Αμελίον, η Λαϊκή Επιτροπή δίνει τας εντολής της:

«Αν σας ερωτήση ο στρατηγός Αμελίον τι επιθυμείτε διά το μέλλον να απο-

ντήσητε ότι επιθυμείτε να μη επανέλθη πλέον η Τουρκία και ότι θέλετε να εξασφαλισθή η ελευθερία την οποίαν σας έχορσιον οι Ιταλοί διά μιάς αυτονομίας. Ο πόθος μας είναι η Ένωσις μας μετά της μητρός ΕΡΑδος, εν τούτοις αμέσως δεν δυνάμεθα να επιτύχωμεν τούτο. Προς το παρόν θα αρκεσώμεν εις το να επιδιώξωμεν τον μετά των άλλων νήσων του Αιγαίου σχηματισμόν μιας αυτονομίας ανεξαρτήτου, ήτις θα αποτελέση την γέφυραν διά της οποίας θα φθάσωμεν εις το ποθούμενον και η οποία γενικώς θα συμβολίζεται διά της σημαίας την οποίαν θα έκωσι όλοι ανεξαιρέτως οι κάτοικοι των νήσων, εις τας εκκλησίας, εις τα σχολεία και εις τα ηρώια των. Θα αποτελήται η σημαία αύτη εκ κυανού θαλασσοχρου μαλλίνου υφάσματος, εφ' ου θα υπάρχει θευικός σταυρός, ο οποίος δεν θα φθάη μέχρι των άκρων... (3)»

Αυτονομία

Στη συνάντηση οι δήμαρχοι διαβεβαίωσαν τον Ιταλό αντιστράτηγον ότι δεν επιθυμούν την επάνοδο της Τουρκίας και ότι θέλουν να τους εξασφαλισθή η ελευθερία που τους χάρισαν οι Ιταλοί, με αυτονομία.»

«Ο πόθος μας» ανέφεραν «είναι η Ένωσις μας μετά της μητρός μας Ελλάδος, εν τούτοις αμέσως δεν δυνάμεθα να επιτύχωμεν τούτο, διά τούτο προ το παρόν θα αρκεσώμεν εις το να επιδιώξωμεν τον μετά των άλλων νήσων σχηματισμόν μιάς αυτονομίας ανεξαρτήτου...».

Είναι η πρώτη κρούση για αυτονομία ύστερα από τις εντολής του Εθνικού Κέντρου και αυτή η ενέργεια σε λίγες ημέρες θα οδηγήσει στη συγκρότηση στην Ιερά Μονή της Πάτμου του συνεδρίου των Αιγαίοπελαγητιών.

Η επιχείρηση της Ψίνθου

Η επιχείρηση των Ιταλών για να καμφθεί κάθε αντίσταση των ανασφάλων στο εσωτερικό της Ρόδου άρχισε στις 2/15 Μαΐου και η κύρια μάχη διεξήχθη στη θέση Καλόηστρα όταν οι Τούρκοι προσάβησαν να διασπασούν τον κλοιό.

«Η μάχη διήρκεσεν εξακοσιοθητακώς» γράφει ο πρόξενός μας Π. Παπαδάκης «επί δέκα οσκληρούς ώρας όπου οι Τούρκοι εξηντηλήμενοι και άνευ τροφής επί δύο ημέρας, παρεδόθησαν, καθόντες το αδύνατον της περαιτέρω αντιστάσεως...».

Τορπιλιβόλο περιπολεί έξω από το λιμάνι της Ρόδου

Il cacciatorpediniere addetto alla sorveglianza del porto.

Στις 20 Μαΐου 1912 όβλα είχαν τειθειώσει

Ένας αυτόπτης μάρτυρας καταγράφει την κατάληψη της Καλύμνου

Πώς συνελήφθησαν οι Τούρκοι αξιωματούχοι

Τα περισσότερα νησιά των Νοτίων Σπυράδων κατελήφθησαν από τους Ιταλούς την ίδια ημέρα, στις 30/12 Μαΐου. Η Κάλυμνος, η Κάσος, η Κάρπαθος, η Λέρος, οι Λειψοί, η Νίσυρος, η Πάτμος και η Τήλος καταλαμβάνονται χωρίς να ριχθεί μια ντουφεκιά. Στις 6/19 Μαΐου οι Ιταλοί αποβιβάζονται στη Σύμη και ο κύκλος κλείνει την επομένη, με την κατάληψη της Κω. Παραμένουν εκτός η Ικαρία η οποία ήδη είχε απελευθερωθεί από τον ελληνικό στόλο και τα Καστελλόριζο το οποίο παραμένει εκτός των βλέψεων των Ιταλών, προφανώς λόγω αποστάσεων και λόγω γεωγραφίας με την Ανατολία.

Η συνάντηση του ειδικού απεσταλμένου του ελληνικού υπουργείου των Εξωτερικών με τον αρχιερατικό επίτροπο Καστελλοριζίου παπα-Θεοδόση Συμεωνίδη, σφραγίζει την τύχη του νησιού. Ύστερα από μερικούς μήνες θα επαναστατήσει με τη βοήθεια Κρητικών αντάρτων που έστειλε ο Έων Δραγούμης, τμηματάρχης της υπηρεσίας Ανατολικών Υποθέσεων του υπουργείου των Εξωτερικών και από τις 18 Φεβρουαρίου/1η Μαρτίου 1913 θα χαράξει την ιστορική του πορεία, χωρίς πια την τουρκική κυριαρχία.

Η Λέρος, όπως είδαμε, καταλαμβάνεται από το καταδρομικό «San Marco». Ο επικεφαλής της μοίρας, αντισυρμαχός Ernesto Presbitero απευθύνει στο λαό της νήσου την προκήρυξη: «Κατά διαταγή της Κυβερνήσεως της Α.Μ. του Βασιλέως της Ιταλίας, ημείς ο αντισυρμαχός Ernesto Presbitero μετά του υπό τας ημετέρας διαταγάς στόλου, ηκμαλιτισάμεν τον Καϊμακάμην, την φρουράν και τους υπαλλήλους της Οθωμανικής Κυβερνήσεως. Από τούδε παύει πάσα εξουσία της Οθωμανικής Κυβερνήσεως επί της νήσου, ήτας υπό την επιβλήσειν της Ιταλικής Κυβερνήσεως θα αυτοδιοικείται.

Εις την Δημοσίωσιν εκποινησάμεν τας οδηγίας, συμφώνως προς τας οποίας θα διοικηθῆ, προσαρπινώς η νήσος.

Ευελπιστούμεν ότι η νήσος διοικουμένη ελευθέρως, θα προαχθῆ εις τα εμπόριον και τα οικονομικά και ευκόμιστα από καρδίας εις όλους τους ευγενείς αυτής κατοίκους ευημερίαν και ευτυχίαν».

Η κατάληψη έγινε χωρίς τις πρωινές ώρες. Συνελήφθησαν, χωρίς καμιά αντίσταση, ο καϊμακάμης, Έλληνας την εθνότητα, οι υπάλληλοι του γραφείου του, ο πρόεδρος και ο γραμματέας του Πρωτοδικείου και 15 χωροφύλακες οι οποίοι αμέσως μεταφέρθηκαν επί του θωρηκτού.

Η κατάληψη της Καλύμνου

Η επίκληση για την κατάληψη της Καλύμνου άρχισε στις 5 το πρωί της Κυριακής 30/12 Μαΐου όταν το καταδρομικό «Pisa» του οποίου επέβανε ο αντισυρμαχός Ernesto Presbitero, κατέπλευσε στο λιμάνι και άρχισε την αποβίβαση στρατού. Εκατόν πενήντα στρατιώτες κατέλαβαν επίκαιρες θέσεις. Από πενήντα στη Ρίνα, το λιμάνι και έξω από το Διοικητήριο. Οι τελευταίοι συνελήφθησαν το διοικητή, τον τελώνη και τον πρόεδρο του δικαστηρίου, όπως επίσης και λίγους στρατιώτες και τελωνοφύλακες και τους φυλάκισαν πρόχειρα, μέχρις ότου πιάσουν και τους υπόλοιπους που κρύβονταν στον Προφήτη Ηλία. Η επίκληση έληξε στις 3 το απόγευμα.

Οι Τούρκοι είχαν πληροφορίες από την Κάλυμνο, ότι οι αποβιβασθέντες Ιταλοί πεζοναύτες ανέρχονταν σε 800 και οι 25 χωροφύλακες που βρίσκονταν στο Σταθμό του νησιού κοιμόνταν και έπεσαν στα χέρια του εχθρού χωρίς καμιά αντίσταση. Ο καϊμακάμης και ένας κυβερνητικός υπάλληλος διαφυγόντες... πήραν τα βουνά, αλλά συνελήφθησαν από άγημα που του καταδίωξε. Τα σπύρα των κυβερνητικών υπαλλήλων τα υπεδείκνυν οι Έλληνες κάτοικοι και σε κάθε συλληγανόμενο ζητωκραύγαν. Ο καϊμακάμης μεταφέρθηκε επί του πολεμικού συνέφεγγε με αξιωματικούς, ζήτησε να απολυθού

Έτσι εμπνεύστηκε την ιστορική ελευθέρωση της Καλύμνου ο σκιτσογράφος της εποχής. Τον Καλύμνιο να υψώνουν τη σημαία της Σόμιον-πολις τις μέρες εκείνες δεν υψώθηκε η ιταλική σημαία στο νησί.

όβλοι οι υπάλληλοι αλλά δεν εισακούστηκε (Πληροφορίες τουρκικών εφημερίδων και ειδικά της Κιοβού). Οι οικογένειες των Τούρκων και μερικές Τουρκοκρατών, όταν κατέπλευσε στο λιμάνι το πλοίο της γραμμής «Ανατολή», τους δόθηκε η άδεια να εγκαταλείψουν την Κάλυμνο με κατεύθυνση τη Σύμη.

Ο νύαρχος Πρεσβύτερος, κάλεσε τους δημογέροντες και τους παρέδωσε τη διοίκηση του νησιού, τονίζοντας τα εξής:

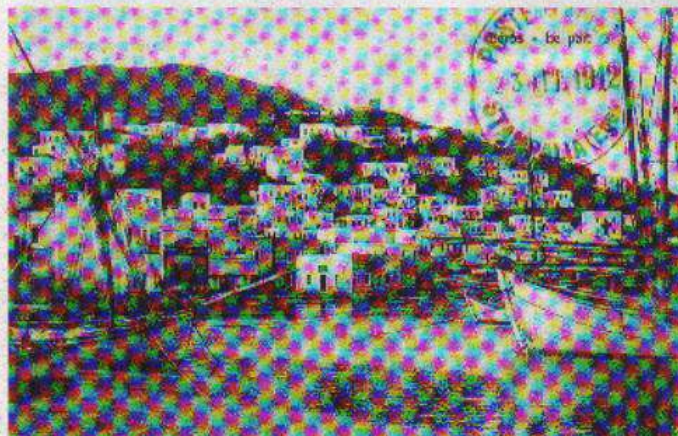
«Τη διαταγή της Κυβερνήσεως της Α.Μ. του Βασιλέως της Ιταλίας αιχμαλωτισάμεν τον Καϊμακάμην, την φρουράν και τους υπαλλήλους της Οθωμ. Κυβερνήσεως κοινοποιούμεν εις τους κυρίους Αντώνιον Μαιήτην αντιπρόσωπον του κυρίου Μιχαήλ Εμμ. Μαγκλή α' δημογέροντος της Καλύμνου, Αρ. Κουρεμέτην β' δημογέροντα και Μιχ. Τουθουμάρην δημο-

τικών σύμβουλον και δι' αυτών εις όλους τους δημοτικούς συμβούλους, τον τρόπον με τον οποίον οφείλουσι να διοικήσωσι την πόλιν και την νήσον υπό την επαγρύμνησιν της Ιταλικής Κυβερνήσεως.

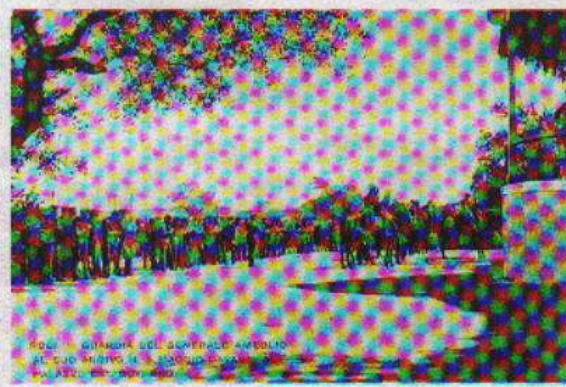
1. Η τουρκική σημαία δεν πρέπει πλέον να υψωθεί εις την νήσον, καταρθείσιν οιασδήποτε εξουσίας της Οθωμανικής Κυβερνήσεως.

2. Η Διοίκηση θα διατηρήσει τους εν ισχύει υπό της Οθωμ. Κυβερνήσεως φόρους. Όβλοι οι εκ των φόρων τούτων εισπράξεις συμπεριλαμβανομένων και εκείνων του τελωνείου και υγειονομείου να μένωσιν εις την διάθεσιν της Διοικήσεως δια τα σχολεία, δια την Υγείαν, δια τον φωτισμόν και δια την εγκατάστασιν ενός Σώματος τοπικής Αστυνομίας. (Βρέθηκαν στα Ταμεία 500 ήρες οι οποίες παραδόθηκαν στη Δημογεροντία).

3. Η νήσος μένει φυσικώς τω λόγω

1912 Λέρος.

Αοιξη του Αμελίου στην πόλη της Ρόδου (Φωτό Χουσεφ εφέντη).

Ο αντιναύαρχος Λεόνε Βιάλε.

μέχρι νεωτέρας διαταγών ελευθέρα παντός φόρου υποτέλειας.

4. Όλοι οι οικοδομοί και οι ιδιοκτήτοί της Τουρκικής Κυβερνήσεως θέλουν τεθή εις την κατοχήν της Τοπικής Διοικήσεως των οποίων οφείλει να προφυλάξη την διατήρησίν των. Εις την Τοπικήν Διοίκειν θα παραδοθούν επίσης τα χρήματα τα οποία ευρέθησαν εις τα ταμείον της Θάωμ Κυβερνήσεως.

5. Τα πλοία τα ακυροβοηθούντα εις την νήσον να αποβάνωσι τα διαβητήριά των από την Τοπικήν Διοίκειν.

6. Η Διοίκεις θα φρονισί να ώσιν εν τάξει τα έσοδα και τα έξοδα εις τρόπον ώστε να φαίνεται καθαρά η κανονική οικονομική διακείρισις.

7. Αι παρούσαι διατάξεις τας οποίας ημείς κοινοποιούμεν, έχουσι προσωρινόν χαρακτήρα, επί προσδοκία άλλων τας οποίας ήθελεν εγκρίνη η Κεντρική Κυβέρνησις της Α.Μ. του Βασιλέως της Ιταλίας.

Πλοία πολεμικά της Ιταλίας θα επισκέπτανται συχνά την νήσον δια να προστατεύωσι τους κατοίκους και λαμβάνωσι γνώσιν των αναγκών των. Οιαδήποτε ανακοινώσεις δούν να στέλληται από την Τοπικήν Διοίκειν προς τον Διοικητήν των Ναυτικών Ιταλικών Δυνάμεων εις την Αστυπόλιν ή να δίνεται εις τους κυβερνήτας των Ιταλικών πλοίων των προσεγγιζόντων ενταύθα. Όλα αυτά δόθηκαν εγγράφως και η σφραγίδα στην αρχή του κειμένου. Έγραφε: Διοίκεις 2ας Μοίρας 1ου Στάθου Ηνωμένοι Ναυτικοί Δυνάμεις και ημε-

ρομηνία Λιμίν Καθύμνου 12 Μαΐου 1912.

Αξιοσημείωτα γεγονός είναι ότι στην Καθύμνο δεν υψώθηκε η ιταλική σημαία, αλλά οι κάτοικοι αντί άλλης εθνικής σημαίας ανύψωσαν ήσυχά η οποία είχε στο μέσον κυανούν σταυρόν. Επειδή ο Μαγκλής απουσίαζε στην απέναντι μικρασιατική ακτή, εστάλη ειδικά τορπιλοβόλο και τον μετέφερε τιμητικά στην Καθύμνο.

Ένας αυτόπτης μάρτυρας

Την επομένη, ένας αυτόπτης μάρτυρας, παίρνει της γραφίδα και γράφει τα διατρέξαντα. Γλαφυρός, ωραίος, μας δίνει την εικόνα που έζησαν οι Καθύμνιοι εκείνες τις στιγμές, που τις περιμέναν ανέκως...

«Οι Καθύμνιοι κλαίονεν εκ χαράς και συγκινήσεως πατριωτικής. Από της χθες είμεθα ελευθεροί και αυτοδιοίκτητοι, αποτιναχθείσης μακράν ημών της ασιαισις τουρκικής τυραννίας και πανηγυρίζομεν μίαν ανέλιπτον απαλήτρωσιν. φανταζόμενοι εις τον πυρετόν τούτον των ελλήνων μας, ότι δεν θα επανέθωμεν πάλιν εις την στυγεράν δουλείαν και ότι εγγίζομεν προς ημέραν, ήτις θα δώση και εις ημάς την μωριοπόθητον ελευθερίαν εις τας αγκάλας της μεγάλης μητρός όλων των ηήθυσμών τούτων των ελληνικών, οίαντες δίδουσι ζωήν και ζωηρότητα εις τα Αιγαίον διά της ακαμάτου εργασίας των, της πικράς και ακαρίστου υπό τον ερωρόν Ζυγόν. Διά αληθώς είναι τόση η αγαθήσις και η συγκίνησις ημών, ώστε οκεδόν δεν οκεπτόμεθα αν ημπορούμεν να έχωμεν κακήν τύχην μετά τον πόλεμον.

Επί αιώνος ευρόμεθα και φθάνομεν εις ανηλιή δουλείαν και τώρα θέλομεν να απολαύσωμεν όλην την ευλογημένην ελευθερίαν ήτις μας ήλθεν ως εκ Θεού. Ευρισκόμεθα εις την μέθην της ελευθερίας, και αισθανόμεθα μόνον την πόσιν αυτής, χωρίς να ακούωμεν τίποτε διά το μέλλον.

Θα σας περιγράψω πώς είμεθα δούλοι και εγένεομεν ελευθεροί. Χθες Κυριακήν την 5ην πρωινήν εισήλθεν εις τον λιμένα το Ιταλικόν θωρηκτόν «Πίζα» ακοινοθυούμεγον υπό δύο ανατορηθιλλικών. Σχεδόν όλοι εδώ εκοιμώντο, φόβος δε κατέλαβε τους ολίγους Έλληνας οίτινες αντελήφθησαν τον εισήλθον, διότι η τουρκική φρουρά εδώ, προβλήσασα την επίθεσιν των Ιταλίων είκεν οποφασίσει

Η Isola di Sami occupata dalla regia nave Pesaro il 19 maggio 1912.

Η Σάμη καταλαμβάνεται στις 10 Μαΐου 1912.

Ιταλοί στρατιώτες φυλάνε τα εφόδια στο Μαντράκι.

προ δύο ημερών να αμυνθή. Και ο φόβος μας ήτο μήπως τα Ιταλικά πολεμικά επεχειρούν βομβαρδισμόν εκ του οποίου ήτο αδύνατον να μη πάθη ζημία η πόλις. Ευτυχώς ουδέν ταιούτων συνέβη, η δε κατάληψις έγινε χωρίς καμμίαν αντίστασιν. Σχεδόν αμέσως με τον κατάληπον ελήθησαν εις την πόλιν 100 πεζονούται μετά είκοσιν αξιωματικών και υποξιωματικών και το όχημα τούτο μετέβη κατ' ευθείαν εις τον τουρκικόν στρατώνά. Η φρουρά αποτελουμένη εξ 26 εν όλω ανδρών εκοιμάτο, ο δε ένοπλος σκοπός, όστις εφρουρεί εξωθεν του στρατώνος, συνελήφθη και αφηλίθη ειευκρώς, είτε μη θελήσας είτε μη δυνηθείς να αντισταθή προ της απροόπτου εμφανίσεως των Ιταλών. Οι ήλιοι άνδρες του τουρκικής φρουράς κατελήφθησαν όληοι εν τω ύπνω και ήλιοι εν νυκτική περιβολή και ηχηρωσισθησαν μετά πάσης ευκερίας, και εν μέσω γενικής των Ιταλίων φοιδρότητας. Μετά την αχηρωσίαν ταύτην και την μεταφοράν των αχηρωσιστών επί του θωρηκτού, το όχημα κατήλθεν εις την πόλιν και οι διοικούντες αυτό αξιωματικά, εκάλεσαν να προσέλθουν ενόπιον αυτών οι τουρκικοί αρχοί της πόλεως. Εν τω μεταξύ οι κάτοικοι είκον αφηνισθή και εξεθρόντες εις τας οδούς, έσπευσαν να περιστοιχίσουν τους Ιταλούς και να ακοινοθυήσουν αυτούς ζητωκραυγάζοντες μετ' ενθουσιασμού υπέρ της Ελλάδος και της Ιταλίας. Οι Ιταλοί, ίδια οι αξιωμα-

τικοι επεδείκνουν πάσαν ευγένειαν προς τον λαόν προσπαθούντες διά παντός τρόπου να βεβαιώσουν ότι ουδόλως πρέπει να ανησυχή η Ιταλική κατοχή.

Αλλ' οι τουρκικοί αρχοί δεν επροθυμοποιήθησαν να προσέλθουν και οι Ιταλοί εδέξασ να τας αναζητήσουν και συνέλαβον τον πρόεδρον του Δικαστηρίου Αλή Νασή βέην, μετά τριών δικαστικών υπαλληλίων, και τον διευθυντήν του ταχυδρομείου και τον τελώνην.

Ο κοίμακμης Μπότα Σαλή βέης και ο εν Καθύμνω αξιωματικός της Χωροφυλακής, δεν εφαινότο πωθενά. Αλλ' ουκί δυσχερώς εζηκρίβωσαν οι Ιταλοί, ότι αυτοί είκον καταφύγει και εκρύπτοντο εις Αγία Μορίνην. Τοποθεσίαν οπέκουσαν δέκα ήπειά της ώρας εκ της πόλεως. Πάραυτα μικράν απόσπασμα κατηβύνηθ προς την θέσιν ταύτην, όπερ μετ' ολίγον επιστρέψον ωδήγει αυτούς αιμαλώτους. Ευρέθησαν εντός οικίας τινός εν Αγία Μορίνη αμφότεροι ένοπλοι, μάστις δε ο καιμακάμης έφερε και δύο φυσιγγιοθήκας ηήλεις μίαν εις την ασπίδν και ετέραν βοζώς από του ώμου. Αλλ' ως είδον το απόσπασμα, κατελήφθησαν υπό φόβου και παρέδωκαν αμέσως τα όπλα. Οι συγκεντρωθέντες εις την πόλιν Έλληνες, υπεδέχθησαν κατ' αρχάς εν σιγή και καταλήξει την εμφάνισιν του κοίμακμης, οδηγουμένου αχηρωσιστού.

Ο συλληφθείς βολής της Ρόδου Σουχηή μήης συνομιλεί με Ιταλούς αξιωματικούς.

ΤΟ ΣΕΛΩΝΤΙΑΣΜΑ...

Έτσι είδαν οι γελοιογράφοι της εποχής τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο στην Τριπολιτίδα και στο Αιγαίο.

Η Πάτμος κατέληφθη στις 12 Μαΐου.

Αλλά παρελθούσης της πρώτης εντυπώσεως νέα ηκούσθησαν ζητωκραυγές υπέρ της Ελλάδος και της Ιταλίας. Οι συλλεφθέντες αιχμάλωτοι εν όλω 45 μετά των στρατιωτών, οδηγήθησαν επί της «Πίζας».

ότινα εξετάζουν επί Τουρκοκρατίας, αλλά και ότι τουναντίον θα ανατεθή εις αυτούς η εν γένει διοίκσις της νήσου, εν τη πεποιθήσει ην έχουν οι Ιταλοί ότι μετ' ευσυνειδήσους και ζήλου οι νέοι αρχαί θέλουσαν επιδο-

Πριν ο καιμακάκης οδηγηθή επί του θωρηκτού, διετάχθη παρά του επί κεφαλής του αγήματος αξιωματικού και παρέδωκε τας κλειδίας του διοικητηρίου εις τον αντιπρόεδρον του συμβουλίου της Δημογεροντίας Αριστέιδην Κουρεμέτην. Μετά τούτου το άγημα απήλθε, παρέμειναν δε μόνον ολίγοι αξιωματικοί και οίτινες εν συνεννοήσει μετά της Δημογεροντίας, προέκλεσαν την συγκρότησιν σώματος πολιτοφυλακής δια την τήρησιν της τάξεως, απατελεσθέντας εκ 30 ανδρών, πάντων Ελλήνων. Εκ έκαστον τούτων ωρίσθη μηνιαίως μισθός 15 μετζαβίων, εις δε τον διοικητήν του σώματος 20 μετζαβίων. Το απόγευμα εσυνήλθεν εις τον λιμένα το θωρηκτόν «Πίζα», όπερ εν τώ μεταξύ είχε ηλευθή εις Αστυνάθαιον ίνα παραδώσει τους αιχμαλώτους, και ο κυβερνήτης αυτής εξελέθην εις την πόλιν, μετέβη εις την εις την αναμένουσαν συνέλευσιν της Δημογεροντίας και των προκρίτων της νήσου, ην επί τούτω είχον συγκαλέσει οι Ιταλοί αξιωματικοί. Ο κυβερνήτης της «Πίζας» εδήλωσε προς την συνέλευσιν, ότι η πρόθεσις της Ιταλίας είναι να σεβασθή τα πρόνοια των νήσων και ότι ίνα εμπράκτως βεβαιωθή η πρόθεσις αυτή ου μόνον δεν θα αφαιρεθώσι από των Ελλήνων τα διοικητικά καθήκοντα

θή εις την διατήρησιν της τάξεως και την ίδρυσιν ευνομίας εν τη νήσω. Πράγματι δε αμέσως ο Ιταλός ναύαρχος Ερνέστο Πρεσβύτερο, αφ' ου προηγουμένως εδέχθη την ομάδα των υποδείξιν των παραστάτων, ανεκοίνωσεν ότι εν ονόματι της πολιτικής Κυβερνήσεως, αναθέτει τα καθήκοντα του διοικητού της νήσου, εις τον Πρόεδρον του Συμβουλίου της Δημογεροντίας Μιχαήλ Μαγκλήν. Πρόεδρον δε του Δικαστηρίου διορίζει τον Αρ. Ολυμπιόν. Διώρισεν επίσης υποδείξει των προκρίτων και της Δημογεροντίας, ης Πρόεδρος ενέτατο ο Αντιπρόεδρος αυτής Αριστέιδης Κουρεμέτης και πάντας τους άλλους εν τη νήσω δημοσίους υπολλήλους, πάντας Έλληνας.

Πάντες ούτοι οι διορισθέντες, έδωκαν ενώπιον του Ιταλού ναυάρχου, όρκον εν ονόματι του βασιλέως της Ιταλίας, ότι θέλουσιν εργασθή όπως διαφυλάξωσι την τάξιν, την ησυχίαν και την ομόνοιαν εν τη νήσω. Πήτρα της πίστεως και της υπιστάγης προς τον βασιλέα της Ιταλίας δεν περιελήφθη εν τώ δοθέντι όρκω, και τούτο πύξην την χαράν και την προς τους Ιταλούς εμπιστοσύνην πάντων ημών. Μετά την ούτω συγκινητικώτατα γενομένην εγκατάστασιν των αρχών, ο Ιταλός ναύαρχος απήλθεν ίνα επιβή της «Πίζας» συνοδευθείς υπό ενθουσιώδους διαδηλώσεως των Ελλήνων, οίτινες ηγουμενων ελληνικής και ιταλικής σημαίας, εζητωκραύγον τον υπέρ των δύο χωρών.

Μετά του ναυάρχου απήλθον και πάντες οι αποβάντες αξιωματικοί και ναύται, και όταν μετά τινά ώραν απήλθε του λιμένος το ιταλικόν θωρηκτόν, προπεμπόμενον διά ζητωκραυγών και διά καιρειασμών, οσειόμενων σημαίων και μανδηλίων, δεν απέμεινε πλέον εις την νήσον ουδείς Ιταλός ουδέ Τούρκος.

Από της στιγμής ταύτης είμεθα ελευθεροί αυτοδιοικητοί, είναι δε ανεπίγραπτοι οι συγκινητικοί εκδηλώσεις, ας προκαλεί η συναισθησις αυτή της απολυτρώσεως.

Πριν αναχωρήσθ ο Ιταλός ναύαρχος, ειδοποίησε τον Έλληνα διοικητήν της νήσου ότι από καιρού εις καιρόν θα προσεγγίξη εις τον λιμένα ανατορπηλικόν ίνα απλωώς πληροφορηθεί μήπως ανωμαλία τις ανεφύη.

Η κατάληψη της Κω

Η κατάληψη της Κω στις 20 Μαΐου γίνεται από το θωρηκτό «Νάπολι» το οποίο κατέληψε στο νησί την αυγή και αποβίβασε αμέσως «ασχυρά αγή-

ματα», τα οποία χωρίς καμιά αντίστασιν, αιχμαλώτισαν τον καιμακάκη, τις λοιπές τουρκικές αρχές και οληγόρημη φρουρά. Η Διοίκηση του νησιού ανατίθεται στη Δημογεροντία που αμέσως ανέλαβε και επόνδρωσε όλες τις δημόσιες υπηρεσίες. Πρώτο μέλημα των κατοίκων ήταν να αναπετάσουν τη σαμιακή σημαία. Στο νησί παρέμεινε ιταλικό άγημα με δύο αξιωματικούς, χωρίς κανένα ασυρραπτο, το δε θωρηκτό περιπολούσε επί αρκετές μέρες έξω από το λιμάνι του νησιού.

Αυτό που προέβλεπε εντύπωση είναι το γεγονός ότι από του Ιταλούς αυτές τις πρώτες μέρες δεν ζητήθηκε να ανυψωθεί η ιταλική σημαία.

Από τις πρώτες μέρες της κατάληψης των νήσων παρατηρούνται ορισμένα παράδοξα. Τα επίσημα έγγραφα τα οποία διαμειβουν, ανατληθόσουν μετξύ τους οι διάφορες ιταλικές υπηρεσίες, στα καταληφθέντα νησιά, στα περισσότερα δεν άφησαν ούτε μικρή φρουρά-τα επισημαιούν διαφορετικά. Για τη Ρόδο και την Αστυνάθαια χρησιμοποιούην την επισήμιασιν «Regno d' Italia», «Βασίλειο της Ιταλίας» και για τα άλλα νησιά γράφουν «Governo d' Italia», «Κυβέρνησις της Ιταλίας». Η διάκριση αυτή φαίνεται παράδοξη, γιατί δίνει την εντύπωση με την επισήμιασιν «Βασίλειο της Ιταλίας», η Ιταλία ενεργεί στα δύο νησιά Ρόδο και Αστυνάθαια σαν να είναι τμήματα του ιταλικού Βασιλείου, ενώ η άλλη «Κυβέρνησις ή Διοίκηση της Ιταλίας», δίνει το χαρακτήρα προσωρινής κατοχής. Η περίπτωση αυτή προσημαίνει μεγάλη βαρύτητα, γιατί συνδυαζόμενη με τις πρώτες πληροφορίες ότι η ιταλική Κυβέρνησις στη Ρόδο και την Αστυνάθαια, άρχισε αμέσως την εκτέλεση οχυρωματικών έργων, μάλιστα δε το ποσό που λέγεται ότι θα διατεθεί ανέρχεται σε είκοσι εκατομμύρια φράγκα, άρχισε να εμπνέει ανησυχία.

Η ιταλική πολιτική αρχίζει να διαφαίνεται από τις πρώτες μέρες της κατοχής και ακριβώς στις 4 Ιουνίου 1912 όταν ο στρατηγός Αμέλιο προσάθεσε να διαλύσει το συνέδριο των Σπορδαίων που συνήλθε στην Πάτμο και να συλλήβει τους συνέδρους. Άλιες μέρες αργότερα ο στρατηγός αρνήθηκε να παραλάβει το ψήφισμα και άλλα έγγραφα που επικείμεσε να του παραδώσει ο Θ. Σφοδής κατά τη συνάντησιν τους στη Ρόδο.

Το θωρηκτό «Βιττόριο Εμμανουέλε», με τορπιλοβόλα στο λιμάνι της Ρόδου.

Ένας διάσημος απεσταλμένος διέβη τις εντυπώσεις του Περπατώντας τα σοκάκια της μαγευτικής Ρόδου...

Οι γυναίκες της Ρόδου, ωραίες, θελκτικές, σώμα καλλίγραμμον, γλυκύτερες και χαριέστερες των Ιταλίδων...

Από τις πρώτες ανταποκρίσεις που βλέπουν το φως από τις σελίδες της «Κορριέρε ντα Ρα σέρα», του Μιλάνου, αναφέρονται στη μαγευτική Ρόδο, σε μια φευγαλέα πινελιά της ζωής στην πόλη και στα στεφάνια της Πρωτομαγιάς. Συντάκτης της είναι ένας διάσημος Ιταλός δημοσιογράφος ο Λουίτζι Μπαρζίνι ο οποίος πέντε χρόνια πριν και συγκεκριμένα το 1907, συνοδεύει τον πρίγκιπα Μποργκέζε Σκίβιανο στον αγώνα αυτοκλήτους Παρίσι-Πεκίνο, μέσω Ρωσίας και Σιβηρίας και

και πέθανε στο Μιλάνο στις 6 Σεπτεμβρίου 1947. Πολεμικός ανταποκριτής της εφημερίδας του, κάλυψε την εξέγερση των Μπόξερ στην Κίνα (1900) και τον Ρωσοϊαπωνικό πόλεμο του 1906. Το κείμενό του δημοσιεύονται παντού γιατί αποτελούν είδηση γιατί μεταδίδονται τα γεγονότα από μέσα από την πηγή τους, από τον ίδιο. Από το 1911 βρίσκεται στην πρώτη γραμμή σε όλους τους πολέμους που διεξάγει η Ιταλία, όπως τον πόλεμο στη Λιβύη και το Αιγαίο. Υπογράφει το

θα νομίζαμε ότι εισχωρούμε σε εγκαταλεημένους συνοικισμούς αν διά μέσου των σιδερών φραγμάτων κάθε κομψού παραθύρου, δεν διακρίναμε γυναίκες εργαζόμενες οι οποίες υψώνουν πάνω μας περιέργως τους σφθαίρους, μάτια αναστολήτικα, μεγάλα, μαύρα, και αν καταλάβουν ότι είμαστε Ιταλοί, απευθύνουν γελοιά χαιρετισμό και συνεχίζουν την εργασία τους.

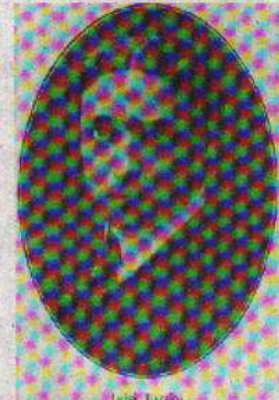
Οι μεγάλες τιμές επιφυλάσσονται μόνο για τους στρατιώτες. Αν περνούν στρατιώτες, συμβαίνει σικνιά να φαίνεται ένα χέρι δια μέσου των σιδερένων περιφραγμάτων, να προσφέρει λουλούδια. Οι στρατιώτες τα παίρνουν με βουβή ευκαριστία, που ακολουθείται με μικρή άκαρη υπόκληση παιδιών συνεσταθμένων, τα οποία ίσως, για πρώτη φορά, παρουσιάζονται στην κοινωνία.

Σ' αυτό τον τόπο επικρατεί πατριαρχική μακαριότητα ηθών. Όλες οι πόρτες είναι ανοικτές. Συμβαίνει να μπείτε στα μαγαζιά και να μην βρείτε κανένα - ένας γείτονας σας ειδοποιεί ότι ο ιδιοκτήτης πήγε περίπατο με τη γυναίκα του. Σε όλους παρατηρείται η εμπιστοσύνη εκείνη, η οποία φανερώνει καθαρότητα και αβρότητα, πράγματα ερραφανισμένα αληθινά από αμνημονεύτων χρόνων. Στα νησιά αυτά διατηρούνται καλύτερα τα αρχαία, απλά έθιμα.

Κάθε πόρτα στοίχεται με στεφάνι λουλουδιών, αποξηραμένων ριζ, τα οποία αναρτήθηκαν την 1η Μαΐου και θα μείνουν εκεί επί ένα μήνα. Αυτό το γιορταστικό στόλισμα έχει καταγωγή αναγομένη σε αρχαιότερες θρησκείες της Ελλάδας. Έτσι σε σπίτι, στις αυλές, στις βεράνδες, σε αυτά τα δωμάτια, τα πάτωμα έχει κατασκευαστεί με μικρά καλλικά αποτελούμενα μωσαϊκό λευκό και μαύρο, όπου σχεδιάζονται διάκοσμοι που επήλθαν από την εποχή όταν η Ρόδος ήλτρεψε τον Απολλώνιο.

Χιλιάδες μικροί χαρτωμένοι μαρμάρινοι αρχαίοι βωμοί είναι «σπαρμένοι» παντού, σαν στόλισμα των κήπων και των αυλών, τοποθετημένοι δεξιά και αριστερά στις πόρτες για να χρησιμεύσουν ως βαθμίδες σ' αυτούς που θέλουν να μπειούσουν... ή τοποθετημένοι κατά μήκος των ταίμων στους δρόμους, γνωστοποιούν, δεικνύουν ότι δεν χάθηκαν εντελώς τα πάντα από την ελληνική Ρόδο, ότι έμεινε προσηφής στο Ραό το σύμβολο της οικιακής θρησκείας.

Κανείς δεν τόλμησε να καταστρέψει τους βωμούς των Εφεσίων (1) στολισμένους με κλασικά ανθοπέδημα και φέροντες χαραγμένες επί της στρογγυλής πηφύρας, ιερές κελύκες στις εφέσιες θεότητες και ονόματα ανθρώπων, οι οποίοι έζησαν πριν είκοσι αιώνες, ενώ οι γιγάντιοι στήλοι των μεγαλύτερων ναών καταστράφηκαν (συντρίφονκαν) και μεταβλήθηκαν σε ασβεστό ή χρησίμευσαν για τα φρουρικά τείχη.

Ο διάσημος δημοσιογράφος Λουίτζι Μπαρζίνι

Ο χαρικός που βρίσκεται ένα βυσσαστήρια αρχαίο το τοποθετεί έξω από τον οικικό του, προσάδει σ' αυτό, ακόμη ιερή σημασία από παράδοση ή αταβισμό (2) και έτσι και η εσχόλη, όπως η πόλη είναι γεμάτη από τα μικροσκοπικά αυτά κειμήλια του ένδοξου ελληνικού πολιτισμού.

Σχολιασμός από Ροδίτη

Το κείμενο αυτό-δεν δημοσιεύτηκε αυτοόσιο στη «Νέα Ρόδο»-σχολίασε από τύπον χρονογραφίας, το «Κεντρί», από τις σελίδες της ροδίτικης εφημερίδας και γράφει ότι «...εμείς οι ντόπιοι δεν μπορούμε να εννοήσουμε πώς τόσο απότομα «επλήθην η μεταλλή της Ροδίας νεάνιδος».

«Η πρώην συνεσταθμένη κόρη να φέρεται τώρα τόσο οικεία και να προσφέρει λουλούδια! Και το περιεργό είναι ότι για τους πατριώτες της εξακολουθεί η προηγούμενη τακακή. Μπορώ, μάλιστα να προσέσω ότι άρχισε να τους θεωρεί πιο επικίνδυνους από τους άλλους. Αυτό σημαίνει η συμπεριφορά τους.

«Μόλις προχθές μας συνέβη το εξής χαρακτηριστικό επεισόδιο. Πήγαμε με κάποιο φίλο περίπατο, οπότε διακρίναμε μια ομάδα νεάνιδων οι οποίες συνομιλούσαν με Ιταλούς στρατιώτες. Μόνο η παρουσία μας τις έτρεψε σε φυγή πριν καλή-καλή ηηνοιάσουμε. Κρύφτηκαν από τα... βέβηλα βλέμματά μας!..

«Οι Ροδιτοπούλες θα νομίσουν ότι είμαστε... ζουλιάρδες!..

«Αναγε. Δεν πρόκειται να παρανοηθούμε, γιατί εν μέρει ίσως έχουν δίκιο τα κορίτσια. Θέλωμε να συστήσουμε, περισσότερο επιφυλακτικότητα για να μην παρεξηγείται η... σάθα ευγένειά τους, να φέρονται δε εξίσου το ίδιο και στους συμπατριώτες τους.

«Τη διάβοθο, δεν πιστεύω να έχουμε κόψει τόσο μεγάλο... παραπτώματα, ώστε να μας κάνουν τον κακικόμο και να τρέπονται σε φυγή με την

Η Ρόδος την εποχή της κατάληξης

δημοσιεύει τις εντυπώσεις του «Από το Πεκίνο στο Παρίσι σε εξήντα μέρες», που μεταφράζονται ταυτόχρονα σε ένδεκα γλώσσες. Γεννήθηκε στο Ορβιέτο στις 7 Φεβρουαρίου 1874

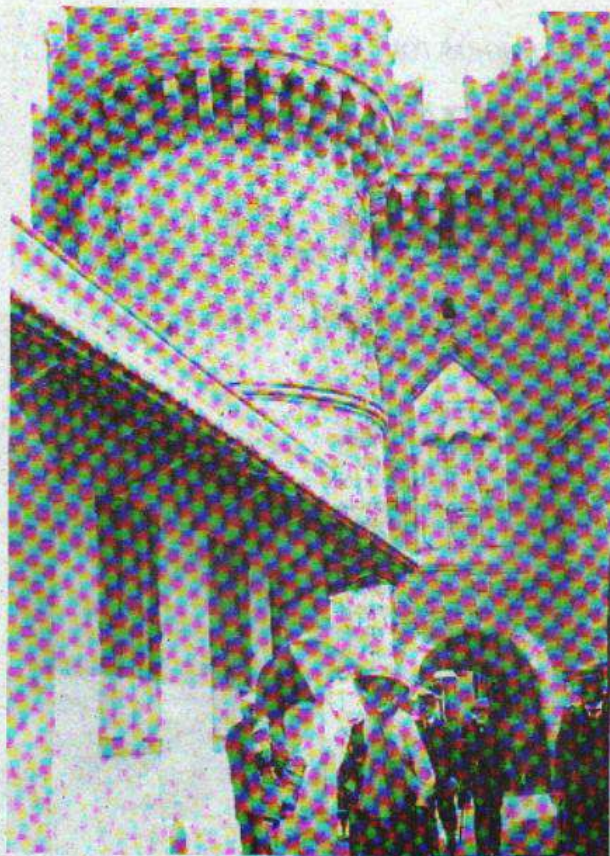
Πλατεία Μουσέλιου. Φωτό του 1900

1925 το Μανιφέστο των διανοουμένων του φασισμού και το 1934 διορίζεται γεροϋσιαστής. Με τη συνθηκοποίηση το 1943 δέχεται την προεδρία του ειδοσενογραφικού Πρακτορείου «Στέφανο», επίσημο όργανο της Κυβέρνησης του Σαρό, και με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ζει μέσα στην ανέχεια, ησημονημένος μέχρι το θάνατό του. Από το 1996 θεσπίστηκε το βραβείο «Λουίτζι Μπαρζίνι» για τους πολεμικούς απεσταλμένους. Ο Μπαρζίνι είναι ο μοναδικός απεσταλμένος που μπόρεσε να «πατήσει» στη Ρόδο, χωρίς να γίνει αντιληπτός από τους πατριώτες του που διενεργούσαν έλεγχο στα ηησία που κατέπλησαν και δεν επέτρεψαν σε δημοσιογράφους να φτάσουν στο νησί.

Στενά σοκάκια

Ο Μπαρζίνι γράφει για τη Ρόδο: «Τα πράγματα δεν είναι ποτέ τόσο ωραία ή τόσο άκαμα όσον φαίνονται την πρώτη φορά. Η Ρόδος είναι μαγευτική. Δεν ξέρω αν στον παραμένοντα διατηρείται η αυτή εντύπωση, της ανθρωπότητας, την οποία μας δημιουργεί, μας εμπνέει η νέα πόλη, όπου και αποβροζώμαστε. Τα πάντα είναι καθαρία, λευκά, διαγεγλιώντα, ανοίγονται αυλές, προαύλια, κήποι και φαίνονται σαν να προσκαλούν να εισέλθουμε- πικνά φυλλώματα δέντρων προβάλλουν παντού.

Από ηησάτες δεντρόφυτους δρόμους, με ωραίες μικρές επούθεις εισέρχεται ο περιπατητής απότομα σε στενές στραπαύς λαϊκών ελληνικών συνοικιών, σχεδόν έρημους, στενά, σοκάκια υπό τον ήλιο.

Καλλονή της Ρόδου. Έτος, 1900.

εμφάνισή μας, σαν να είμεθα, τι...
«Η κόκκι (3) τους αυτή θα περάσει
γρήγορα αποπελάσουν παρελθόν οι πρώ-
τες εντυπώσεις τους, που τόσο επέ-
δρασαν στη νεανική τους φαντασία
και θα έρθει τότε η σειρά μας...

Οι γυναίκες της Ρόδου

Για τις γυναίκες της Ρόδου δημοσιεύ-
εται ανυπόγραφο άρθρο στο ελληνικό
και ξένο τύπο, όπως επίσης και στον
τύπο της Κωνσταντινουπόλεως και
της Σμύρνης. Και αυτό το κείμενο είδε
το φως στον «Εσπερινό Ταχυόδρομο».
Γράφει το άρθρο:

«Οι γυναίκες των ρόδων και των ιθα-
τών εξυμνήθηκαν από τους Ευρωπαί-
ους ποιητές.

«Ο Λαμαρτίνος περιγράφοντας τη
Ρόδο μιλά με ενθουσιασμό για τις
γυναίκες του νησιού.

«Θεϊκοί μορφάι γυναικών έχουν το
αυτό όμμα των Ιταλίδων, γλυκύτερον,
όμως, μάλλον συνεστατημένον, πη-
ρες τρυφερότητας και έριτος. Έχουν
το ευσταθές και κολληγύραμον σώμα
των Ελληνίδων, αλλά ηλαστικώτερον,
λιγυρώτερον, με κινήσεις απαλοτέρας
και χαριστερές.

«Οι γυναίκες της Ρόδου απέδειξαν
μέγα θάρρος κατά τη διάρκεια των
δύο ιστορικών πολιορκιών της πόλε-
ως και όλοι οι ιστορικοί γράφουν
ενκάμια γι' αυτό. Να ένα επεισόδιο.

«Μια νέα της Ρόδου, θαυμάσια καλλο-
νή, ερωμένη ενός ιθαίτη, αρχηγού
της φρουράς του προμαχώνα της Ιτα-
λίας, πληροφορηθείσα ότι ο νέος
έπεσε μαχόμενος, πήρε τα δύο παιδιά
της, τα εθλόγησε με μητρική στοργή,
τα ασκήστικε και τα παρέδωσε στο
τάγμα, αυτή δε φορώντας την πανο-
πλία του νεκρού εραστή της, πήρε
θέση μεταξύ των μαχητών, και έπεσε
διάρτησι από τα εκθρικά βλήματα, με
προτεταμένο σίφος.

«Τα χάρισμα των γυναικών της
Ρόδου, εδάρει και ο γιατρός Ραμα-
ντάν ο οποίος γράφει ότι οι νέες της
Ρόδου άρρασκονται να στολίζονται με
κοσμήματα. Τα άρραματα, των οποίων
έκαμνον χρήση ήταν τέτοια ώστε
«απέδιδον την νεότητά εις τους γέρο-
ντας και την ζωήν εις τους νεκρούς.
Ουδεμίαν σύγκρισιν επεδέχτο το
κόλλος των γυναικών της Ρόδου και
ημέραι εορτής δι' αυτές ήταν εκείνα,

Η Αναστασία Καζούλλη

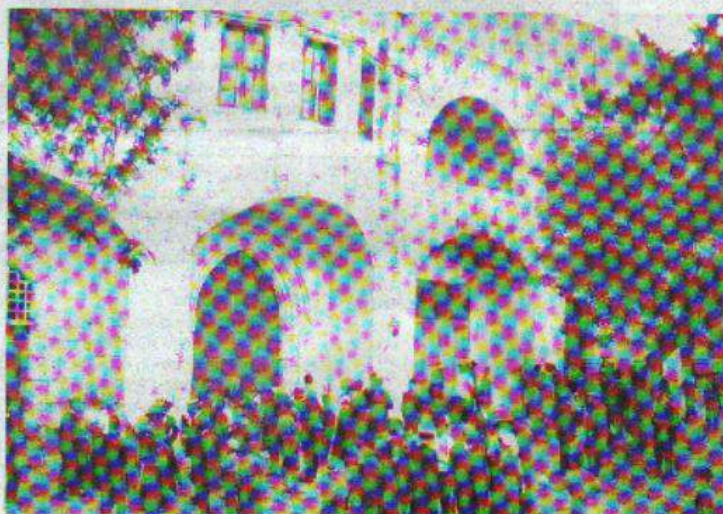
Γυναίκες χωριών της Ρόδου.

αίτινες διέρρεον εν συντροφία
ανδρών...».

«Αλλά να πρέπει να γράψω για τη
χάρη και τη φιληρέσκεια των γυναι-
κών της Ρόδου, σημεκώνει ο Ραμα-
ντάν, δεν μου μένει πια καιρός να
γράψω την ιστορία της Ρόδου!..

Η Ρόδος από τα τείχη Ναρτέας

Ροδίτισσες στην πλατεία Μουσειών

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Επίθετο του Δία, προστάτη του οίκου.
2. Η απροσδόκητη εμφάνισι στους απαγόνους ενός ή περισσότερων χαρακτηριστικών που είχαν εξαφανιστεί για περισσότερες από δύο συνεχείς γενιές (Λεβικό Πάπυρος)
3. Ψυχρότητα στις φιλικές σχέσεις.

Τις πρώτες μέρες της καταδίψης

Η απελευθέρωση των καταδίκων στο Ζινιάνι από τον Αμέλιο

Η περίπτωση ενός Έλληνα ήρωα-Ελεύθερος επιφανής Τούρκος εξόριστος

Οι Ροδιαί «Σκλάβοι» στην Μαλιτζάνα της Ασιατικής

Το ατύχημα «Σκλάβοι», στη Μαλιτζάνα της Ασιατικής

Οι Ιταλοί εν Ρόδω επιηλευθέρωσαν τους παλιτικούς καταδίκους όσους εκείνοι οι οποίοι επέλασαν κατά του Οθωμανικού ζυγού. Με δόκιμα εις τους οφθαλμούς οι κατάδικοι εγανυέτησαν προ του στρατηγού Αμέλιο και πικαρίστησαν αυτόν διά την απελευθέρωσιν των. Ο στρατηγός συγκεκινημένος τους ήγειρε, ενώ εκείνοι έζηληται εκ χαρής ανεφώνουν «Ζήτω η Ιταλία». Οι ήπειστοι ες αυτών εδήλωσαν ότι θα μεταβούν εις την Μακεδονίαν όπως πολεμήσουν και αποθάνουν μακάμενοι κατά των τούρκων, ίνα ανταποδώσουν εις τους Ιταλούς την ευεργεσίαν.

Μεταξύ των καταδίκων, κατά τον ανταποκριτή του «Εσπερινού Ταχυδρόμου» του Μιλάνου, υπάρχουν μερικοί πραγματικοί μάρτυρες. Εις εξ αυτών είναι ο Έλληνας Πέτρος Σήσσου γεννηθείς εις ένα χωρίον παρά τα Ιωάννινα.

Είναι υφραίος, έχει οφθαλμούς γλυκείς και φωνήν αργυρόχρον, αλλά έχει ένα φόνον εις την συνειδήσιν του. Δεν έχει, όμως, τύψεις. Εκείνος τον οποίον εφώνευσεν ήτο κατάδικος Τούρκος, καταδικασμένος εις κριστόν εις ζήναιον μόν κατάστασιν και εν καιρώ πολέμου τους κατασκόπους τους φονεύουν και ο Πέτρος τον επυροβόλησε με όπλην την γαλήνην εις την ψυχήν του.

Οι Τούρκοι τον υπακούθησαν και τον συνέλαβον και ήθελον να τον κάμουν να ομολογήη ότι ήτο ένοχος. Εφανόθησαν λοιπόν ένα νέον τρόπον μαρτυρίου φρικτού. Τον περιεκύκλωσαν εξ άνδρες και τον επήγγυον με τας εφοβόλογας. Οι στρατιώται ενηλέθησαν να καθ' εκάστην ώραν. Ο δυστυχής Πέτρος, παρέμενεν εκεί όρθος, ακίνητος επί είκοσι τέσσαρις ώρες. Οι Τούρκοι εβασίζοντο εις την εξάντησιν του Πέτρου, όπως προήλ εις ομολογίας. Εκείνος όμως, δεν ειπε λέξιν.

Ο ιατρός της Αστυνομίας επιστοποίησε την τελείαν εξάντησιν του ήρωος συμπεραίνων ότι δεν ειχε τίποτε να ομολογήη.

Αλλά τότε ο αξιωματικός, που διπύθωνε το διασκεδαστικόν αυτό παιχνίδι, κατέφυγεν εις άλλο μέσον. Εζηήτησε τον Πέτρον χαμιά και ήρξατο να του στραγγαίηζη τους πόδας και τας άλλας τρομέρας κραυγής. Επίσης του έδωσε μίαν κάννον τουφεκίου εις τα σκέλη

και έβαλε το όπλην εις ατρίποδα, εις τρόπον ώστε τα άκρα των ποδών του να δύνανται να δεχθούν ευκόλως τους ραβδισμούς. Ο δυστυχής εξέβαλε φοβεράς κραυγής, αλλά δεν ωμολόγησεν.

«Εδοκίμασα τρομερούς πόνους μέχρις ου μου έρρευσε αιμα. Έπειτα μου εφάνη ότι οι πόνοι κατέπαυον από την λιποθυμίαν εις την οποίαν περιέλιπτον. Δεν ωμίηουν. Το μαρτύριον επανεληλυβόνητο επί ένδεκα ημέρας, καθ' εσπέρον. Την ένδεκάτην ήμην ολόκληρος μία πληγή. Ομολόγησα την αλήθειαν έπειτα από ένα μήνα.

Μετά επτά μήνας τον μετέφερον εις τα Σκόπελα και τον κατεδίκασαν εις ένδεκα ετών φυλάκιον. Την φυλάκιον του θα επέτιεν εν Ρόδω.

Μετά τριών, όμως, ετών, φυλάκιον, είναι ήδη ελεύθερος, όπως ήγει, χάρις τον θεόν, την Ιταλίαν και τον στρατηγόν Αμέλιο.

Εκ των αποφυλακισθέντων 16 Οθωμανοί και Έλληνες πρώην κατάδικοι, έφασαν στον Πειραιά με το παλιόν μαρτύριον. Εξήγησαν, εις ο θρόνον.

Ελεύθερος ένας πασάς

Η Λίνδος το 1912

Με το ίδιο ατύχημα έφτασε και ένας επιφανής Τούρκος, εξόριστος στη Ρόδο των Νεοτούρκων. Φυσικά με το χαρέμι του.

Πρόκειται για τον Ζεκί πασά, πεθίνο όργανο του Αβδούλ Χαμίτ, χρηματίας πολλές φορές υπουργός και φρούραρχος της Κωνσταντινουπόλεως. Μέσω Βονόπσιου, ήλγαυε στο Παρίσι για μόνιμη εγκατάσταση.

Αλλά και στη Ρόδο, συνέβαιναν πολλά και ευτράπελα. Ένα απ' αυτά που έκαμε το γύρο του κόσμου, και δημοσιεύτηκε εις ειδησεογραφικές σελίδες των εφημερίδων ήταν ότι «κατόπιν διαταγής του Ιταλού κυβερνήτη του Βορρικού «Βικτωρ Εμμανουήλ», από

μέσω Μαλιτζάνας (Ασιατικής), μεταφέρθηκαν στην Ιταλία ως αιχμάλωτοι πολέμου ο βαλής της Ρόδου και οι γραμματείς του, ο μουδρίης της Ασιατικής, δύο δημόσιοι υπάλληλοι, πέντε αξιωματικοί και 107 στραώτες του τακτικού τουρκικού στρατού και εννιά χαροφύλακες.

Ο βαλής εγκατέλειψε την πόλη της Ρόδου στις 21/3 Απριλίου, με κατεύθυνση τη Λίνδο και την πληροφορία αυτή ειχε προσωπικά ο αντιστράτηγος Αμέλιο, ο οποίος απέστειλε το ανταπορητικό «Όστρο» προς καταδίωξή του. Επίσης ο επικεφαλής του Στόλου έδωσε διαταγή στο θαυρηικό «Εμμανουέλε Φιλιμήνερο», να υποστηρίξει το

Το Ζινιάνι. Εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το Μέγαρο των Ιστωτών

την Κάρπαθο παρελήφθησαν επί του ελληνικού ατμοπλοίου «Ροιμέλη», είκοσι τρεις Τούρκοι αξιωματικοί και δημόσιοι υπάλληλοι με το χαρέμι τους και μεταφέρθηκαν στη Ρόδο αιχμάλωτοι.

Το Αθηναϊκό Πρακτορείο ειδήσεων μετέδωσε από τη Ρόδο-αυτή την ένδειξη φέρει η σχετική ειδησεογραφία ότι στις 20/4 Απριλίου 1912, με το καταδρομικό «Δούκας των Αμβρουζίων», που απέληθευσε για τον Τόραντα

ανταπορητικό. Ο ίδιος ο κυβερνήτης του ανταπορητικού, συνοδευόμενος από ομάδα ενόπλων ναυτών, βγήκε στην παραλία της Λίνδος και συναντήθηκε με τον βαλή τον οποίο έπεισε να παραδοθεί για να αποφευχθεί περαιτέρω αιματοχυσία.

Ένα δράμα τις μέρες της καιάθητης

Η ιστορία μιας Ρωμιοπούλας και πώς οώθηκε από το δυνάσκειν της στην Καταβιά

Υπήρξαν στιγμές δύσκολες, ανθρώπινες, που η φορά των πραγμάτων τις έφερε στην επικαιρότητα και έχασαν το γύρο του Κόσμου και ειδικά της ελεύθερης Ελλάδας. Αυτές οι πεπομέρειες, για τους πολλούς και συγκινησιακές για τους αναγνώστες, ήταν μαγευτικές για τους ήλους και ειδικά γι' αυτούς που δεινοπάθησαν κάτω από το πέλιμα του δυνάστη. Ας αφήσουμε τη γραφίδα του χρονικογράφου να μας δώσει αδρές τις εικόνες ενός δράματος που ευτυχώς είχε αίσιο τέλος.

«Προ διετίας περίπου ο αστυνόμος Φερζουλλάκι ανήγαγε διά της βίας εκ των μπητρικών αγκαθίων την Ελληνίδα Ζαφειρούλην Μιχάλη, και οδηγίας αυτήν υπό συνοδείαν χωροφυλάκων εις Βουδροούμη την εξοχήμιοε.

Μόλις ο γέρων πατήρ της κόρης αντελήφθη την απαγωγήν, εξαίηος έτρεξεν επί τα ίνη της θυγατρός του. Και ανεκάλυψε μεν το κρησφύγετον του απαγωγέως, ολλ' εις μάτην ικέτευε μετά δακρύων όπως τω επιτραπή να την ιδί.

Παρ' όλους τους θρήνους και τον δισακή πάθον και της θυγατρός του ον εξεδήλησεν αυτή όπως ριφή εις τας αγκάλας του σπιμοσθέντος πατρός της και επανέβη εις την πάτριον Βηροσκείαν, δεν τη επετράπη να έλθη εις συνόφειαν μετά του γεννήταρος αυτής διότι ήτο πλέον Μουσουλμανίς. Ο πατήρ εδάρη ανηλεώς υπό των χωροφυλάκων και απεπέμψθη.

Μετά παρέλευσιν ολίγου χρόνου από της εξισλαμίσσεως της Ελληνίδος μεθ' ης συνέζη ηλέον, ο Φερζουλλάκι δικαίωσεν διδάσκαλος της εξ οδηγών Μουσουλμανικών οικογενειών τουρκικής κοινότητος του χωριού Καταβιάς της νήσου Ρόδου και ανεκώρησε μετά του θύματός του εκ Βουδροούμου εις την νέαν αυτού θέσιν.

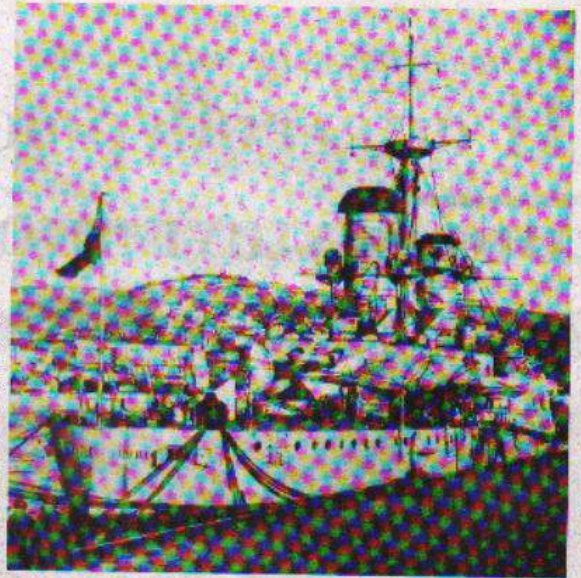
Δεν επιθυμούμεν να πραγματευώμεν τα της συμπεριφοράς του ανθρώπου τούτου προς άπασαν την Ελληνικήν Κοινότητα του χωριού, σημειούμεν μόνον, ότι μετά 12 ό-πους μήνας αντελήφθη η δύσμοιρος Ζαφειρούλη ότι ευρίσκετο εν περιβάλλοντι ελληνικό και ήρξατο να καταστρώνη το σχέδιον της άρπαιεύσεως αυτής, όπερ όλλήως τε από της στιγμής της άρπαγής της είχε συλλάβει και εκαραδόκει την εύθετον περίστασιν όπως το εφαρμόσει.

Ελληνίς τις εκρησίμωσεν ως μεσάζουσα της αλληλογραφίας της κόρης προς τους γονείς της, συνδρομαί εγένοντο μυστικά εκ μέρους των χριστιανών και τα πάντα ήσαν έτοιμα προς φυγήν διά Χάλης και Σύμης ότε κατελήφθη η νήσος μας υπό των Ιταλικών στρατευμάτων.

Η Ζαφειρούλη ανέπνευσε. Ο απαγωγέυς της παρεδόθη εις τας Ιταλικάς αρχάς και ωδηγήθη εις την Ιταλίαν ακμώλωτος, ή δε Ζαφειρούλη επανελήθησεν εις τους κόλπους της Μητρός Εκκλησίας, εβάπτισε και το θυγάτριόν της ονομάσασα αυτό

Ελευθερίαν. Ο κυβερνήτης του Ιταλικού θωρηκτού «Φιλιμπερτο», μεταβās εις την νήσον Κω κατά την κατάληψιν και της νήσου ταύτης, εξήτασε το της οικογενείας της κόρης, μετέδωκεν αυτή το χαροποιόν άγγελίμα της απελευθερώσεως της θυγατρός της και διά του ίδιου θωρηκτού έφε-ρεν εις την νήσον Ρόδον τον αδελφόν της Ζαφειρούλης, όστις μετέβη ήδη εις Καταβιάν προς παραλαβήν της αδελφής του.

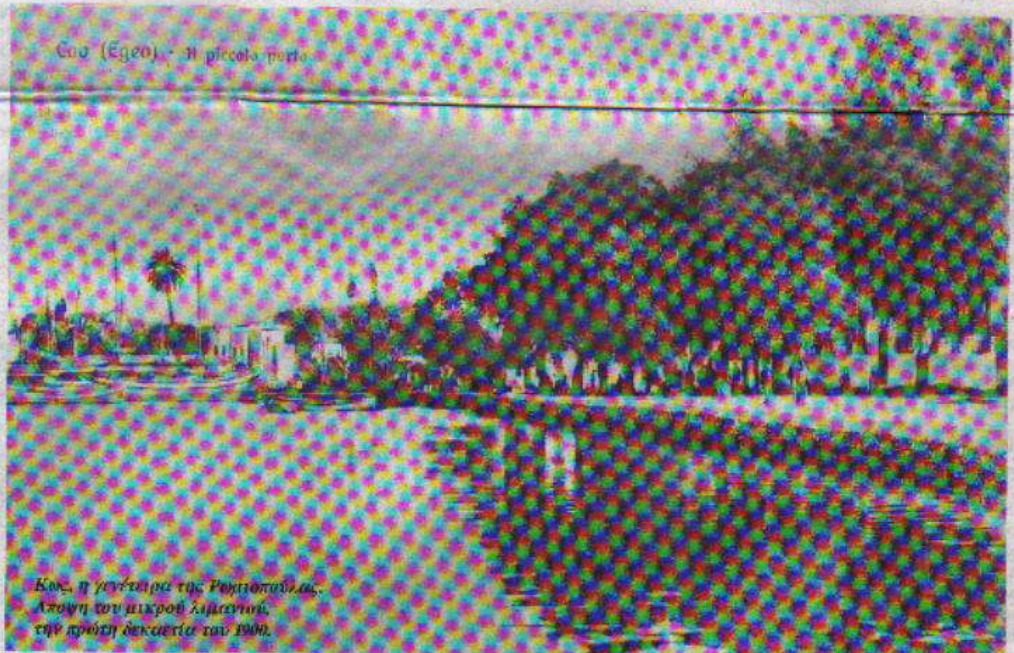
Το θωρηκτό "Ερμιανουέλε Φιλιμπερτο". Η φωτο από το λιμάνι του Φιόμπε, το 1918, μετά τη συνθηκολόγηση και τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

Τορπιλοβόλα, αντιτορπιλικό και το θωρηκτό "Ερμιανουέλε Φιλιμπερτο" έξω από το λιμάνι της Ρόδου, 18 Απριλίου 1912. (α.η.)

Κω, (Έρεο) - Η piccola porta.

Κω, η γέφυρα της Ρωμιοπούλας. Άποψη του μικρού λιμανιού, την πρώτη δεκαετία του 1900.

Η άλλη πλευρά του λόφου

Η καιάληψη της Ρόδου από του Ιταλούς όπως την έζησε, πολεμώντας στην Ψίνθο νεαρός Ροδίτης μουσουλμάνος

Ρωφάτ Χαμίτ επικεφαλής του κομιτάτου «Ένωση και Πρόοδος» της Ρόδου. Από τους πρώτους ταχμαλιωτισθέντες.

Η άλλη πλευρά του λόφου... Και μάθουμε για τους κυρίαρχους αυτού του τόπου επί αιώνες, από την 1η Ιανουαρίου 1523 μέχρι το, Απρίλιο του 1912. Για μια κρατιά αυτοκρατορία που έπνεε τα βλοσβία. Ήταν η εποχή που το Ανατολικό Ζήτημα βρισκόταν στην πιο κρίσιμη καμπή του. Πώς είδε, λοιπόν, η άλλη πλευρά, την κατάληψη της Ρόδου και των άλλων νησιών των Νοτίων Σπαρδάων; Τι έγγραφον οι εφημερίδες της Κωνσταντινουπόλεως, της Σμύρνης για το γεγονός; Ποια ήταν η αντίδραση της Πύλης; Ποιες οι ενέργειες της τουρκικής Κυβερνήσεως; Έτσι άφησαν να κυλήσουν τα γεγονότα; Βεβαίως, όχι. Ύστερα από ένα σχεδόν αιώνα, αναίτητο το κεφάλαιο αυτό-φυσικά, άια κτες-οι έρευνές μας ποηύκρονες, μας έφεραν και σ' αυτές τις δεκαήμερες, σημαντικές και ηθούσιες για την ιστορία του τόπου. Αποδέσμευζοντας και αποδεκτικωνοντας τις στίλες των τουρκικών εφημερίδων, ανακαλύπτεις ειδήσεις και ενσταντανέ άγνωστα, δοσμένα από την άλλη πλευρά, από τον άλλο πρωταγωνιστή ο οποίος δεν πρέπει να αγνοηθεί. Πώς άμβαναν τις ειδήσεις από τη Ρόδο και τις έγγραφον οι εφημερίδες τους σε διάστημα λίγων ωρών; Ποια η αντίσταση; Ποιο το παρασκεύιο; Θα σταθούμε μόνο σε ένα και μόνο γεγονός. Οι εφημερίδες έγγραφον την είδηση ότι η ανσταση των Τούρκων τις πρώτες μέρες της άπάβασης των Ιταλών στη Ρόδο επέφερε 1.000 απώλειες στον ειχρό. Η είδηση έκανε το γύρο του κόσμου και δημοσιεύτηκε στο διεθνή και ελληνικό τύπο. Πώς μεταδόθηκε από τη Ρόδο;

Οι Ιταλοί αναγκάστηκαν άμέσως να διαφεύσουν την είδηση και τα ξένα ειδησιογραφικά πρακτορεία μετέδωσαν από τη Ρόδο-προφανώς οι πρόξενοι και υποπρόξενοι οι εντεταλημένοι στο νησί-τα εθίς.

«Επειδή επί τη κατάληψη της Ρόδου υπό των παλικών στρατευμάτων, εδημοσιεύθησαν εν τε τα ξένα Τύποι φανταστικά ειδήσεις, αναγκάζομεθα χάριν της αληθείας και καθούσκων

των εν τη ξένη Ροδίον, να διαφεύσωμεν μόνον εκείνας, σπινες περισσότεραν ενούλκιων ενεπίσησαν εις ημάς.

«Ούτω μετεδόθη και εδημοσιεύθη ότι αιχμαλωτίσθησαν και εφονεύθησαν 1.000 Ιταλοί, ότι τα πολεμικά παλικά πλοία, άπαντα απέπληυσαν και ότι οι κάτοικοι της πρωτεύουσας ενεκλείσθησαν πανικόβλητοι εις τας οικίας των.

«Ταύτα πάντα είναι απολύτως ψευδή.

«Ούτε Ιταλοί ηχμαλωτίσθησαν ούτε οι κάτοικοι πανικόβλητοι είναι, τουναντίον δε αποκρατασταθείσης πλήρους τάξεως εν τη πόλει και εξασφαλισθείσης της ζωής, τιμής και περιουσίας των παλικών, επεδόθησαν ούτω εις τας συνήθεις ασχολίας των...»

Την αλήθεια μας τη διδει ένα κείμενο που γράφτηκε από ένα στρατιάτη μουσουλμάνο, γεννημένο στη Ρόδο, το 1884, δηλαδή ήταν τότε 28 χρόνων, παρακολούθησε όλες τις φάσεις του πολέμου, την αναχώρηση του στρατού από την πόλη, τη διαδρομή προς την Ψίνθο, μετέσχε στη μάχη και υπήρξε μάρτυρας της παραδόσεως, την αιχμαλωσία του, τη μεταφορά του μαζί με άλλους τους αιχμαλώτους στην Ιταλία, την απελευθέρωσή του και τέλος την περιπετειώδη επιστροφή του στη Ρόδο, στην οικογένειά του.

Πρόκειται για τον Σαδεττίν Νασούκ-κλχου, ο οποίος την εποχή εκείνη εκτελούσε χρέη δικαστικού λειτουργού-πρόεδρος-στο Αστικό και Ποινικό Πρωτοδικείο των Νήσων του Αιγαίου, που είχε έδρα τη Ρόδο. Μας άφησε ένα κείμενο των αναμνήσεών του, 5.516 λέξεων, από τις οποίες θα πάρουμε ορισμένα αποσπάσματα (ακριβώς 1.911 λέξεις). Οπότελτρο το κείμενο, που αποτελεί πραγματικό ντοκουμέντο, θα δημοσιευτεί, εν καιρώ από τις φιλώδενες στίλες της «Ροδιακής».

Για την ιστορία το κείμενο αυτό περιελήφθη στο βιβλίο του υιού του Σαδίν Νασούκ-κλχου «Ρόδος, ιστορίες και αναμνήσεις», που εκκλήφθηκε στην τουρκική γλώσσα πριν λίγα χρόνια. Ο σεβόσμιο Σαδεττίν, γνωστός έμπορος της Ρόδου, πέθανε το 1965. Δεγματοληπτικά δίδοουμε μερικά δημοσιεύματα του τουρκικού τύπου, που φυσικά η αποδεκτικωποίηση έγινε από τον Κ. Τσαλκούρη.

Δεν αναφερόμαστε στην περιγραφή των μαχών από της πλευράς των Τούρκων, τις δηλώσεις επισήμων Τούρκων και αναλήσεις επισήμων τουρκικών κύκλων.

Οι εφημερίδες

Η εφημερίδα «Τερζουμάν» δημοσιεύει την πληροφορία ότι πριν τη μάχη της Ψίνθου, στη Ρόδο κάποιος πρόδότης που υπηρετούσαν τους Ιταλούς, κατέδωσαν το μέρος όπου τα τουρκικά στρατεύματα είχαν αποθηκευμένα όπλα και πολεμοφόδια. Έτσι τα στρατεύματα μας έμειναν μόνο με τα πυρομαχικά τα οποία έφεραν, και με αυτά πολέμησαν και παραδόθηκαν εν μέρει, συνενεία αυτού του γεγονότος.

Η εφημερίδα «Γενί Γκαζέ» γράφει ότι πρώτο παραδοθούν τα τουρκικά στρατεύματα, προξένησαν έρωση

μεταξύ του παλικού στρατού, του οποίου οι απώλειες ανέρχονται σε χιλιάους άνδρες.

Η ίδια εφημερίδα σε άρθρο της ερωτά εάν η παράδοση της φρουράς «είναι δυνατόν να μας απογοητεύσει και να κληνώσει τα ηθικά μας. Ποτέ. Από την πρώτη μέρα της κατάπτωσης αποβάσεως των Ιταλών στη Ρόδο, είχαμε γράψει ότι από τη δράκα των πρώων μας δεν περιμένουμε οριστικό θρίαμβο απλά απλώς άμυνα και το γύτρο της στρατιωτικής τους τιμής. Δεν είναι δυνατόν από μια μικρή στρατιωτική δύναμη που βασίζεται μόνο στα όπλα που μεταφέρει και η οποία βρίσκεται σε απομόνωση να περιμένουμε οριστική επιτυχία, απέναντα σε επαπλήσια και οκταπλάσια δύναμη. Μπορούμε να παρηγορηθούμε ότι οι

φασακώδη της Θεωμανών για τη διατήρηση της Τριπολιτίδας πόση θυσία. Οι Ιταλοί άρχισαν τον πόλεμο στην Τριπολιτίδα. Είναι αναγκασμένοι να τον τελειώσουν εκεί, στην Τριπολιτίδα. Είναι αδύνατον, και το τονίασαμε μυριάκις, να μας πέσουν με τέτοιες ενέργειες

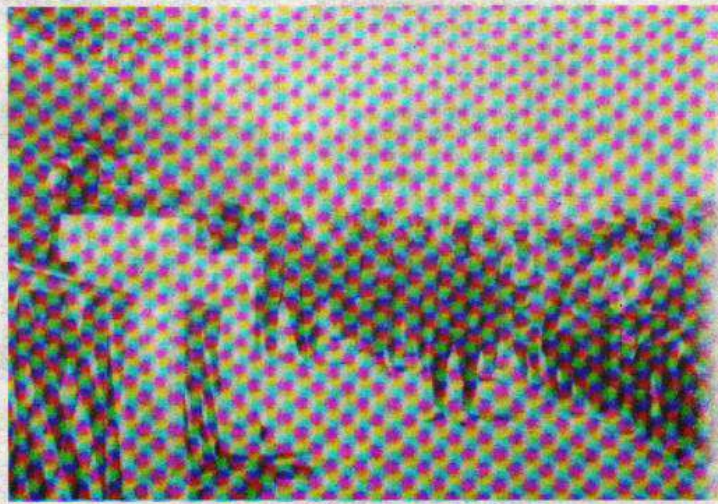
Η «Αμπάκ» σε άρθρο της γράφει μεταξύ άλλων ότι «το αξιοσημείωτο για μας είναι ότι οι ηρωικοί μας στρατιώτες οι οποίοι για εβδομάδες, υπεραπίσκησαν στρόμητοι την πατρίδα, εναντίον 14.000 ανδρών, τρομερών υπεβόθων και λαμπρού Στόλου, θέλησαν να περιφρουρήσουν και κατά την παράδοσή τους, την τιμή του στρατού μας. Αυτό πρέπει να το κατανοήσουν και οι πιο αμαθείς, χίλιοι πεντακόσιοι στρατιώτες, δεν είναι

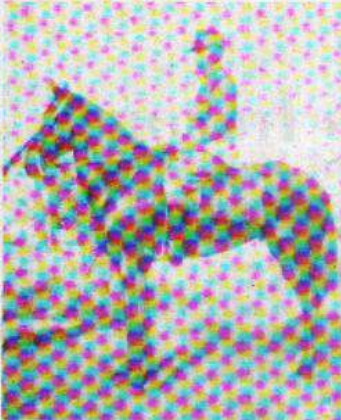
Τούρκοι της Ρόδου, στην Καζέρτα, καθ' οδόν προς τη Σικελία.

ένδοξοι στρατιώτες μας εκπλήρωσαν το καθήκον τους. Τέτοια γεγονότα δεν είναι δυνατόν να προήσουν την απο-

δυνατόν ποτέ να νικήσουν στρατό δεκατεσσάρων χιλιάδων ανδρών που υποστηρίζεται από Στόλο και υπεβό-

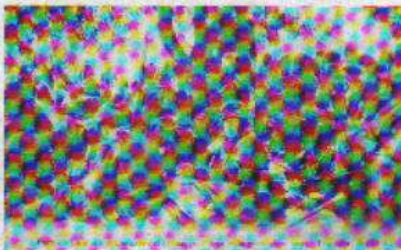
Το πρώτο γκρουπ των Τούρκων ταχμαλιωτών με επικεφαλής (έξωπρος) το διοικητή των τουρκικών στρατευμάτων, ταγματάρχη Αλδουλίτζα Ρεζί μπέη, φτάνει στην πόλη της Ρόδου

Ο στρατηγός Αμέλιο

Ρο.

Το Οθωμανικό Πρακτορείο εδημοσίευσε το επόμενο εκ Ρώμης μέσω Παρισίων τηλεγράφημα που ανέφερε την απόφαση ιταλικών στρατευμάτων στην Μαθώνα, τα οποία υποστηριζόμενα από τα τηλεβόθα των ηλλοίων του Στό-

Ψίνθος. Η ένδοξη μέρα της 16ης Μαΐου-Παράδοση της τουρκικής φρουράς-Αιχμαλώτισι πολέμου (Φωτό Συμεώνος Δοντά)

λου, συνηθίσκοναν σε μάχη προς την τουρκική φρουρά κατά τη νύχτα (7μ.μ. μέχρι το πρωί στις 3 και 4 Μαΐου.

Ύστερα από πειραματόδη μάχη η μικρή οθωμανική φρουρά ζήτησε να παραδοθεί. Η παράδοση έλαβε χώραν στις 9 ώρα τουρκιστί. Ως δείγμα της εκτιμήσεως και του θαυμασμού προς τον ηρωισμό αυτών ο στρατηγός Αμέλιο διάταξε οι αξιωματικοί Τούρκοι να φέρουν το ξίφος του...·

Πρώτη και κύρια ενέργεια της τουρκικής Κυβερνήσεως ήταν η απέλαση όλων των Ιταλίων υπηκόων, ειδικά από τα παράλια και τη Σμύρνη, με αποτέλεσμα αμέσως μετά την κατάληψη να πλημμυρίσουν τα υψώματά μας με φραγκοβαντινούς.

Επίσης άρχη ηγή ειδήσεων για τους Τούρκους δημοσιογράφους ήταν τα ηλλοία που κατέλησαν στο λιμάνι της Σμύρνης, προερχόμενα από τη Ρόδο και τα άλλα υψώματά. Από τους επιβάτες και ειδικά από τον ηλλιοαρχον, ύστερα από διάφορες ερωτήσεις έλαβαν τις ηλλιοφορίες τις οποίες με αυτές των διεθνών πρακτορείων και τα διάφορα τηλεγραφήματα από τις πρωτεύουσες των διαφόρων χωρών, δόσαν ηλλρη εικόνα της καταστάσεως.

Σε μια τέτοια είδηση από επιβάτες, ηλλιοφορούμαστε ότι «...Ρόδιοι με τους οποίους συναμύλησσι με ηλλιοφορήσαν ότι οι Ιταλοί εφαρμόζοντες τον κηρυχθέντα στρατιαικό νόμο, ταιφέκισαν δύο Τούρκους.

Ο ένας εξ αυτών ταιφεικίστηκε με απόφαση του αυστραβέντος Στρατοδίκειου γιατί πυροβόλησε με περίστρο-

Τούρκοι αιχμαλώτισσι στην Ψίνθο. Η φωτό δημοσιεύτηκε στην «Κοριέρε ντε λα Σέρα», με τα άρθρα του απεσταλμένου της Λουίζι Μπαρζίνι.

φο από το παράθυρο του οπισθίου του κατά διερχομένου Ιταλού στρατώτη τον οποίο και τραυμάτισε στο πόδι και ο άλλος γιατί δεν σταμάτισε όταν του ζητήθηκε, αλλή τράπηκε σε φυγή και πυροβολήθηκε από πίσω, με αποτέλεσμα να χάσει τη ζωή του.

Ο στρατός των Τούρκων που εγκατέλειψε την πόλη της Ρόδου αποτελούνταν από 2130 συνολικά αξιωματικούς και οηλλτες, όα καλά εκπαιδευμένους. Μαζί τους έφεραν δύο κανόνια, λάφυρα εκείνου του αιτικού Ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897. Μάλιστα και τα έγγραφα. Ήταν κορυμμένη η επιγραφή «Canimiyeti Yunaniye 1897», «Λάφυρα πολέμου από τους Έλληνες, 1897». Κινούνταν σε δύο ρόδες, πολύ παλιά και τα έσερναν άλλοα. Αυτά η διαδικασία ήταν πολύ χρονοβόρα γιατί εκτός των άλλων έπρεπε και να στηθούν σε ειδικά μέρη, όταν σταματούσε το στρατόαμα.

Ο Σαδετίν

Πώς μεταδίδονταν οι ειδήσεις από τη Ρόδο, μας αναφέρει ο Σαδετίν Νασούχογλου:

«...Πήραμε τις ποσότητες που μπορούσαμε να κουβαλήσουμε μόνοι μας και τα υπόλοιπα τα φορτώσαμε στα ζώα που είχαμε μαζί μας. Συνεχίσαμε την πορεία μας προς το χωριό Uzgur (Ασγούρου). Κατά τη διάρκεια αυτής της πορείας βρήκαμε από μακριά, άλλη μία μονάδα του στρατού μας, με επικεφαλής μερικούς έφημους αξιωματικούς, να περνούν από το λόφο Mezhan Tere (Μόντε Σιμε), με κατεύθυνση κι αυτοί, προς το χωριό Uzgur (Ασγούρου). Επειδή αυτοί προχωρούσαν πάνω από το λόφο, εκ των υστέρων μας είπαν ότι από εκείνο το σημείο, έβλεπαν τα ιταλικά πολεμικά ηλλοία και τις στρατιαικές τους αποβάσεις.

Ενώ εμείς βαδίζαμε προς το χωριό Ασγούρου, μια ομάδα του στρατού μας, που αποτελούσε την εμπροσθοφυλακή, συναντήθηκε με τρεις Ιταλούς στρατιαιτες που προσπαθούσαν να μας κατασκοπεύσουν. Οι δικοί μας, πήγαν να τους συλλάβουν, αλλή οι δύο φαντάροι το σκόασαν. Μήδεσαν να συλλάβουν μόνον τον έναν Ιταλό, και αυτός ήταν νεαρός αξιωματικός. Ο νεαρός Ιταλός, έτρεπε σαν μικρό παιδί από το φόβο του, καθώς είχε πέσει στα χέρια των εικρών του, των Τούρκων, που σαν λαό, έβλεπε για πρώτη φορά στη ζωή του. Διατάχθηκε να παρουσιαστεί ενώπιον του δικαστή μας και αφού του ζητήθηκε να δώσει τα στοιχεία του (ονοματεπώνυμο,

βαθμό κλη.), του ανακοινώθηκε ότι θα παραμείνει μαζί μας, μέχρι το τέλος του πολέμου και ότι θα του γίνει η ανάλογη μεταχείριση, ως αιχμάλωτος πολέμου.

Ο νεαρός Ιταλός αξιωματικός, από

έχουν συλλάβει χίλιους Ιταλούς αξιωματικούς!...»

Η μάχη της Ψίνθου

Ο Σαδετίν Νασούχογλου, θυμάται για τη μάχη της Ψίνθου:

15 Μαΐου 1912. Οι Ιταλικές Δυνάμεις βαδίζουν προς το εσωτερικό για να πολεμήσουν τις τουρκικές δυνάμεις που κατέωνταν εκεί (Φωτό Συμεώνος Δοντά).

το φόβο του, επί 13 ημέρες - που διήρκεσε ο πόλεμος και η αιχμαλωσία του - φοβήθηκε να ξυριστεί, μήπως του κάνουν κακό και στο τέλος του πολέμου, παραδόθηκε στους δικούς του με μούσι. Οι φίλοι και συνάδελφοί του, δυσκολεύτηκαν να τον αναγνωρίσουν.»

Πώς μετεδόθη η σύλληψη

Και ο Σαδετίν συνεχίζει: «Επειδή οι επίσημες Αρχές, είχαν εγκαταλείψει τα γραφεία τους στην πόλη της Ρόδου, το μόνο μέσο που είχαμε στη διάθεσή μας για να επικοινωνήσουμε με την Ανατολή ήταν ένας προβοιέας «φρικτωρία», (α.σ. Μετάδοση σημάτων με πυροσούς σε μεγάλες αποστάσεις) που είχαμε μαζί μας και ένας παρόμοιος, υπήρχε στα απέναντι βουνά της Τουρκίας, μέσω των οποίων ανταλλάσσαμε ηλλιοφορίες και μηνύματα. Έτσι, μετά τη σύλληψη του Ιταλού, εστάθη το αιτικό μήνυμα, ότι δηλαδή, συνητήθη «ένας Ιταλός αξιωματικός».

Η λέξη «ένας» στην τουρκική γλώσσα λέγεται «bir». Η λέξη «χίλια», είναι «bin». Έτσι, την επόμενη μέρα, οι τουρκικές εφημερίδες έγραφαν ότι: «Οι γενναίοι στρατιαιτες μας, που πολεμούσι στη νήσο Ρόδο, κάτω από ανύποπτες συνθήκες, από την πρώτη κι όληα μέρα,

«Ήταν ηλλών η τελευταία ημέρα του πολέμου. Βρισκόμασταν στον απέραντο κάμμο του χωριού Ψίνθος, περικυκλωμένοι από παντού από τους Ιταλούς, οι οποίοι μας σφυροκοπούσαν αδιάκοπα. Είχαμε μερικούς νεκρούς και αρκετούς τραυματίες.

Οι μόνον δεν είχαμε καθόλου τρόφιμα, αλλή μας τελείωναν και τα πυρομαχικά. Μπροστά σε αυτή την τραγική κατάσταση μας, ο δικαστής μας, συγκάησε τους αξιωματικούς του σε σύσκεψη για να αποφασίσουν τι πρέπει να κάνουν. Τότε ακριβώς ανακρίσαμε το απίστευτο!...

Ένας πολύ γνωστός σε όλους μας χότζας, με το ρόσο και τα σαρία του, κρατώντας μια ψευκή σημαία και συνοδευόμενος από δύο Ιταλούς, ζητούσε όαδια να έλθει κοντά μας. Διατάχθηκε ναύσι πυρός, προς εκείνη την κατεύθυνση και επετράπη στον χότζα και στους Ιταλούς στρατώτες, να μας ηλλιοιάσουν.

Οδηγήσαμε τους Ιταλούς αξιωματικούς, προς τη μεριά που βρίσκονταν σκελετωμένοι οι δικοί μας αξιωματικοί. Ο χότζας έμεινε με μας. Εκ των υστέρων μάθαμε ότι οι Ιταλοί κόμισαν τους όρους της παράδοσής μας. Ο χότζας όμας, που είχε μείνει περικυκλωμένος από τους στρατιαιτες μας, όρχισε να περιγράφει την τεράστια

Κοντά στη Ρόδο. Οι κρατούμενοι της ημέρας, με την κρανή «Σαβόνα», υπό την επίβλεψη της απισθοφυλακής (Φωτό Στυλιανός Λοντά)

δύναμη των Ιταλών που είχε καταλάβει το νησί, έλεγε ότι οι οικογένειές μας ανησυχούσαν για μας, προτρέποντας μας να λιποτακτούσαμε και να μην υπακούσαμε στο βάρβαρο διοικητή μας.

Μας έλεγε επίσης, ότι οι Ιταλοί ήταν πομπησιμώδη άνθρωποι, ότι δεν είχαν περάσει τις οικογένειές μας και πως όταν θα έφτανε, υπορούσε να πάρει μαζί του και μερικούς στρατιώτες, που θα αποφορξάν να λιποτακτούσαν. Ώσάν να μην έφθαναν αυτά, είχε καθίσει στα χώμα περικλωκωμένος από πολλούς στρατιώτες και αφού τους είχε κάμψει τελείως το ηθικό, άρχισε να ψάλλει επικήδειους ψαλλμούς και να παρακαλεί το θεό να δεχθεί στον Παράδεισο τις ψυχές μας.

Οι περισσότεροι από τους στρατιώτες που άκουγαν τις προτροπές του χάρη, άρχισαν να βολίζουν το διοικητή και τους αξιωματικούς, άλλοι μιν έκλαιγαν και κτυπιόνταν, άλλοι προσπαθούσαν να το ακάσουν, έστω και με κίνδυνο της ζωής τους, και άλλοι πάλι, άρχισαν να σπάνε και να καταστρέφουν τα τουφέκια τους, για να μην πέσουν νερά στα χέρια των Ιταλών.

Ο διοικητής μας άκουσε από μακριά τους επικήδειους ψαλλμούς, αμέσως κατάλαβε τι συνέβαινε και συνοδευόμενος από μερικούς αξιωματικούς, ορμήει έφηνος προς τους συγκεντρωμένους στρατιώτες, απευθύνθηκε οργισμένος προς τον χάρη, και του φωνάζει:

-Βρε πρόδροι χάρη, πως μπόρεσες μέσα σε τρεις μέρες να γίνεις φίλος με τους έχθρους μας και να σπραφεις εναντίον μας; Πώς ταίρημας να σπάξεις το ηθικό των στρατιωτών μου, που εδώ και δεκατρείς μέρες πολεμάμε νησιτικοί και πενραμένοι τον έχθρο που κατέλαβε την πατρίδα μας; Έχε χάρη που τώρα πλέον παζαρεύουμε τους όρους της παράδοσής μας. Γιατί αλλιώς, τώρα αμέσως, θα σε περνούσα από στρατοδικείο και θα σε κρεμούσα με τις λωρίδες που είναι τυλιγμένες στο σαρκί σου!

Αμέσως διάταξε να τον βάλουν σε ασπληρή απομόνωση και υπό φρουρήση.

Οι λόγιοι του διοικητή

Αφού πέρασαν μερικά ημετά και επικήρως οικηλή και πρεμία στο στρατό, ο διοικητής μας με δύσπλητη αηλιά και ληλημένη φωνή, εινε τα εξής:

-Ηρωικοί στρατιώτες μου, παιδιά μου! Όπως είδατε, επί δεκατρείς μέρες πολεμάμε εναντίον ενός έχθρου ο οποίος είναι πολληπλησίως ημών, έχει υπερρούχρονο πολεμικό εξοπλισμό και παρά τούτα, του επιφέρουμε μεγάλες απώλειες και του προξενήσαμε πολλές ζημιές. Ο σουλητόνος μας έδωσε αυτή την τιμημένη στολή και μας εμπιστεύ-

θηκε αυτά τα ισρά όπλα, για να προστατεύσουμε την πατρίδα μας, τις οικογένειές μας, την τιμή μας. Το καθήκον μας προς την πατρίδα μας και το χρέος μας προς την ισρή στολή μας, όπως βλέπετε, το έχουμε εκπληρώσει και με το πάρα πάνω. Όπως διαπιστώνετε κι εσείς, είμαστε περικλωκωμένοι από παντού, από έναν έχθρο πολληπλησίωςτερο από μας, και με σύλχρονα όπλα. Η συνέκπλη της μάχης αυτής, είναι πλέον αυτοκακονία. Στους κανόνες του στρατού, υπάρχει η μάχη, όπου σκοτώνεις ή σκοτώνεσαι, αηλιά όταν πλέον η μάχη είναι ανέφελη, υπάρχει η παράδοσι!

Αγαπητά μου παιδιά, όπως βλέπετε, είμαστε πλέον αποκομμένοι από την Πατρίδα. Εγώ είμαι ο διοικητής σας, είμαι ο πατέρας σας, είμαι ο θεός σας! Τώρα πλέον, η σωστή λύση, η πιο σωστή απόφαση, είναι να παραδοθούμε. Θα παραδοθούμε στον έχθρο με τιμή, με το κεφάλι ψηλά σαν πραγματικά πολληκάρια, που εκτέλεσαν το χρέος τους στο ακέραιο. Ο θεός να μας βοηθάει, ο θεός να μας ληληθεί.

Οι στιγμές της παράδοσής

Ο διοικητής μας, ύστερα από αυτή τη συγκλητική ομιλή και με τα μάτια δοκρυμμένα, στράφηκε προς το σαλληγική και τον διάταξε να πακωνίσει με την σάλληγγα του, το ακονό «παροδιόμαστε»!

Ο άκουος σαλληγικής μας, με φωνή τρεμάμενη, απάντησε:

-Διοικητή μας, δεν υπάρχει στο στρατό παιδάς, που να σημαίνει «παροδιόμαστε»!

Τότε ο διοικητής ρωτάει τον σαλληγική:

-Και πώς θα ανακοινώσουμε στον έχθρο, ότι παροδιόμαστε;

Μετά από σκέψη, ο σαλληγική απάντησε:

-Μπορώ να παίζω το ακονό: «παύσατε νηρ», κύριε διοικητή.

-Ε, κάντο λοιπόν παιδί μου. Για να δούμε, θα το καταλάβουν οι Ιταλιάνοι;

Πραγματικά, όταν εν μέσω του κροταλισματος των όπλων, ακούστηκε ο παιδάς «παύσατε νηρ» από το σαλληγική, άρχισαν να σιγούν τα όπλα και σε λίγο ακούστηκε από την πηευρά των Ιταλών, ο ίδιος παιδάς - που είχε παίξει με τη σάλληγγα ο δικός μας σαλληγικής, και σίγησαν τα όπλα.

Λεωικά σημαία

Ο διοικητής μας τότε, διατάσσει έναν αξιωματικό να πάρει μια ληλική σημαία και με την βοήθεια ενός Εβραίου στρατιώτη, που υπηρετούσε στις τάξεις μας, επειδή γνώριζε ισπανικά και γαληικά και μπορούσε να συνεννοηθεί με τους Ιταλούς, τους στέλνει στις τάξεις των Ιτα-

λών, για να ρωτήσουν τους όρους της παράδοσής μας. Πράγματι, μετά από λίγο, επιστρέφει ο ενταταημένος για την παράδοσή μας αξιωματικός, μαζί με τον Εβραίο και μας ανακοινώνει ότι οι Ιταλοί διατάσσουν, όλη η δύναμη του στρατού μας, να μαζευτεί στην πεδιάδα, με όσον τον οπληισμό μας.

Σε λίγο, όλη η δύναμη του στρατού μας, βγήκε από τα χαρακώματα και τους κρυψώνες, με τα όπλα και τα δύο κανόνια. Μαζευτήκαμε όλη στη μεγάλη πεδιάδα, έχοντας στη μέση έφηνους, το διοικητή και τους αξιωματικούς μας.

Οι Ιταλοί άργα, άργα, μας περικλωκώσαν από παντού και δεν υπήρχε πλέον τρόπος διαφυγής. Όλα τα ψώματα που ήταν γύρω μας, είχαν γεμίσει με χιηιάδες Ιταλούς στρατιώτες, με προεταμμένα τα όπλα, τα σύλχρονα πολληβόλα και τελευταίου τύπου κανόνια, που διάβεταν. Μας σάχυσαν, με το δόκτυλο στη σκανδάλη. Τότε, ακούστηκε από τηλεβόλα, από τη μεριά των Ιταλών, να μας διατάσσουν ν' αδηύσουμε κάτω όλο τον οπληισμό μας και να μετακινήθουμε δεξιάτερα. Όταν μετακινήκαμε μακριά από τα όπλα μας, τα οποία είκαμε αφήσει χάρη, τρέκουν οι Ιταλοί, τα παραλημβάνουν όλη και τα μεταφέρουν προς τη δική τους μεριά. Σε λίγο, πάλι με τηλεβόλα, μας διατάσσουν να καθίσουμε κάτω, σε ζυγούς, με τα χέρια πάνω στα κεφάλια και να τους παραδώσουμε κάθε είδους οπληισμό, μαχαίρια, πιστόλια, σουληάδες και σούδηπασε ακμηρό ή κοφτερό είκαμε επάνω μας...

...Οι δικοί μας, έφεραν τον Ιταλό στρατιώτη και τον άφηναν να φύγει προς την πηευρά των δικών του...

...Μετά από λίγη ώρα, από τα χαρακώματα των Ιταλών, πετάχτηκαν κομιά δεκαριά έφηνος ανώτατοι αξιωματικοί και με τον αέρα των νικητών πλέον, προκήρσαν προς το μέρος μας.

Η ιστορία ενός σπαθίου

Όταν έφθαναν σκεδόν απέναντι μας, ο επικεφαλής τους, που εκ των υστερών μάθαμε ότι ήταν ο Ιταλός στρατηγός Τζοβάννι Μπατίστα Αμέλιο, διοικητής των Ιταλικών Δυνάμεων Εκστρατείας, ρώτησε ποιος είναι ο διοικητής μας. Είς απάντηση, ο διοικητής μας, συνοδευόμενος από τους αξιωματικούς του επιτελήιου του, προκήρξε προς τον Ιταλό στρατηγό, λέγει το όνομα του και το βαθμό του και με τη βοήθεια πάντα του Εβραίου διερμηνέα, δήλωσε ότι από σήμερα στομακάει τον πόλεμο και παροδιόμαστε. Σε ένδειξη μάλιστα υποκλής, παραδίδει το έφηνος του.

Ένας Ιταλός αξιωματικός, παραλημ-

βάνει το έφηνος του και το παραδίδει στον στρατηγό Αμέλιο.

Ο Ιταλός αξιωματικός, με έκπλητη ρωτάει το διοικητή μας:

-Πού είναι ο οπληισμός σας και το υπόλοιο σώμα του στρατού σας;

Ο διοικητής μας, σε απάντηση του λέει:

-Αυτά είναι όλη η δύναμη μου!..

Ο στρατηγός Αμέλιο, μιν πιστεύοντας πάλι τα λόγια του διοικητή μας, σε εξάητη κατάσταση του λέει:

-Εγώ, δεν πιστεύω ότι όλη η δύναμη σας είναι αυτή. Εάν ο υπόλοιος όγκος του στρατού σας είναι κρυμμένος σε κάποιο άηφο σημείο του νησιού μαζί με τα υπόλοια όπλα σας και μας επιτεθούν, σας διαβεβώνω, ότι το ανάστω της ζωής έστω και ενός στρατιώτη μου, θα πληρωθεί με το αίμα όλων σας. Γι' αυτό το πράγμα, θέλω να εγίθε βέβαιος!..

Ο διοικητής μας, κατεβαίνει από το άηφο του και διαβεβώνει τον Ιταλό στρατηγό, ότι όλη η δύναμη του στρατού μας, είναι αυτή. Βγάζει το σπαθί του και λέει:

-Στρατηγέ, για μας ο πόλεμος τελείωσε. Παροδιόμαστε. Ορίστε το σπαθί μου!..

Ο Ιταλός στρατηγός, για κάμωση ώρα, μένει άφηνος και ύστερα από λίγο του λέει:

-Κύριε Ταγματάρκα, επιτρέψτε μου να σας εκφράσω το θαυμασμό μου για την ανδρεία, την τάλημ και την αποφασιστικότητα σας. Επί δεκατρείς ημέρες πολεμάσατε με αυτό το πολληπλησίον όπλα, με τόσο λίγη δύναμη εναντίον μας, που διαθέτουμε τον πιο σύλχρονο οπληισμό. Μπράβο σας, Εγώ, δεν μπορώ να παραλάβω ένα τόσο τιμημένο σπαθί, ενός γενναίου στρατιώτη.

Και του επιστρέφει το σπαθί του.

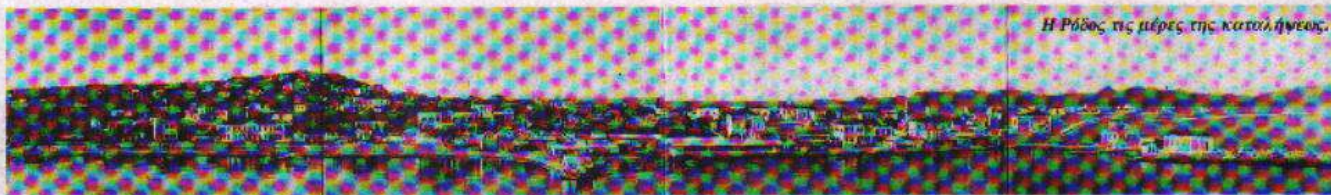
Πράγματι, ο διοικητής μας, μετά την αιματώσια μας, μεταφέρθηκε μαζί μας στην πόλη της Ρόδου και έπειτα στην Ιταλία, με όλη τη δύναμη του στρατού, χωρίς ποτέ να βγάλλει το σπαθί του.

Πολύ αργότερα μάθαμε, ότι ενώ βρισκόταν στην Ιταλία και κυκλοφορούσε με το σπαθί του, ένας φαντασικός Ιταλός αξιωματικός, ζήτησε να του παραδώσει το έφηνος του. Όταν αυτός εναντιώθηκε, λέγοντάς του ότι ο στρατηγός Αμέλιο του είχε δώσει, και μόνον αυτός μπορούσε να το πάρει πίσω, ο Ιταλός αξιωματικός, τον πυροβόη, τον σκότώνει μέσα στο κελί του και του παίρνει το σπαθί του!..

Να την ιστορία ο διοικητής των τουρκικών στρατευμάτων ήταν ο ταγματάρχης ο Ανδρούλλας Ριζά μένης.

Κατέληξη της Ρόδου. Προαφήρημα για τη μεταφορά από τα πλοία υλικού χρησιμοποιήθηκαν 50 φορηγίδες. Επίσης στο Μαντράκι, τοποθετήθηκαν τηλεφωνα, έγιναν διάφορες εγκαταστάσεις για ασύρματο, πραγματοποιήθηκαν καταμετρήσεις του λιμανιού, τοποθετήθηκαν φανοί και επισκευάστηκαν τα κρηπιδώματα. Μόνο για την εκβάθυνση και άλλα λιμενικά έργα διατέθηκε ένα εκατομμύριο φράγκα. Από τα πρώτα έργα που άρχισαν να εκτελούνται ήταν η κατασκευή σφαγείου κατά ευρωπαϊκό πρότυπο και δεξαμενής για πόσιμο νερό. (Φωτό Χουσή εφέντη).

Η Ρόδος τις μέρες της κατάληψης.

Τα ενιράπηλα με... αίσιον και ενιυκές ιέγλος...

«Ο βομβαρδισμός της Ρόδου» για... να ενώσουν το βίο τους δύο νέοι...

Τις μέρες της κατάληψης της Ρόδου και των άλλων νησιών των Νοτίων Σποράδων, «είδαν» το φως και ορισμένα δημοσιεύματα, που δεν είναι δυνατόν να γνωρίζει κανείς αν τα γεγονότα που περιγράφονται και εξιστορούνται επισυνέβησαν ή η γραφίδα του χρονικογράφου ή χρονογράφου τα επινόησε. Πάντως ο γράφων της εποχής εκείνης(1) προσπαθεί να υπηρετήσει την αληθότητα(2) και είναι αληθουργής(3) και γι' αυτά που γράφει, αληθορκεύει(4) και είναι αληθόμυθος(5) σε κάθε αράδα(6) που σημειώνει.

Αφιεύσαμε ένα χρονικό με τίτλο «Ο βομβαρδισμός της Ρόδου», το οποίο δίδουμε όπως δημοσιεύτηκε με «επεξεργασία» στη γλώσσα κατά το μέτρο του δυνατό.

Χθες το απόγευμα, ενώ γινόταν λόγος για το βομβαρδισμό της Μυτιλήνης από τους Ιταλούς, αγαπητός φίλος μας διηγήθηκε την εξής ιστορία, για την ακρίβεια της οποίας έγγυται η σοβαρότητα αυτού που την είπε:

Νεαρός επιστήμονας νοστιμεύεται μια νησιωτοπούλα από τη Ρόδο, που παρεπιδημούσε εδώ με την πατέρα και τη μητέρα της. Η νέα παρατήρησε ότι είχε κάμει εντύπωση, έριχνε

πού και πού ματιές αλλιά η προσέγγιση ήταν αδύνατη. Οι άνθρωποι ήταν ξένοι, δεν ήθελαν κανένα, έκαναν τον περίπατό τους μόνοι, πήγαιναν στο ρεστοράν στο ίδιο πάντα τραπέζι και έπειτα γύριζαν στο ξενοδοχείο τους να κοιμηθούν.

Ο Αθηναίος επιστήμων είχε απειληστεί, η απειλή αύξανε την όρεξη του, όταν ξαφνικά ένα πρωινό δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες ότι τα ιταλικά πολεμικά περιπολούν έξω από τη Ρόδο και απειλούν να τη βομβαρδίσουν.

Ο νέος πήγε το μεσημέρι στο ρεστοράν που έτρωγε η Ροδίτικη οικογένεια, κάθισε στο πλησιό τραπέζι, και είπε στο γκαρσόνι δυνατά ώστε να ακουστεί:

-Σε παρακαλώ, αν ακούσεις Παράτημα με το βομβαρδισμό της Ρόδου να μου το πάρεις αμέσως. Μην το ξεχάσεις, γιατί ανησυχώ πολύ.

Οι Ρόδιοι το άκουσαν, ο πατέρας συνεννοήθηκε με τη μητέρα, ξεροκατάπιε, και έπειτα απευθυνόμενος προς το νέο του είπε:

-Με συγκορφέτε, κύριε. Είναι τίποτα νέο από τη Ρόδο;

Ο νέος αναστέναξε, γύρισε, έκοψε ότι δεν ήθελε να μιλήσει, και έπειτα σιογιμήθιωσε:

-Ίσως, κύριε, αυτή τη στιγμή που μιλούμε η Ρόδος να έχει γίνει στάχτη.

-Τι μου πείτε; φώναξε ο γέρος. Και αν επιτρέπεται, πώς το ξέρετε;

-Ήμουν πριν λίγο σε κάποια Πρεσβεία, είπε ο νέος, μυστηριωδώς. Ο κανονιοβοηθισμός αναμενόταν από κτες το βράδυ.

Οι δύο Ρόδιοι σύζυγοι έδειξαν όλη τα σημεία της αγωνίας για την είδηση, ενώ ο νέος άφησε να ζωγραφιστεί στο πρόσωπό του υπέρτατη θλίψη.

-Εισέτε και σεις από τη Ρόδο; ρώτησε ο πατέρας.

Ο νέος απάντησε ότι δεν είναι από τη Ρόδο και δεν πήγε ποτέ εκεί, αλλιά η νησιά του η μακαρίτισσα καταγόταν από το ωραίο αυτό νησί, του μιλούσε δε με τόσο ενθουσιασμό για τη Ρόδο, ώστε την είχε αγαπήσει κι αυτός σαν πατρίδα του, χωρίς να την γνωρίζει.

Το γεύμα τελείωσε χωρίς να φανεί το Παράρτημα, και οι άνθρωποι χωρίστηκαν με την ίδια αγωνία. Τη στιγμή του χωρισμού, ο γέρον φάνηκε πως κάτι ήθελε να ζητήσει, αλλιά δίσταζε, η γυναίκα του εφάνη να τον ενθαρρύνει, η κόρη συμφώνησε και ο πατέρας είπε επιτέλους:

-Να με συγκορφέτε, αλλιά αν το βράδυ ξέρετε τίποτα... βέβαια κόπος είναι... Μα, ανησυχούμε... Έχουμε τα σπιτία μας, εκεί κάτω...

-Καλέ, τι λόγος; είπανε ο νέος. Την ανησυχία σας την καταλαβαίνω, από τη δική μου. Εγώ δεν έχω κανένα εκεί, και, όμως... Μάλιστα, μείνετε ήσυχος. Θα πετακτώ μια στιγμή να σας πω...

Προς το βράδυ ο νέος πήγε στο ξενοδοχείο και έφερε τη χαρμόσυνη είδηση.

-Όχι μόνο δεν έγινε ο βομβαρδισμός, αλλιά ούτε θα γίνει... Έχω οριστική είδηση από την Πρεσβεία, από το υπουργείο των Εξωτερικών, από την... Ιερά Σύνοδο...

Και ο μεν βομβαρδισμός δεν είχε γίνει. Είχε γίνει όμως, η πολυπόθητη προσέγγιση. Ο νέος ήταν καλός, η νέα όμορφη, χρήματα υπήρχαν αμφοτερόπλευρα, και μετά ένα μήνα αναγεννήσαν η νησιότεια!

...Ο υπουργός των Εξωτερικών της Ιταλίας, όταν σκυμμένος πάνω στο τραπέζι του, αποφάσισε τον πόλεμο, βεβαίως, θα φανταζόταν ότι ο πόλεμος θα γίνει αιτία να κηρέψουν γυναίκες, όχι, όμως, και να παντρευτούν άντρες και μάλιστα από τη Ρόδο!..

Ο σκίτσος της εποχής, μάρτυρας μεγάλων στιγμών και διαδραματίζοντας, από τα Δορδανέλλια μέχρι την Κάρπαθο και από τη Μυτιλήνη μέχρι τη Ρόδο, με τη φαντασία του επαθανεϊτίζει τις πρώτες πληροφορίες περί βομβαρδισμού της Ρόδου. Οι πρώτες ειδήσεις ανέφεραν ότι βομβαρδίστηκε η περιοχή του Μόντε Σπιθ στα νοτιοανατολικά της πόλεως Ρόδου και αμέσως μεταδόθηκε ότι τα κλοίσια κανονιοβόλησαν την περιοχή του Ροδίνου. Η φαντασία του σκίτσου μας έδωσε αυτό το αποτέλεσμα. Το γράφημα δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «Καιροί» με υπέρτιτλο «Η κατάληψη της Ρόδου», στο φύλλο της Κυριακής, 27 Απριλίου 1912.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ας μας συγκορφέσει ο αγαπητός αναγνώστης που θα «παίζουμε» με ομόηχες λέξεις.
2. Αληθότης, αληθεία, πραγματικότητα
3. Αληθουργής, ενεργεί με ειλικρίνεια
4. Αληθορκεύω, ορκίζομαι αληθινά.
5. Αληθόμυθος, φιληθής, ειλικρινής
6. Αράδα, στην τυπογραφία σημαίνει γραμμή.

Τις πρώτες ώρες μετά την κατάληψη

Πως αλλάζουν οι καιροί...

Τα εγκαίνια της Λέσχης και η κίνηση στο Μανιράκι...

Η αλήθειά... Μετά το σκότος, το βαθύ, το ζοφερό και το έρεβος, ανοίξουν οι ουρανοί και το κέντρο της πόλης αλλιάζει όψη. Εκεί ο ρεπόρτερ, που δεν είναι άλλος από τον Γεώργιο Κοκκίδη, μας δίνει την εικόνα που ούτε και στα όνειρά τους οι δυστυχείς νησιώτες ήταν δυνατόν να συνθέσουν, να ηλάσουν. Με τον απλό τίτλο «Ευτυχώσεις και σκέψεις», μας δίνει το όνειρο από τις στήλες της εφημερίδας του. Το ίδιο κείμενο ο Κοκκίδης το χρησιμοποίησε ως επίλογο στο πόνημα που αναφέρεται στην κατάληψη της Ρόδου, ένα χρόνο αργότερα. Ένας άλλος ο Χουσανί εφένης, ο οποίος σημειώτεον στα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας χρημάτισε επιθεωρητής σχολείων, με τη φωτογραφική μηχανή μας, αποθανατίζει το γεγονός.

«Ο, πώς αλλιάζουν οι καιροί στον κόσμο εδώ κάτω...

Αυτοί οι στίχοι του ποιητού ήρθαν εις την μνήμη μου, οπότεν διηρώμην πραχθείς την ηλιετείαν του Μανιράκιου.

Εκεί όπου πριν εκυριάρχει ερημία και ο πένθιμος ψιθυρισμός των πλοτών μόνον ηκούετο ως ναυούρημα της κοιμημένης Παρθένου μας, ζωή τώρα και κίνηση παρατηρείται ασυνήθης δι' ημάς... τους μοιρολότρους... τους εξορίστους.

Ευσταθείς Ιταλοί στρατιώται, Αλβινιστάι, Καραβινέροι, Βεροσλιέροι, πυροβοληταί ναύται και έφιπποι αξιωματικοί, με ποικίλα στολές και πηλίκια πηγαινοέρχονται, ενώ οι συρμητοί των ατμακάτων δομιονιδώς ηλιέττουσι τα ύψα μου.

Νομίζει κανείς ότι επιτήδες αφιρίζουσι για να μας ξυπνήσουν από τον βαθύν ύπνον, γιατί πραγματικώς κοιμώμεθα.

Παρέκει φορτηγίδες μεταφέρουσιν από των μεταγωγικών τρόφιμα, πολεμοφόδια, φορτηγά ζώα κ.τ.λ., ενώ εις άλλας πόλιν επιβιβάζονται αιμαλώται διά να μεταφερώνται εις το δι' αυτούς προωρισμένον ατμόπλοιον, όπερ ε'σ' απήρ μετ' όλιγον διά την Ιταλίαν.

Επί του ιστού του Υγειονομείου και της Νομαρχίας κυματίζουσιν υπερ-μεγέθεις Ιταλικαί σημαίαι και έξωθεν

του θιμένος μας ηγκυροβλημένα ίστανται τα Ιταλικά θωρηκτά.

Στρατιωτική Μουσική παιανίζει εμπαιτήριον και όμιοι νεανίδων και οικογενειών συνωστίζόμενοι διασκόζουσι την ηλιετείαν, απεύδοντες υ' ακούσσωσι την μουσικήν.

Άκων εδάκρυσα και απήλθον μερμηρίζων.

«Tempora mutantur et nos mutamur in illis»... Κ. *

Τα εγκαίνια της Λέσχης

Στην ηλιετεία του Μανιράκιου, στο σημερινό Ακταίο, κατόχεται η Λέσχη του Κομιτάτου και αμέσως μετατρέπεται σε Ιταλική Στρατιωτική Λέσχη. Αμέσως επί του κυρίου, κυμάτισε η Ιταλική σημαία και τη διεύθυνσά της ανέλαβε ο Μνενε-νέττο Λοντριζίνι.

Στα εγκαίνια παρέστησαν ο αντιστράτηγος Αμέλιο και ο υποναύαρχος Αμέρο ντ' Άστε με τα επιτελεία τους και άλλους αξιωματικούς του στρατού και του ναυτικού.

Ο ιδρυτής και πρόεδρος της Λέσχης, ταγματάρχης Νόμιφι προσφωνώντας τους επισήμους και απευθυνόμενος ειδικά στον Αμέλιο είπε:

«Ξεις θελήσατε να γιορτάσετε με την παρουσία σας τα εγκαίνια των φτωχών αυτών αισουσών οι οποίες γίνονται μεγάλες μόνον με το ένδοξο όνομα Ιταλία. Ως πρόεδρος της Λέσχης σας ευχαριστώ.

Το αίτημα αυτό που μαρτυρά τους άθλιους καιρούς της νήσου Ρόδου, θέλει να δώσει νέα ζωή στον τόπο αυτό και επιθυμεί να δει όλους, αδελφικά ενωμένους, όπως στις μάκες των προηγούμενων ημερών. Ζήτω ο Στόλος, Ζήτω ο Στρατός, Ζήτω η Ιταλία.

Ο αντιστράτηγος Αμέλιο προπίνοντας υπέρ του Στόλου είπε «δεν έχω άλλο ή να ευχαριστήσω το Ναυτικό μας και να προπίνω υπέρ αυτού».

Απαγορεύουν την έξοδο σε δημοσιογράφους

Οι... απελευθερωτές απαγορεύουν την έξοδο στη Ρόδο σε ξένους και Ιταλούς δημοσιογράφους που είχαν φτάσει την ίδια μέρα με τα Ιταλικά στρατεύματα. Πρώτος έφτασε ο Αμερικανός απεσταλμένος του

«Κήρυκα της Νέας Υόρκης» Βίτσελ, με το αμερικανικό ατμόπλοιο «Νέα Υόρκη», του οποίου, όμως, απαγόρευσαν την έξοδο. Έτσι τις πληροφορίες οι ξένοι απεσταλμένοι αντλούν από τους ηλιαόρκους των πλοίων που καταπλέουν στο λιμάνι της Ρόδου. Ο ηλιαόρκος του αμερικανικού ατμόπλοίου, του πρώτου ξένου που έφτασε, Έλληνας Π. Αργυρούπουλος όταν προσέγγισε το πλοίο στη Σμύρνη από τη Ρόδο, Σύμη και Κάλυμνο, ζητήθηκε από συντόκτη της «Αμάλθείας» να του δώσει λεπτομέρειες των ημερών εκείνων:

«Παντού επικρατεί πλήρης ησυχία... Η παραλία της Ρόδου ήταν γεμάτη από Ιταλούς πεζοναύτες... Ο κόσμος καταγίνεται στις εργασίες του με σκούια όπως και πριν. Εξακολουθεί να επικρατεί ο στρατιωτικός νόμος τον οποίον από την πρώτη ημέρα κήρυξαν οι Ιταλοί... δεν επιτρέπεται σε κανένα να κυκλοφορεί στους δρόμους και να εγκαταλείπει την οικία του μετά τη δύση του ηλίου. Όταν φτάσαμε στη Ρόδο ένας αξιωματικός ανήθε επί του ατμόπλοίου και εξέτασε τους επιβάτες που προορίζονταν για τη Ρόδο, από φόβο να μη μεταφέρουμε στρατιώτες, όταν δε είδε ότι ήταν φιλήσυχοι Ροδίτες και τίποτα άλλο, διάταξε την αποβίβαση ήλων του Βίτσελ, γιατί οι Ιταλικές αρχές απαγορεύουν αυστηρά την έξοδο στη Ρόδο δημοσιογράφων».

«Βγήκαμε στην Ξηρά και περιήλαμε την πόλη με πολλούς Ροδίτες, που δεν είναι δυσαρεστημένοι από τη συμπεριφορά των Ιταλών, «καθότι φέρονται ήλικας προς πάντας, κατόπι ρητής διαταγής του υποναυαρχείου, όπως αποφύγωσι πάσαν αφορμήν ρήξεως και επομένως ταραχής. Κάθε απόγευμα πολλές οικογένειες βγαίνουν περίπατο στην παραλία, βλέπει δε κανείς ξένες οικογένειες που συνοδεύονται από αξιωματικούς, που αμέσως συνήψαν φίλια.

«Ο οθωμανικός στρατός βρίσκεται

Ο ρεπόρτερ, εκ των διευθυντών της «Νέας Ρόδου», Γεώργιος Α. Κοκκίδης

σε τριών η απόσταση από την πόλη, στο εσωτερικό, όπου και εκεί στρατοπεδεύσει μεταφέροντας αρκετά τηλεβόλα και πολλά όπλα, πολεμοφόδια και τροφές για πολλές μέρες. Ο στρατός αυτός διατεθεί υπό τη διοίκηση πεπειραμένων και ικανών, όπως ήγγουν, αξιωματικών...

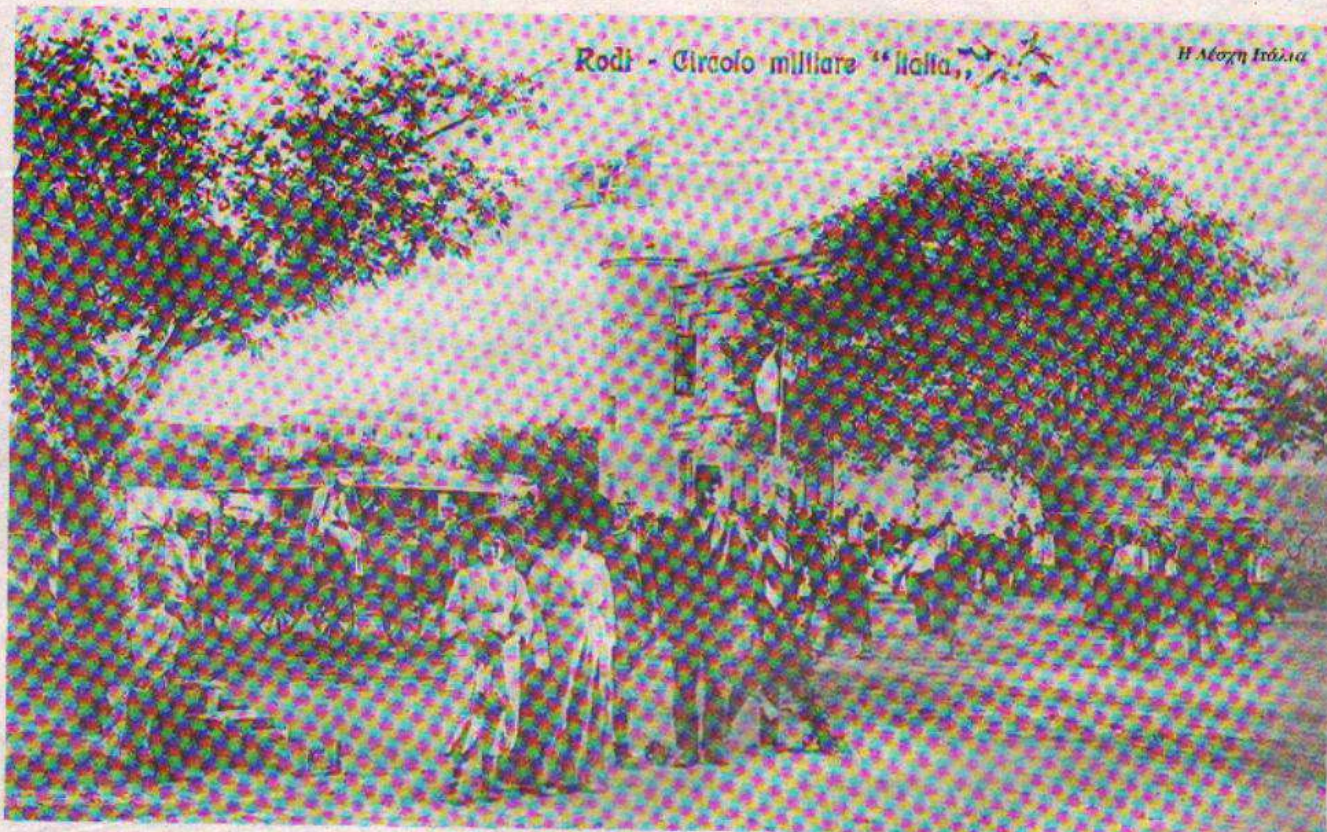
«Ο Ιταλικός στρατός είχε λάβει διαταγή από τον στρατηγό Αμέλιο να προχωρήσει και με κάθε τρόπο να περικυκλώσει τους Τούρκους και να τους ανσγκάσει να παραδοθούν. Αλλά φαίνεται ότι η περικύκλωση αποδείχτηκε δύσκολη, ο Ιταλικός στρατός ανερχόμενος σε πολλές χιλιάδες, προχώρησε μεν αρκετά, και συνεπλήκη με εχθρικό Σώμα στρατού, που κατείχε ισχυρή θέση, δεν κατόρθωσε όμως, να τα εκτοπίσει

Η στρατιωτική μπάντα παιανίζει στο Μανιράκι, με την διοίξη των Βεροσλιέρων από τις Καλύδιές, στις 5 Μαΐου 1912

Η Ιταλική σημαία στο Υγειονομείο

παρότι η μάχη διήρκεσε επί δύο και πλέον ώρες. Περί νεκρών και τραυματιών δεν κατορθώσαμε να μάθουμε τίποτε, η απόφαση ήταν μεγάλη και επρόκειτο να αναχωρήσουμε.

«Μάθαμε μόνο ότι την επομένη επρόκειτο να συναφθεί και δεύτερη μάχη, «πολύ πεισματωδέστερα της πρώτης, καθώς οι Ιταλοί είχαν διαταγές να φέρουσι εν αποτέλεσμα...». Επικρατεί η γνώμη ότι η υποχώρηση του τουρκικού στρατού είναι πολύ δύσκολη γιατί ο στρατηγός Αμέλιο έχει στείλει στο πίσω μέρος της νήσου, στρατιωτικά σώματα για να θέσουν τον εχθρό προ δύο πυρών...

Άλλος δημοσιογράφος της «Κοριέρε ντε λα Σέρα», ο Γουλιέλμος Εμμαουέλε, ναύησε το μικρό ατμόπλοιο «Λουκία» στον Πειραιά-πλήρωσε 400 δραχμές - και προσπάησε

να φτάσει στη Ρόδο, για να παρακολουθήσει τη δράση του Ιταλικού Στόλου. Από τη Ρόδο πήγα των μέτρων και βλάβης, το μικρό πλοιάριο αναγκάστηκε να καταπλεύσει στην Αστυπάλαια, όπου παρέμεινε επί δύο μέρες. Μαζί του έφυγε για τη Ρόδο και εκπρόσωπος του γαλητικού Οίκου «Πατέ» με φωτογραφικές και κινηματογραφικές μηχανές για να αποθανάτισει τις πολεμικές επιχειρήσεις. Επειδή διακόπηκε η διαβίβαση τηλεγραφημάτων προς την Ευρώπη, μέσω Κωνσταντινούπολης-είχαν κοπεί από τους Ιταλούς τα καλώδια στα Δαρδανέλλια, με την έναρξη των επιχειρήσεων-οι ξένοι απεσταλμένοι χρησιμοποιούσαν τα τηλεγραφεία της Σύρου και της Τήνου αντί του Πειραιά γιατί αυτά βρίσκονταν πολύ πιο κοντά στο θέατρο του πολέμου.

Η μαντιλινάτα του Αισθήρα. Διακρίνεται ο Γ.Θ. Κοκκίδης μπροστά από τον ιερωμένο, με το μουσίκι.

1912 Μέρες πυρωμένες πρωτόφαντες

Το Γιλδίζ, η θερινή κατοικία του Αμπεντίν πασά, λίγο πριν την κατάληψη

Ήταν κρυπτοχριστιανός ο Διοικητής του Αρχιεπαύγου;

RHODES - Mont Smith - Habitués du Gouverneur

Η θερινή κατοικία του διοικητή του Αρχιεπαύγου Αμπεντίν Πασά

Μέρες πυρωμένες, πρωτόφαντες για τους κατοίκους των Νατίων Σποράδων και ειδικά της Ρόδου. Τόση δύναμη πυρός, τόσο ασάβη, τόσο οίδηρα δεν είχαν ποτέ μεταδεί. Ούτε στον ύπνο τους αθά ούτε γραμμίνο πουθενά. Και χιηάδες καλά ερηπιόμενους στρατώτες, τόσο πειθαρχημένους να βρίσκονται προ των πυλών των νησών τους, που ακόμα και οι μυθιοτορογράφοι της εποχής δεν «συνέλαβαν» για να απασαντίσουν τέτοιες σκηνές στο λευκό χαρτί και να συνθέσουν μάκες με τα νέα όπλα και τις τακτικές.

Ένας απλός Ροδίτης δημοσιογράφος, βρέθηκε την κατάλληλη ώρα και στιγμή, υπήρξε μάρτυρας γεγονότων που σφράγισαν αυτό τον τόπο, και έγραψε, αποθησαύρισε και μας άφησε υλικό που σε πηούτο και εύρος ενγίζει τα όρια του απήσανου και απίστευτου. Μας άφησε θησαυρούς αφάνταστους και ανεκτίμητους που περιμένουν τους ερευνητές να τους ανασύρουν και να δώσουν άλληνη οπτική γωνία στη ζωή και την ιστορία αυτού του τόπου.

Πρόκειται για το Γεώργιο Α. Κοκκίδη, εκ των εκδοτών της «Ρόδου» και μετέπειτα της «Νέας Ρόδου», που κατά τη διάρκεια της τριακονταετούς εργασίας του ως συντάκτης της εφημερίδας του, μέχρι την ημέρα που οι ποητωμένοι από τη δύση, την εκλίσαν, μας άφησε πραγματικά διαμύνηται!.

Ο μεγαλύτερος τίτλος τιμής γι' αυτόν το μεγάλο συνάδελφο είναι το φύλλο της «Νέας Ρόδου», στις 28/11 Απριλίου 1912, αριθμός φύλλου 45, έτος Α, περίοδος Δ', όπου περιγράφει τα της καταλήψεως την αποβίβαση, την μεταξύ των Ιταλών και Τούρκων μάχη, τους κανονοβαλλισμούς των Ιταλικών ηρώων, την είσοδο του Ιταλικού στρατού στην πόλη, την ύψωση της Ιταλικής σημαίας

ας άλλες λεπτομέρειες και το διαγεγνημα-στην τέταρτη σελίδα υπάρχει μια στήλη λευκή, λογοκριμένη, προφανώς εκεί ο γράφων ήθελε να δώσει τους πόθους των νησιωτών για την Ελλάδα, για το τώρα και το ύστερα, αλλά οι...απειθερωτές δεν το επέτρεψαν και έδειξαν με την ενέργεια αυτή, τις προθέσεις τους!..

Αντί κειμένου και για να μην υπάρχει το λευκό, κάθετα γράφεται «Τας εργασίες σας εις τον Απόλλωνα». Είναι το τυπογραφείο της εφημερίδας που εκτελούσε και άλλες τυπογραφικές εργασίες.

Συχνά στον ελληνικό και διεθνή τύπο δημοσιεύσαν η είδηση για τη λογοκρισία που γινόταν από τις πρώτες μέρες της παλικής κατοχής. Και ισού πως: «...εν τω φύλλω της εν

Ρόδω εκδομένης ομωνύμου συναδέλφου, σχεδόν ολόκληρος η α' στήλη της β' σελίδος είναι λευκή, εξ ου εικάζεται ότι την τελευταίαν στιγμήν αφηρέθη υπό της λογοκρισίας διάφορον ή άρθρον όπερ εκρίθη υπό των Ιταλικών αρχών ότι δεν έπρεπε να δημοσιευθή...»

Ας μας επιτρέψει ο αγαπητός αναγνώστης, σήμερα μέρα γιορτής και ακόλης να μη μιλήσουμε για γραμματοηλεκτρονικές... Αυτοί γίνονται γνωστοί και είναι γνωστοί!..

Αφήνουμε τη γραφίδα του Κοκκίδη να μας μεταφέρει στο Γιλδίζ, έτσι το επιφορεί, το σημερινό Κέντρο Συγγραφών, θερινή κατοικία του Τούρκου διοικητή του Αρχιεπαύγου Αμπεντίν πασά, που ο σουλτάνος μια δεδομένη στιγμή τον κάλεσε στην

Κωνσταντινούπολη για να πιούν καφέ και το δηλητηριάσει!..

Το κείμενο του το επιφορεί «Γιλδίζ» γιατί εκεί καθούσε ο σουλτάνος αυτούς που ήθελε να δηλητηριάσει, γράφτηκε δε σε εποχή που ακόμη οι Τούρκοι διοικούσαν τη Ρόδο. Τι θάρρος... πρωικές στιγμές της ροδιακής δημοσιογραφίας!..

Γιλδίζ

Το κείμενο:

«Είχον φιλοτιμήσει τον φίλον μου να με συνοδέυσω εις την ανωφέρειαν της ωραίας τοποθεσίας του Γιλδίζ, εκεί όπου η φαντασία ενός μεγατόνος ποιητού, του Αμπεντίν πασά, άλλοτε νομάρχου έπηξε μίαν κιβωτόν ονειρών, τα οποία εφικνίζεν η φιλοποιίμων αύρα του Λυκαίου πελάγους και όπου οι ζέφυροι τερπίζουν το αιώων άσμα των.

Το μέγαρον αυτό σήμερα εν τη ερημία του, εμινέει ποήν περισσότερο ή άλλοτε!

Βάτοι και άκανθοι καλύπτουσι τας ανωφέρεις άτραπούς του, και το ξεθώρυσμα της εξωτερικής του αποχρώσεως δένει ακμάζων την σκέψιν εκ τα αρχαία παραμύθια των στοικειωμένων παλατιών.

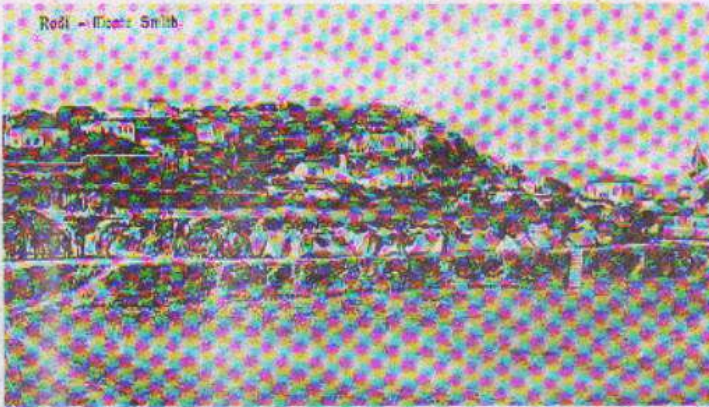
Κτυπούν τα φύλλα των παραθύρων του, και η ηχώ, μία βραχνή ηχώ, που σκορνά η ερημία των κενών του θαλάμων, δεν σταματά μόνον το πεζόν έρον της αρχικής που έσπισαν άνασσα εκεί μέσα τον θρόνον της, αλλά με σύρει δεμμένον πίσω από μίαν αγρίαν εικόνα, που φέρει εκ τα μέτωπον το μάτιον των ανθρώπινων και το παλιμβουλην της τύχης...!

Τι να ενεπνεύσθη εδώ επάνω ο μουστραφής Νομάρχης;

Δεν είναι εδώ εν Ρόδω ο ουρανός γαλάζος, ούτε περιπέλει εκ τα αιθέρια πλάτη του, τα αραχνούφοντα συννεφάκια, τα οποία μπκίνονται ή διαλύονται στοιβάζοντα σωρούς βώμβακος εκεί όπου ο άνεμος αέρ-

Μεσοδύμιος, Μόντε Σμιθ. Στο βάθος η κατοικία Αμπεντίν.

Τα Τουρκαγόνα ως στρατιώτες και στο βάθος η κατοικία του Αμπεντίν, το Πιλάδι.

Η λογοκριμένη στήλη της «Νέας Ρόδου» στις 28/II Απριλίου 1912

νει
Ξέθωρος με την ήμερον αναλογίαν προς το βαθύ όσον συγκρίνει προς τα άκρα του ορίζοντος, μεταβάλλει αποτόμως τον χρωματισμόν αυτού εις παρφυράν χρυαίζουσαν και

παρά εις την ωραίαν αυτήν τοποθεσίαν, δύναται να κυθή εις την ψυχρήν των ήπτερων των αρχαίων Ιπποτών.
Είναι αόρατος, και αιχμώδης, και ανίαν προέξει, και πλήξην, εις τα νεύρα της νεότητος το περιβάλλον, το οποίον εσφουρηθήσασε διά την αρχαίαν αυτήν Αιθερίαν, η αποκέντρως και η αποδημία!
Τοιούτος ο κόσμος!
Το μεσορραβούν άστρων των παισιών χρόνων, το οποίον εφωτίζειν εξακοσίας χιλιάδας καταίκων την δράσιν, έθυσεε διά παντός, τας δε στραπούς του Πιλάδι, το οποίον προτινων ετών ανήγειρα φωτεινόν η φαντασία ενός μεγαίστανος ποιητού, διέρχεται σήμερα ο επισκέπτης φωτιζόμενος από τας αμυδράς ακτίνας του... αποσπερίτου.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Η Ρόδος
Σε ανύποπτο χρόνο, μετά την κατάληψη των νησιών, έβρισπε το φώς για τον Αμπεντίν πασά, στον ελληνικό τύπο (εφημερίδα «Αστραπή»), το εξής κείμενο υπό τήνων χρονογραφήματος με υπέρτιτλο «Πικρές κουβέντες» και τίτλο «Ρόδος»:

-Και νομίζεις ότι μπορούν να σώζονται ακόμη εκεί αρχαιοτάτες μετά τις τόσες επιδρομές που έχει υποστεί η Ρόδος;
-Να σου πω την αλήθεια, κι εγώ αμφιβώλλω. Αλλά κι αν υπάρχουν τι το όφελος; Ό,τι συνέβη με τον Κολλοσσά, θα συμβεί και μ' αυτές. Όπως οι εβραίοι κατακομμάτιασαν εκείνον και τον έκομαν άχρηστο μετάλλο, με μόνη εμπρακική αξία, το ίδιο θα συμβεί και τώρα. Το μόνο κέρδος που μπορεί να βγει είναι η ασφάλυψη ενός μυστηρίου.
-Υπάρχει κανένα μυστήριο;
-Το μυστήριο που περιβάλλει τις θεραπευτικές δοξαρίες του προ τινος απθόνοντα διοικητή του Αρχιεπισκόπου Αμπεντίν πασά, περί του οποίου λέγεται, ότι φανερά ήταν μουσουλμάνος, κρυφά δε ήταν χριστιανός. Λέγουν μάλιστα ότι είχε και ένα κότζα, ο οποίος ήταν πράγματι χριστιανός ιερέας, που λειτουργούσε κρυφά κατά το Ορθόδοξο δόγμα σε μια μυστική εκκλησούσθα στα υπόγεια του δικαστηρίου της Ρόδου. Τώρα με την Ιταλική κατοχή αυτό μπορεί να διαλευκωθεί.
-Δεν είναι πιθανό, καθόλου αφού μάλιστα ο Αμπεντίν είχε εκδώ-

1925-1930 το Νισαχάρ. Στο βάθος, η κατοικία του Αμπεντίν, αριστερά η Γαλλική Σχολή. (αρχείο-φωτό Σ. Δοντά)

ήρημιζούσαν, εκεί ιδίως που ο ήλιος βυθίζει την αιωνίαν του μεγαλοπρέπειαν, πίσω από το ύψη του Ξηρού εκεί απέναντι, Αναταύρου.
Και, όμως, είναι ωραία η δύσις του εις την φειδαλήν αυτήν εικόνα! Φαντάζομαι τας σεληνοφωτιστούς νύκτας του Μαΐου, όταν οι σπόδες κάτω εις του Ροδινού τα πυκνόφυλλα δένδρα ορκίζονται αιωνίαν αγάπην, και δίπλα προς τα' αριστερά, το κύμα ροιγίζει με τους παλλεύκουσ αφρούς του την δανδαληπήν ακτήν του επάνω Παλιού!
Αλλά μήπως από το ύψωμα τούτου της περασμένης επιβολής δεν εμεθύετο η ψυχή του στυχαίου ποιητού, όταν του Ταύρου η χιονοσκεπής οροσειρά εξαπέστελλε κατά τα χειμερινά δειλινά εις της Ροδίας νύμφης τας σγκάλας τας πογετώδεις πνοάς του, κυλιούσας εις τα λιασιασμένα κύματα του αγριεμένου γιαλού;
Μήπως πάντοτε, εις πάσαν ώραν, και εις κάθε εποχήν, δεν είναι ωραίο το μέρος τούτο;
Και, όμως, κανείς δεν το προτιμά.
Οι Ρόδιοι που αγαπούν τόσο την παύσιν, αφού ζυμώνονται μαζί, άραγε εις το μέρος αυτό δεν θα εύρισκον την μεγαλύτεραν ανακούφισην εις την όδον της ηλικίως που τριγυρίζει τον βίον των;
Ποιος γλυκασμός ωραιότερος,

*Όστε λοιπόν, κατελήφθη η Ρόδος από τους Ιταλούς;
-Έτσι φαίνεται.
-Αλλά αυτό είναι σωστό η ή ή η μ α, το οποίον τόσο καιρό οι φρατέλλοι έπαιρναν φόρα για να το οποστημύσουν.
-Αυτό είναι δικός τους λογαριασμός.
-Όχι δε. Είναι και δικός μας. Πατί η Ρόδος, μετά την κρίση και την Κύπρο, είναι το μεγαλύτερο ελληνικό νησί του Αρχιεπισκόπου. Έχει ιστορία μεγάλη προς το μέγεθος της οποίας σμιλλώνται τα παθήματά της. Αρκεί δε να θυμηθεί κανείς ότι στο στόμιο του λιμανιού του, υπήρχε ο περίφημος κάθικνος Κολλοσσός, κάτω από τα σκέλη του οποίου περνούσαν τα πλοία χάρις στου οποίου το όνομα έχουμε σήμερα το κατάλληλο κοσμητικό επίθετο της φιλοπατρίας του ελληνικού λαού και της μωρίας των κυβερνητών του, για να συγκινηθεί στο άκουσμα της περιπέτειας του νησιού αυτού.
-Και βρίσκεις, ότι η κατάληψη από τους Ιταλούς είναι ευάριστο η δυσάρεστο γεγονός;
-Αυτό πρέπει να ρωτήσεις να το μάθεις πρώτα από τους Ροδίους. Όχι, όμως, τώρα αμέσως, αλλά αφού δοκιμάσουν κάμποσο καιρό τη γνάκη της νέας τους τύχης και αφού γίνουν μερικές ανασκοπές στα νησιά τους προς ανακάλυψη αρχαιοτήτων.

σε και τρεις συλλογές ποιημάτων στα ελληνικά.
-Α, μα τότε δεν μπορεί να ήταν χριστιανός, αφού σκότωσε τρεις φορές τις μούσες του Ελλίκωνος οι οποίες και αν δεν ήταν χριστιανές, ήταν, όμως, Ελληνίδες...
Π.ΜΑΜΜΑΚΙΔΗΣ
* Για το ζήτημα του κρυπτοχριστιανού Αμπεντίν έγραψε ο μεγάλος μας λογογράφος Αναστάσιος Βρόντης. Περύ Αβεδίν πασά υπάρχουν τα κείμενα του Κώστα Τσαλακούρη: Ο θάνατος του Αβεδίν πασά-η σπείρα Αβεδίν-Μηλήσια-Ακάθη, εφημερίδα «Η Ροδιακή», 6 Ιουνίου 1979. Αβεδίν πασάς, καταπιεστής του δωδεκανησιακού λαού -φοβερός μισέλληνας, πράκτωρ της REGIE-τρώντα τρεις μαρτυρίες, εφημερίδα «Η Ροδιακή», 6 Ιουνίου 1979-17 Ιουνίου 1979. Ήταν ο Αβεδίν πασάς μισέλληνας, εφημερίδα «Η Ροδιακή», 19 Αυγούστου 1979. Η εποχή του Αβεδίν πασά, εφημερίδα «Η Ροδιακή», 6 Σεπτεμβρίου 1979. Επίσης Πλάτωνο Κυπριώτη «Ήταν ο Αβεδίν πασάς μισέλληνας». Εφημερίδα «Η Ροδιακή», 10 Αυγούστου 1979. «Η Ρόδος τον 19ο αιώνα», συλλογικό έργο Α. Μαίλλη-Κ. Σκανδαλίδη-Κ. Τσαλακούρη, εκδόσεις Θυμέλη, σελίδες 230-235.

Ένας δημοσιογράφος-μάρτυρας των γεγονότων

Τα παιδιά της Καλύμνου, τα παιδιά της Ελευθερίας γυμνάζονται τώρα... Τους το στέρησαν επί αιώνες οι τύραννοι Το τραγούδι της Καλύμνου

Αφού δεν μπόρεσε να πατήσει τη γη της Ρόδου, προτίμησε την Κάλυμνο, που μόλις είχε απελευθερωθεί από τον Ιταλικό Στόλο. Και δεν ήταν κανένας τυχαίος δημοσιογράφος, διάσημος κι αυτός. Τον ακολουθούσαν όλη, απίστευτα για την εποχή, όπως ο αγώνας αυτοκινήτου Νέα Υόρκη-Παρίσι, μέσω Βλαδιστόκ, το 1908. Τις εντυπώσεις του δημοσίευσε σε βιβλίο «Ο γύρος του κόσμου με αυτοκίνητο» το 1910. Δυο χρόνια πριν, έδωσε το πιο συγκλονιστικό ρεπορτάζ από την έκρηξη του Βεζούβιου από την εφημερίδα του πατέρα του «Il Mattino» της Νάπολης, το 1908, κάλυψε τον καταστροφικό σεισμό της Μεσίνας, την αμέσως επόμενη χρονιά τους σεισμούς στα Αδανα της Τουρκίας και λίγο αργότερα τις σφαγές των Αρμενίων. Το 1910 στη γαλλική εφημερίδα «Le Matin», δημοσιεύεται συνέντευξη που πήρε από τη βασίλισσα Ευγενία, σύζυγο του Ναπολέοντα III. Πρόκειται για τον Αντόνιο Σκαρφόλιο.

Ο Αντόνιο Σκαρφόλιο που γεννήθηκε το 1886 και πέθανε το 1969, από τους πιο διαπρεπείς Ιταλούς, μύστες της Άπς εξουσίας, βρίσκεται στις Νότιες Σποράδες, απεσταλμένος της εφημερίδας «Ματίν» της Νάπολης και καλύπτει τις επιχειρήσεις του Ιταλικού Στόλου στο Αιγαίο και τα Δαρδανέλλια, και λίγες μέρες αργότερα, το Συνέδριο των Νησιωτών στην Πάτμο.

Η ανταπόκριση

Η πρώτη ανταπόκριση που στέλνει από την Κάλυμνο:

«Η Κάλυμνος με υποδέχεται με τιμές τις οποίες αναφέρω επακριβώς, γιατί δεν απευθύνονται προς το ταξινό μου πρόσωπο. Η τύχη θέλησε να είμαι εγώ ο πρώτος Ιταλός που αποβιβάστηκε στην αποβάθρα της Καλύμνου, στην οποία η Ιταλία απένειμε την ελευθερία και με κατέστησε μάρ-

τυρα της βαθιάς αγαθότητας και της γιορταστικής ευγνωμοσύνης, την οποία διηγεί στα νησιά η δράση της Ιταλίας και θέλησε να γίνει κοινωνός μάλιστα η σπής μάρτυρας, γιατί μετά την κατάληψη ήμου ο πρώτος προς τον οποίο οι κάτοικοι μπορούσαν να καταδείξουν την ευγνωμοσύνη, την οποία αισθάνονται προς τη μακρινή Ιταλία.

«Περιγράφω την εσπέρα μου εν Καλύμνω, φέρω ούτω την μαρτυρία του αγαθού το οποίον έσπευρε πέριξ της η Ιταλία και το γόητρον εις το οποίον ανήκει εις το Αιγαίον.

Τι σημαίνει αν οι κάτοικοι της Καλύμνου είναι ήλιοι, και αν οι εκδηλώσεις τους δεν έφτασαν μέχρι σε σας; Πλην της Καλύμνου, υπάρχουν άλλα δώδεκα νησιά στα οποία αποτυπώσαμε επί ακώνες το όνομά μας, από την Ικαρία μέχρι του Καστελλόριζου, επί αιώνες θα ευλογείται το όνομα της Ιταλίας και θα ανακαλείται στα όργανα και τις παραδόσεις. Το πρώτο αυτό αποτέλεσμα της δράσεώς μας στο Αιγαίο είναι ίσως το βαθύτερο, και εκείνο που θα χρησιμοποιήσει περισσότερο από κάθε άλλο, στο να δώσει νέα φτερά στο Ιταλικό γόητρο το οποίον είχε δώσει, τόσο μάλλον γιατί από την Ικαρία μέχρι το Καστελλόριζο αρχίζουν να μας γνωρίζουν υπό το φως με το οποίον κανένα άλλο έθνος μπορεί να περιβληθεί κατά τη διάρκεια πολέμου, υπό το φως της σφιχτοκερούς και πατρικής προστασίας.

Περίπατος σε στενοούς δρόμους

Υστερα από περίπατο διά μέσου των μικρών αλλά καθαρών δρόμων της Καλύμνου, οδηγούμενος από μικρούς φίλους, που είχα γνωρίσει κατά την πρώτη διάβασή μου και με τους οποίους γρήγορα συνενώθηκε-διαδόθηκε η φήμη για την άφιξη ενός Ιταλικού πληθούς φίλων της στιγμής,

Το λιμάνι της Καλύμνου

φτάνω σε ένα καφενείο γεμάτο κόσμο που συζητούσε ζωηρά.

Τα καθίσματα σέρνονται γύρω από το τραπέζι μου, μεταξύ των άλλων οι ναύτες, οι εφορηιστές, οι πλοίαρχοι, μόλις έγινε γνωστόν ότι είμαι Ιταλός σηκώνονται και έρχονται να καθίσουν κοντά μου. Σε ήλιο μια εκατοντάδα προσώπων, αφού με εκαιρέτισαν δια χειροφίτας και με τη ζωακρουγή «Ζήτω η Ιταλία» με περιστοιχίζουν και περιμένουν τις ερωτήσεις μου.

«Το καφενεύσιον», χαρακτηριστικόν μεταξύ άλλων δια της μακράς τροπέζας του, όπου όλοι οι θαμώνες κάθονται μαζί, ως εις «table d'hôte», φωτίζεται από ένα ναυτικό φανάρι, ο οποίος κρέμεται από τον πολύ χαμηλό θόλο οι τραχείς, σκληρές και καθαίχρωμες όψεις των θαλασσινών, οι οποίοι με περιστοιχίζουν, φωτίζονται από πάνω όπως σε σκηνή του Callot (1).

Δριμεία οσμή φύκων και ρετινίας έρχεται από την προκυμιά. Όλοι με θεωρούν σαν ένα αν έκτακτο, θα ήθελαν να μου πουν πολλά, θα ήθελαν να γινώσκουν εγώ ο διερμηνέας τους στον Ιταλικό Στόλο, αλλά δεν βρίσκουν τις κατάλληλες λέξεις. Από Ιταλικά δεν γνωρίζουν, παρά τη ναυτική φρασεολογία και μερικά ρήματα για να συνδέουν τις λέξεις, «και η βραχεία αυτή διάλεκτος δεν δύναται να αρκεί εις τα πολλά που θέλουν να μου ειπούν».

Ενώ δύο-τρεις ευφραδέστεροι μου αφηγούνται με πολλές λεπτομέρειες το ωραίο επεισόδιο της κατάληψης, μερικοί δεν κατορθώνουν από καιρού εις καιρό να συγκρατήσουν τα αισθήματά τους και σηκώνονται, ανοίγοντας τόση διά μέσου των άλλων για να μου σφίξουν το χέρι, «ως διά να με πείσουν περί νέου πράγματος», «Ζήτω η Ιταλία! Ζήτω η Ιταλία! αποκρίνομαι κι εγώ. Και η αφήγηση εξακο-

πυθεί να συνεχίζεται με τον τρόπο αυτό. Το πλήθος ουδέναι πάντα.

Η συζήτηση και τα μικρά παιδιά

Ακροαμένοι(2) -Ακροατές και αυτοί στην αφήγηση, οι συναθροισθέντες φαίνονται ενθουσιασμένοι, σαν κάποιοι να τους αφηγούνταν μίαν ιστορία που δεν γνωρίζουν ακόμη, και σε κάθε εξαιρετικό επεισόδιο τσαυγκρίζουν τα πατήρια τους και ανταλλάσσουν γέλια, επιδοκμασίες και επευφημίες.

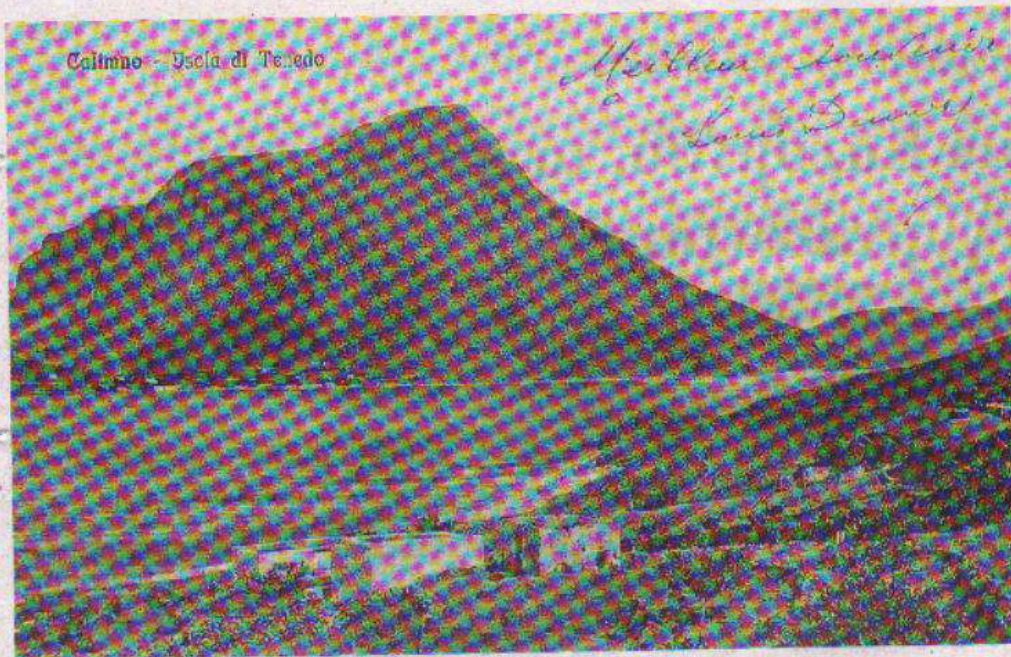
Προέρχονται προύκοντες Καλύμνιοι, ο πρώην δήμαρχος Μαγκλής, ο νέος δήμαρχος, μερικοί σύμβουλοι και κάθονται πλησίον μου, παραπλευρώς μου, παρεμβαίνοντες στην αφήγηση για να επανορθώσουν κάποια λεπτο-

Ο διάσημος Ιταλός δημοσιογράφος Αντόνιο Σκαρφόλιο

Η κεντρική πλατεία της Καλύμνου

Η νήσος Τένεδος

μέρεα. «Επί της μικράς δημοκρατίας της ούτω συνεδρίαζούσης, διαβαίνει μία ελαφρά νηολ ενθουσιασμού». Στο μεταξύ, από την παλιά πόρτα, στο άνοιγμα της οποίας φαίνεται ότι υψώθηκε ήδη η αελλήνη και διά της

οποίας εισέρχεται ο βαρβαρικός αέρας, φτάνει θόρυβος από γέλια και ασμάτων. Η αποβόθρα προ του καφελεύου είναι τόσο κοσμοβριτής, γεμάτο κόσμο, ώστε δεν είναι δυνατόν να διακρίνω τίποτε.

Ο δήμαρχος εράσιμος άνθρωπος με χρυσά γυαλιά, μου εξηγεί ότι ήρθαν τα παιδιά να κάμουν ένα είδος διαδηλώσεως. Ο φτωχός δήμαρχος είναι λιγάκι συγχυμένος και μου επιβάλλεται να τον καθουσιάζω. Θα ήθελε να συγχωρήσω τα κακά παιδιά. Μα τι να συγχωρήσω;

-Ξέρετε, υπό την τουρκική διοίκηση δεν τα άφησαν ποτέ να επιδοθούν στη γυμναστική, και προ πάντων ποτέ σε στρατιωτικές ασκήσεις. Δεν μπορούσαν καν να τραγουδούν όλοι μαζί. Τώρα ξεθυμαίνουν. Δυσ μέρες τώρα δεν κάμνουν τίποτε άλλο.

-Και ποιος τα γυμνάζει;

-Κανείς. Έχουν αρχίσει ένα δωδεκάχρονο στην οποίαν αυστηρά υπακούουν. Ξέρετε κάνουν ό,τι μπορούν. Κατανύσσονται από το πρωί ως το βράδυ. Καημένα παιδάκια! Με τους Τούρκους δεν μπορούσαν να κάμουν βήμα!

Είναι λοιπόν αλήθεια ότι η δεσποτική κυβέρνηση ουδέποτε διαψεύδεται. Ποιος θα μου έλεγε ότι θα επανεύρισκα μια μέρα σε ένα νησάκι του Αιγαίου. Όλα τα γελοία παραδείγματα σοφιστικών βιοπραγιών, των οποίων έχομεν αφθονία στην ιστορία της Ιταλίας;

Απαιτώ μια κυβέρνηση η οποία έχει φόβον από παιδιά έφθασε στο έπακρο του γελοίου και φανερώσει το βάθος της αδικίας, από την οποία οδηγείται.

Βγήκαμε και γύρω μας σχηματίστηκε κύκλος. Φανόρια πετρελαίου, φωτιζαν ρομαντικά τη μικρή συνάθροιση μιάς χιλιάδας περίπου εφήβων και γερόντων, που παρακοιλούσαν όλοι με αγάπη τις κινήσεις των παιδιών, αυτών των παιδιών της ελευθερίας. Ήταν κομιά εικοσαριά, όλα μελαχρινά, γερά, ηλιοκαμένα, ήταν ευλόγητα. Και άρχισαν να τραγουδούν με ωραία συμφωνία ένα τραγούδι, το τραγούδι της ελευθερίας της Καλύμνου. Όπως όλα τα ελληνικά τραγούδια, επίσης και το τραγούδι αυτό γεννήθηκε ελεύθερα από την ψυχή του λαού της Καλύμνου, μετα-

ξύ των βράχων και της θάλασσας. Μετά την πρώτη στροφή πάνω σε μουσική που γεννήθηκε μυστηριωδώς στο στήθος κάποιου, καθένος που ήξερε να σκυριουργεί, πρόσθετε μιάν άλλη στροφή. Έτσι έγινε το τραγούδι.

Το κοινό, συνόδεε το γλυκύ ρυθμό με παλαμάκια και φαίνονταν από τις κινήσεις των σωμάτων και της κεφαλής ότι τραγουδούσαν όλοι μαζί.

Στη διάρκεια, αθροάθροη και ένσαστη νύχτα, στη φωτεινή ατμόσφαιρα την οποία διέκοιζε το πέταγμα εντόμων περυστών, ξεπληνόνταν το τραγούδι ελεύθερα και επίσημο. Φαίνονταν ότι άκουγε κανείς «δουσιμένη εις την γλαυκίην ατμόσφαιραν την συγκίνησιν, η οποία μας κατείκεν όλους».

Το τραγούδι της ελευθερίας

Ακούσαμεν δις από το στόμα των αθών το τραγούδι αυτό της Καλύμνου, το οποίο και μεταφέρω για τους ερευνητές της παίκτης ψυχολογίας.

Το τραγούδι:

Ο γενναία νεοταίο, ορφανή από μητέρα,

θα την ξαναβρείτε μιαν ημέρα με οπαδιά και με ντουφέκια!

Είμαστε παιδιά Ελλήνων και ζητούμ' ελευθεριά

ας γυρίσουν στην Ελλάδα τα Δώδεκα νησιά!

Όταν θα' ρθει εκείνη η ημέρα, και θα λάμψει ο ουρανός η ημισέληνος θα ορθώσει,

και στη θέση της θ' ανέβει ο Σταυρός!

Είς τα Σανά τώρα τα Ιταλικά καράβια ετοιμάζονται να κατήσσουν την Τουρκιά

κι

Ο ευτυχομένη Καλύμνος

σε παίρνει η Ιταλία

για να σε δωρήσει στην Ελλάδα

κι έτσι να σου αποδώσει την ελευθεριά σου!

Η Καλύμνος ελευθερώθη

από τα χέρια των Τούρκων

τους την ήλθαν άνδρες εκλεκτοί

Εκείνοι οι άνδρες όπου απέσπασαν

ενδόξως

από τους βαρβαρούς την Τρίνοιον

της Βαρβαρίας

και όπου δίδουν τώρα την ελευθερίαν

εις τα νησιά μας

Ο θεός να τους προστατεύει

ενώ εκβιάζουν τα δαρδανέλλια

διά να πατήσουν την Πόλην

και ν' ανοίξουν την Αγιά Σοφιά!

Είμαστε παιδιά Ελλήνων και ζητούμ' ελευθεριά

ας γυρίσουν στην Ελλάδα τα Δώδεκα νησιά!

Και το ωραίο τραγούδι κατέβηκε σε

καλοσοσία ζωηραυρή «Ζήτω η Ιταλία»,

η οποία από τα μαθηματένια

παράγγια των παιδιών, πέρασε στους

βραχνούς ναυτικούς, και η οποία επα-

ναλήφθηκε πολλές φορές προς τιμήν

του μόνου Ιταλού που ήταν «παρών».

Έπειτα ήλθε η σειρά των στρατιω-

κών ασκήσεων, που εκτελέστηκαν

από τους Γαβριάδες με ενθουσιώδη

ζήλο, και ο μικρός προνομιστής διέ-

τασσε με θέρημ:

-Εν, δύο, τρία, τέσσερα! Εν, δύο,

τρία, τέσσερα!

Ενθυμούμενος τη φρίκη την οποία

«μας ενέπνεον οι στρατιωτικοί ασκή-

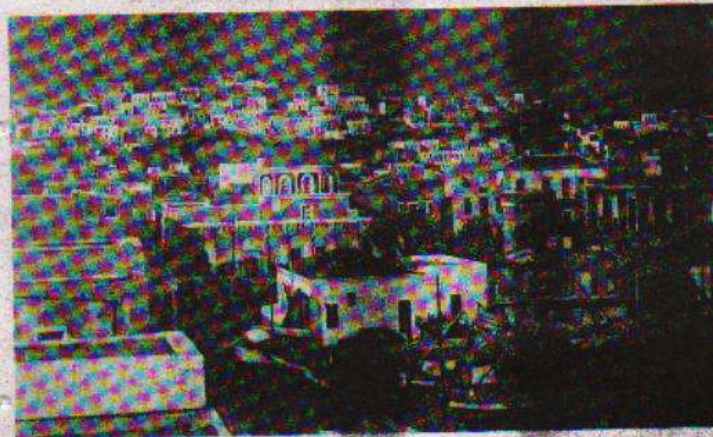
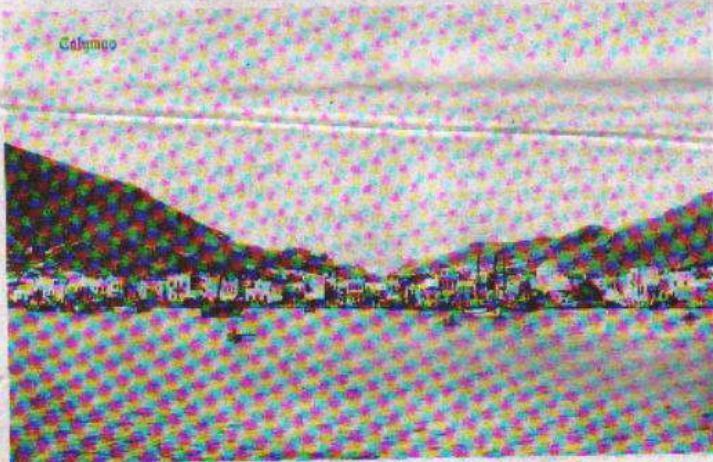
σεις κατά τους τελευταίους χρόνους

των σοφιστών, διασημιζόμεν θήρε-

ρός ότι η ελευθερία είναι ίσως εν

πρόντικόν της πατριωτικής θέρημς.

Όπως άλλως τε και η ερήνη».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Jacques Callot (1592-1635), Τόπος χαράκις.
2. Ρήμα του ακρόματι-ακρόματι.

Πώς άρχισε ο Απελευθερωτικός αγώνας μας

Ένας Εθναπόστολος, ένας μεγάλος αγωνιστής ο Σκεύος Ζερβός, γράφει για τις ημέρες εκείνες...

Το εθνικό παραλήρημα μετατρέπεται σε τρελό χορό στο Σύνταγμα

Ο γίγαντας, Ο Δωδεκανήσιος που δεν υπέκυψε ποτέ. Ο νέος που έταξε στη ζωή του να πολεμήσει με χέρια και με δόντια για την πατρίδα του και να τη δει ελεύθερη. Ο επιστήμων που πέτυχε να έχει το Δωδεκανησιακό ζήτημα, με χειρισμούς που και ο πιο έμπειρος διπλωμάτης θα ζήλευε, στην πρώτη γραμμή της διεθνούς επικαιρότητας, επί μια και πλέον τριακοταετία. Που πέρασε το κατώφλι της Κοινωνίας των Εθνών, που συζήτησε το ζήτημα και το έφερε στο διεθνές βήμα των Μειονοτήτων, που κάλεσε σε ραδιοφωνική «μηνονομασία» ένα δικτάτορα, που δεν υπήρξε διεθνές περιοδικό για εκκρεμή διεθνή ζητήματα που να μην αναγράφεται και να αναλύεται το Δωδεκανησιακό-άραγε τότε θα τα διαβάσουμε;- που οι πυρίνοι λόγιοι του, παντού ξεσηκώναν το Δωδεκανήσιο, που όταν εμφανίστηκε μπροστά στον Πατριάρχη για το γνωστό ζήτημα, με έγγραφα γραμμένα με αίμα, ναί, με αίμα του αγνού Δωδεκανησιού πατριώτη, δεν ήταν δυνατόν αυτός ο αγώνας να μην είχε αίμα τέλος. Μιλάμε για τον Σκεύο Ζερβό που μαζί με τον άλλο Εθναπόστολο-έτσι τους αποκαλούσαν οι Δωδεκανήσιοι και το έγγραφον στα έντυπά τους-τον Ιωάννη Κοζούλη, σήκωσαν τη σημαία της Ελευθερίας και δεν την υπέστειλαν ποτέ, μα ποτέ.

Όλη η ζωή του Σκεύου Ζερβού, ακόμη και όλα τα βήματα της επιστήμης που υπηρετούσε, είναι αφοσιωμένη στην πατρίδα. Αγωνιστής, γεροϋσιαστής, ερευνητής, καθηγητής, απεσταλμένος, και... και...

Εκτός των ανεκτίμητων βιβλίων που έγραψε για το Δωδεκανησιακό Αγώνα, ειδικά τότε στα γεγονότα του 1919 και τις Διασκοπέσεις με τη λήξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, άφησε ένα μνημειώδες έργο, που βασίζεται στη μεγαλύτερη και πιο κοπιστική έρευνα που έγινε ποτέ από Δωδεκανήσιο. Πρόκειται για τα Εθνικά Κληροδοτήματα. Το βιβλίο εκδόθηκε σε μεγάλο σχήμα 25Χ35, το 1925, από το Εθνικό Τυπογραφείο με τίτλο «Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεά». σελίδες 1511. Μέχρι σήμερα αυτό το σκώδες έργο είναι επίκαιρο γιατί όλοι που ασχολούνται με τα κληροδοτήματα, το συμβουλευούνται. Κλείνοντας το βιβλίο αυτό ο Ζερβός σημειώνει: «Περσών το έργον, επικαλούμαι την ευμένειαν του αναγνώστου, υπενθυμίζων ότι παν το ανθρώπινον κρύπτει εν εαυτώ το στελές και πεπρασμένον, ότι το κρίνειν είναι εύκολον και άκοπον και ταχύ, το δημιουργείν βραδύ και δύσκοπον και εργώδες, το δε προκείμενον έργον ανήκει εις εν και μόνον πρόσωπον, είναι τέκνον ενός και μόνον εκγεσφάλλου και επεξεργάσθη αυτό μία και μόνη χειρ, η του υποφαινομένου».

Και ήταν υπερήφανος γι' αυτό.

Ο ίδιος τις πρώτες μέρες της καταλήψεως πρωταγωνιστής πλέον, από τη στιγμή που πάτησαν τη γη μας οι...ελευθερωτές από τη Δύση, παίρνει τη γραφίδα και απαθανατίζει τις μεγάλες

εκείνες ώρες, πώς τις έζησε και τι έγινε στο κέντρο της Αθήνας.

Ιδού το κείμενο:

«Ο Δωδεκανησιακός κατά της Ιταλίας αγών, ήρξτο από αυτής της πρώτης στιγμής, κατά την οποίαν η Ιταλία απεβίβασθη και κατέλαβε τας Δώδεκα Νήσους μας, το δε γεγονός τούτο γνωστοποίησαν επισήμως και εδημοσίωσεν εν Αθήναις την 22αν Απριλίου 1912, αὐτήν.

Κατάλληκτος τότε διά το απροσδόκτον γεγονός, το οποίον μοι έκαμε την εντύπωσιν αθηθείου κεραυνού, όστις ενέσκηψε και εξεργάγη εν μέση μεσημβρία θερμίνης γαληνιαίας ημέρας, ενόμια όλως εξαιρετικήν την ευκαιριαν ταύτην διά την απελευθέρωσιν της πατρίδος μου και ανύψωσα την σημαίαν του Απελευθερωτικού ημών Αγώνος. Προσεκάλεσα πάραυτα πολλή επίλεκτα πρόσωπα, ότινα εύρισκοντο ή παρέμενον ενταύθα, καταγόμενα εκ των καταληφθεισών Νήσων και συνήλθονμε όλοι ομού εις μίαν γενικίην συνεδρίασιν εν τη Κλημική μου τότε, οδός Βουκουρεστίου αριθ. 9 και Βαθλωρίτου.

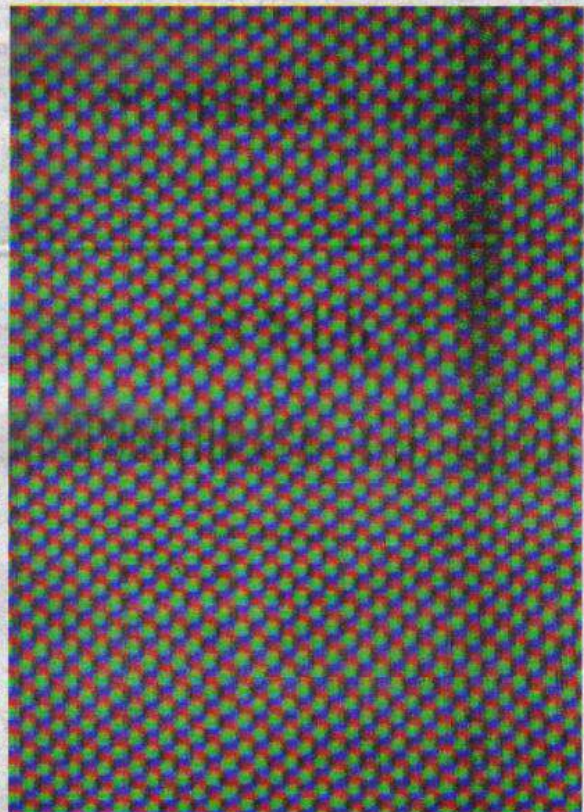
Εκεί μετά μακράν σύσκεψιν και προεκτικίην του ζητήματος επισταμένην και διουκιστικίην μελέτην, συνετάξαμεν και υπεγράψαμεν πάντες το πρώτον ημών πολιτικόν και διπλωματικόν έγγραφον, διά τούτου, επιμαρτυρούμεν τον θεόν των πατέρων ημών και τών προγόνων μας, διεδηλούμεν ενόρκως ενόπιον Θεού και ανθρώπων εις τε την ελληνικήν κυβέρνησιν και πάντας «εξαιρέτως τους εν Αθήναις αντιπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων, ότι ημείς υπήρξαμεν από πολλών «χίτητριτίδων Έλληνες, ότι είμεθα Έλληνες και μόνον Έλληνες καθ' όλας τας εκφάσεις της ζωής και της πνευματικής εκδηλώσεως αυτής και διακώς επιθυμούμεν, να παραμείνωμεν Έλληνες, ανασπασάτως πνωμένοι μετά της σεπτής Μητρός μας ΕΠΗΔΟΣ.

Ιδρούσαμεν αμέσως τότε τον Αιγαίο-Πελαγικόν Σύλληγον, διότι ως κάτοικοι του Αιγαίου Πελάγους, ως Αιγαίο-Πελαγίται είχομεν συνέλθει, και δεν γνωρίζομεν ακόμη πόσας εν όλω νήσους είχε καταλάβει και θά καταλύμβανε τότε ή Ιταλία. Σχηματίσαντες δε όλοι μίαν μεγάλην Επιτροπήν, μετέβημεν εν σώματι και επεδώκαμεν το ανωτέρω έγγραφον ημών εις τον τότε υπουργόν, τον αξίμνηστον Λάμπρον Κορομηλάν, οδός Φιλελλήνων, όπου ήτο τότε το υπουργείον των Εξωτερικών. Εις το Αρχείον του υπουργείου τούτου εύρίσκειται έκτοτε το πολύτιμον τούτο ημών έγγραφον υπό την ανωτέρω ημερομηνίαν και τας υπογραφάς όλων ημών.

Μας εδέχθη ο Κορομηλάς οκτανοβόλων, διότι αι Νήσοι μας θά ηλευθερού-

ντο ταχέως πλέον, ούτω μετά της Κρήτης. Ενέκρινεν αύτος πάραυτα, να επιδώσωμεν το έγγραφον ημών και εις απόσας τας πρεσβείας των Μεγάλων Δυνάμεων και μας συνέστησεν, όπως επισκεφθόμεν ιδιαιτέρως τον πρέσβυν της Ιταλίας. Μας συνέστησεν εντόνωκ, όπως ευχαριστήσωμε αυτόν, δια την κατάληψιν των Νήσων μας υπό της Ιταλίας και παρακαλέσωμεν αυτόν, όπως η Ιταλία θελήσῃ, να καταλάβη και όλας τας πέριξ ελληνικάς νήσους, ίνα μετά της Κρήτης διευκολύνωμεν και την πλήρη απελευθέρωσιν αυτών.

Ο σταθερός τόνος, με τον όποιον μας ώμίλησε ούτος, η πλήρης πεποίθησις, ήτις διεκρίνετο εις τους λόγους και τας πολλάς αυτού χειρονομίας, η ειλικρίνεια κατά την διατύπωσιν των

Το εξωφύλλο του βιβλίου «Εθνικά Κληροδοτήματα και Δωρεά».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1 Αντίγραφο του ψηφίσματος αυτού, έχει στην κατοχή του ο Κ. Τσαλακούρης

2 Ο σπληνός του τουρκικού τακτικού στρατού, τακτικός στρατιώτης, σε αντιαεροπορική προς τον βασιβουζούκα και τον γενίταρο.

Τα μετά το Συνέδριο Πάτμου-Η στάση των Ιταλών Χειρόγραφο μας δίνει το Χρονολόγιο ενός έτους «Ιούνιος 1912-Ιούνιος 1913»

Εξορίες, κακοποιήσεις, φυλακίσεις, απειλές, σπριατωικός νόμος...

Ένα χειρόγραφο, γραμμένο στο Κάιρο το έτος 1913, χωρίς άλλη ημερομηνία, μας δίνει, έστω τηλεγραφικά τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν, μετά το συνέδριο της Πάτμου, τον Ιούνιο του 1912. Είναι γραμμένο από ένα πρωταγωνιστή της εποχής εκείνης και φυσικά σχεδόν όλης της περιόδου της ιταλικής τυραννίας, που μόλις είχε εγκαταλείψει την πατρίδα γη, εκδιωχθείς από τους... ηγεμόνους ελευθερωτές. Πρόκειται για το δικηγόρο Γ.Θ. Γεωργιάδη εκ των ιδρυτών της Αιλικής Επιτροπείας, η οποία έδιδε εντολές για τη στάση των νησιωτών έναντι των Ιταλών.

Το χειρόγραφο αυτό συναδεύεται από μια επιστολή προς το δηλωμά-

τα 130 δημοψηφίσματα, υπομνήματα, διαμαρτυρίες, διαγγέλματα, επίσημα έγγραφα, άρθρα φιλελλήνων κ.α.».

Παρακάτω γράφει ότι του αποστέλλει πίνακα των περιεχομένων «ότι θέλω να γνωρίζω εάν η έκδοσις τουκούτου έργου ωφέλη ή βλάπη το Νησιωτικόν ζήτημα το οποίον νομίζω ότι κατά την εποχήν ταύτην ευρίσκεται εν μεγίστη εκκρεμότητι και ασορτία...».

Ως γνωστόν ο Γεωργιάδης υπήρξε τέκτονας και εκτός των βιβλίων, γύρω από το δωδεκανησιακό ζήτημα και το ακτινωτό σύστημα (το σπουδαιότερο «Περίληψις της Ιστορίας της Ρόδου σε ακτινωτούς πίνακες»), έγραψε και πληθώρα τεκτονικών

διαβήματα του στρατηγού Αμέλιο προς ματαίωσιν των ενεργειών ταύτων.

-Συγκέντρωσις των αντιπροσώπων των νήσων εις Πάτμον και εργασίαι του συνεδρίου.

-Περικύκλωσις της Μονής της Πάτμου, σύλληψις των αντιπροσώπων και απόδησις αυτών.

-Μέτρα του στρατηγού Αμέλιο προς διάλυσιν του συνεδρίου.

-Οι συλληφθέντες αντιπρόσωποι ενώπιον του στρατηγού Αμέλιο.

- Η Επιτροπή προς επίδοσιν του ψηφίσματος του συνεδρίου της Πάτμου ενώπιον του Βασιλικού επιτρόπου.

-Σημασία και σπουδαιότης του συνεδρίου της Πάτμου.

-Ενέργειαι των εν Ελλάδι και Αιγύπτω Αιγαιοπελαγίων.

-Ενέργειαι της εν Καίρω Ροδιακής Αδεφύποτος.

-Αι εις Ευρώπην αποσταλείσαι Επιτροπείαι προς ενέργειαν.

-Εγκύκλιος της Μητροπόλεως προς απογραφίν των κατοίκων προκαλούσα νέας δηλώσεις του Αμέλιο και δίδοσα εις αυτών αφορμίν προς εφαρμογήν καταχθονίου σχεδίου.

-Απαγόρευσις της σημαίας της Αυτονομίας.

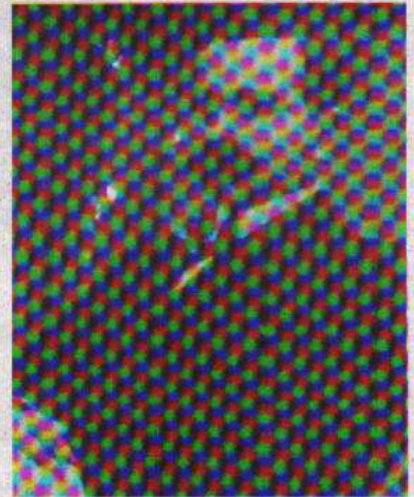
-Αι κατά Σεπτέμβριον του 1912 διαδόσεις περί επιστροφής των νήσων εις την Τουρκίαν διδοσασι εφαρμογίν εις τον Αμέλιο προς εντονωτέρας διαβεβαιώσεις περί μη επανόδου των Ταύρκων.

-Η πρώτη αναγγελία της Ιταλοτουρκικής ειρήνης.

- Επίσημος αναγγελία της επιστροφής των νήσων εις την Τουρκίαν και της διδομένης επ' αυτής αμνηστίας των νησιωτών.

-Αναπτέρωσις του φρονήματος των νησιωτών συνεπεία του Βαλκανοτουρκικού πολέμου.

Για την ιστορία, λεπτομερής περιγραφή των γεγονότων υπάρχει για το Συνέδριο της Πάτμου στο βιβλί-

Ο δικηγόρος Γ. Θ. Γεωργιάδης, φιλοπερίεργος αγωνιστής

Ο στρατηγός Τζιοβάνι Μπατίστα Αμέλιο αποχωρείτα τους επισήμους της Ρόδου μετά το διορισμό του ως Κυβερνήτη της Κυρηναϊκής. Αριστερά ο πρόξενος της Γαλλίας Λαφρόν, ο πρόξενος της Ελλάδος Παπαδάκης, ο εκπρόσωπος της Ιεράς Μητροπόλεως παπα-Χριστοφής, ο μητροπολίτης Βενιαμίν είχε ανακληθεί και βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη, ο κόμης Νόρις πολιτικός επιμελητής και ο καδής. Ο δήμαρχος Σάββας Παυλίδης είχε ήδη εξοριστεί. Ορθώς ο συνταγματάρχης των Βερσαλλιέρων Μαλίτινι.

τη Σταύρο Λιάτη, που βρισκόταν στις Νότιες Σποράδες και παρακολουθούσε το συνέδριο της Πάτμου, μόλις στα δε το ψηφίσμα που υπογράφηκε από τους συνέδρους είναι γραμμένο από τον ίδιο- μάρτυρας ο γραφικός χαρακτήρας.

Στην επιστολή, που φέρνει ημερομηνία 29 Αυγούστου 1913, ο Γεωργιάδης αφού αναφέρεται στα της συναντήσεώς τους μαζί με τους άλλους εξορισθέντες Ροδίτες, γράφει ότι «επί τη βάσει σημειώσεων, ευτυχώς μη ανεμευθεισών υπό των Ιταλών κατά την έρευναν του γραφείου μου και κατάσχεσιν των Ροιπόν μου εγγράφων, και επί τη βάσει άλλων εξηκριβωμένων πληροφοριών διά τα μετά την απείθεισιν μου Ραβόντα κώρων γεγονότα, συνέταξα εκτενεστάτην πραγματείαν, η οποία, πλην των άλλων, περιέχει εγκατεσπαρμένα και εν συνδυασμώ προς τα αναπτυσσόμενα γεγονότα, περί

μελετιών μεταξύ των οποίων είναι το «Δημιουργία υβίκου προς τεκτονικήν λήξευσιν», «Φωτειναί αλήθειαι», «Αγάπη και καθήκον», «Ανάβυσσις του ανθρώπινου χαρακτήρος», και οι πραγματείες «Περί της θέσεως της γυναικός εν τη κοινωνία», «Περί του χαρακτήρος εν γένει του ανθρώπου» και «Περί των καλών του κοινωνικού συγκριτισμού».

Χρονολόγιο

Το κείμενο που έβασε υπόψη ο Γεωργιάδης το παραθέτουμε χωρίς κανένα σχόλιο. Γίνεται αντιληπτό ότι πέρασαν εκατό περίπου χρόνια από την εποχή εκείνη και δεν γνωρίζουμε τα διαδραματισθέντα, ούτε τηλεγραφικά. Μόνο για τίτλο μπορούμε να γράψουμε «Χρονολόγιο, Ιούνιος 1912-Ιούνιος 1913».

Και ιδού:

-Ενέργειαι των Ροδιών προς εξασφάλισιν της ελευθερίας των και

του Κ.Τσαλακούρη «Σελίδες Ιστορίας-Ροδιακή και άλλα», σελ.72-90, του ίδιου, εφημερίδα «Πρόσδος», 14.3.1980-19.3.1980 και ένθετο εφημερίδας «Απογευματινή» 20ός αιώνας». Βιογραφικά Γ.Θ. Γεωργιάδη, εφημερίδα η «Ροδιακή» 4.4.2004-6.4.2004, κείμενο του Κ.Τ.

-Μεταστροφή της ιταλικής πολιτικής μετά την συνθήκη της Λωζάννης και ίδια μετά την έναρξιν του Βαλκανοτουρκικού πολέμου.

- Ο εν τη Σύμη Νικίτας Πετρίδης προσαγόμενος ενώπιον του Αμέλιο ως υποκινητής του εν Σύμη γενομένου συλλαλητηρίου.

-Ταινία κινηματογράφου διαταρσούσα κατά τον Αμέλιο την δημοσίαν τάξιν.

-Απαγόρευσις των ελληνικών εφημεριδών και τηλεγραφημάτων του

Οι επίσημοι με το στρατηγό Αμέλιο τις πρώτες μέρες της ιταλικής κατοχής. Αριστερά ο δήμαρχος Ροδιών Σάββας Παυλίδης, δίπλα ο Ιταλός καθηγητής Μπασκεβάν, ο καδής, ο στρατηγός και ο μητροπολίτης Ρόδου Βενιαμίν. Ακολουθεί ο επικεφαλής του Επατελείου του στρατηγού.

Porto di Patmos - (Egea)

Πάτμος. Το λιμάνι

ελληνικού Πρακτορείου υπό του Αμείλιο.

-Αυστηρότερα εφαρμογή του στρατιωτικού νόμου.

-Απαγόρευσις της φορτώσεως ἰππων διά την μη παραβίασιν της ουδετερότητας.

Στρατολογία κατασκόπων

-Στρατολογία κατασκόπων.

-Ο μητροπολίτης Ρόδου Βενιαμίν συνεργαζόμενος μετά του στρατηγού Αμείλιο προς καθούχασιν των κατοίκων.

-Διαμαρτυρία των κατοίκων δια τας προσπάθειας του μητροπολίτου προς καθούχασιν αυτών.

-Ο καταγγελλόμενος υπό του μητροπολίτου, Γεωργιάδης προσαγγόμενος ενώπιον του στρατηγού.

-Νουθεσίαι και συμβουλαί Αμείλιο. Προς τους δημάρχους Καθύμνου, Κω και των Ροιπών νήσων.

-Ο Αμείλιο συνιστών εις την Δημογεροντίαν Ρόδου υπακοήν εις τον μητροπολίτην.

-Επίδοσις προς τον στρατηγόν Αμείλιο ψήφισματος της νήσου Κω υπό του αναπροσώπου αυτής Δ. Κερίνου.

-Νέα πρόσκλησις των δημάρχων

των χωρίων της Ρόδου υπό του στρατηγού.

-Η Αστυνομία απαγορεύουσα την πώλησιν εικόνων του Βαλκανοτουρ-

Η Πάτμος, σε ρωσική σύνθεση.

δημοσίαν τάξιν.

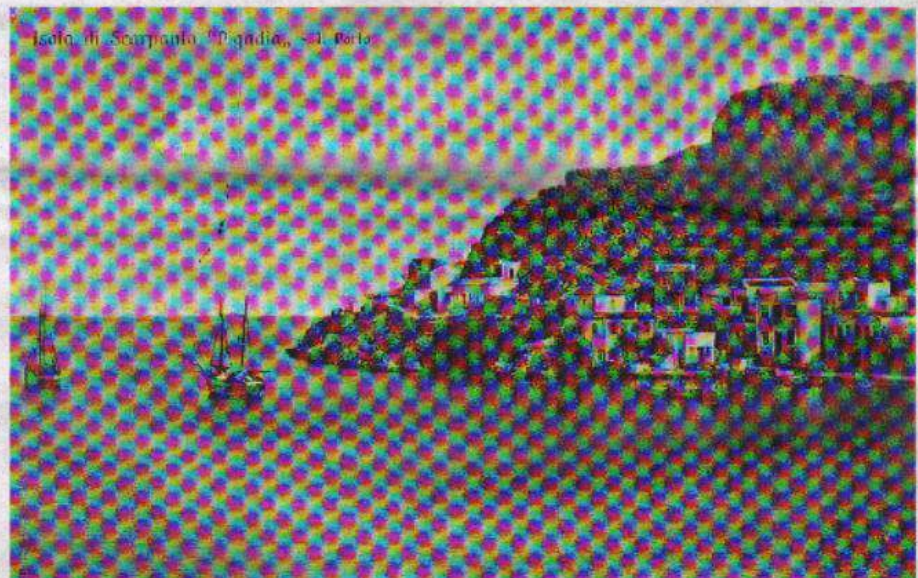
-Ο Στρατηγός Αμείλιο εξεργιζόμενος επί τη δηλώσει της εφημερίδος «Νέα Ρόδος», ότι ενασκείται κατ' αυτής βοσκοκρίσι και προβαλόν εις νέα δηλώσεσι περί Ρόδου και Ροδιακού λαού.

-Η ανυψώσις της ελληνικής σημα-

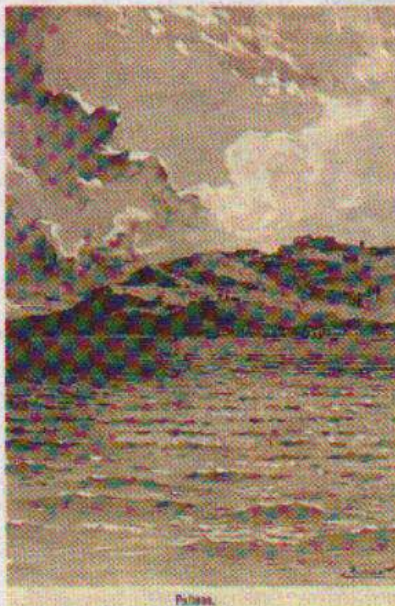
ιαλικού Προτεκτοράτου. Οι Εβραίοι, οι Τούρκοι και οι Φράγκοι της Ρόδου υπέρ της παλικής διακρίσεως.

Νέα ενωτικά δημοψήφισματα των Ροδιών και όλων των Ροιπών νησιωτών προς την Συνδιάσκεψιν του Λονδίνου.

-Η διεύθυνσις της εν Ρόδω Αστυ-

Isola di Santuario "Paganica", di Patmos

Patmos

Το νησί της Αποκαλύψεως

κικού πολέμου.

-Ο στρατηγός Αμείλιο εμποδίζων τηλεγράφημα του Ελληνικού Πρακτορείου αγγέλων την κατάληψιν των βορείων νήσων του Αιγαίου υπό του ελληνικού στόλου.

-Ο Αμείλιο ερεθιζόμενος διά τα διαβιβασθέντα τηλεγραφήματα επί ταις νίκαις του Ελληνικού Στρατού εις τον βασιλέα Κωνσταντίνο και Βενιζέλον.

-Οι Ιταλοί αποκαλούντες τους Έλληνας συνωμότες.

-Επάνοδος εις την Ρόδον των εξορισθέντων κατά την κατάληψιν Τούρκων και απειλαί αυτών κατά των Ροδιών. Νέα τεχνάσματα του στρατηγού Αμείλιο προς ουκοφάντιαν και πίεσιν των Ελλήνων.

-Παραβίασις του οικογενειακού ασύλου εν καιρώ νυκτός προς αλληψιν Ελλήνων, καταγγελλθέντος υπό Τούρκου.

-Απειλαί του Αμείλιο δια την μη είσπραξιν των φόρων. Απαίτει παρά των Συμμάχων τον κατ' αποκοπήν φόρον ἱμακταίου ον εισέπραττεν η Τουρκία. Αι εικόνες των βασιλέων της Ελλάδος διαταράσσουσι την

ας διά πρώτην φοράν εν τοις χωρίαις Κατταβιά και Γεννάδι.

-Σύλληψις και φυλάκισις Νικολάου Ασπράκη ένεκα ψευδούς καταγγελίας Μουσουήμανιδων.

-Η Ιταλική Βουλή διά τας νήσους και η παρεμπόδις υπό του Αμείλιο του τηλεγραφήματος του αγγέλλοντος τας δηλώσεσι Τζορτζιτι εις την Βουλήν. Νέοι παλληκαρισμοί των Τούρκων της Ρόδου, μένοντες σιμώρητοι υπό των Ιταλικών Αρχών.

-Αυστηρότερα μέτρα κατά του εξ Ειρώπης επανεληθέντος αναπροσώπου των Ροδιών θεοδώρου Κωνσταντινίδου.

-Ο Ιταλός κτηρός του Υγειονομείου εμποδίζων επιβάτας να αποβιβασθώσι διά λέμβων ελληνικών.

-Το ζήτημα των νήσων εις την Πρεσβευτικὴν Συνδιάσκεψιν του Λονδίνου, αι ενέργειαι της Ιταλίας και η κατ' αυτής επίθεσις του ευρωπαϊκού τύπου.

-Νέα προσπάθειαι του Αμείλιο περί

Κάρπαθος. Το λιμάνι στα Πηγάδια

νομίας απαγορεύουσα εις τα μέλη του γυμναστικού Συλλόγου «Διαγόρα» να ψάλωσι τα κήλητα υπέρ του Ελληνικού στόλου.

Τα γεγονότα των Θεοφανείων

-Σκηναί εν τη νήσῳ Σύμη συνενεία της ανυψώσεως της ελληνικής σημαίας και αυστηρά μέτρα του στρατηγού Αμείλιο. Χωροφύλακες εν Ρόδῳ καταβιβάζοντες διά της θύλακας την ελληνικὴν σημαίαν εκ καταστήματος υπηκόου Έλληνο.

-Βανδαλισμοί των εν Ρόδῳ Ιταλῶν κατά την εορτήν των Θεοφανείων προς παρεμπόδιαν μελετωμένου ουλληθητηρίου των Ελλήνων. Στανικὴν σχέδιον των Ιταλῶν προς μετριασμόν των σκηνῶν των Θεοφανείων. Προσκλησίαις Ελλήνων προκρίτων μετά τας σκηνῶν των Θεοφανείων.

Η προδοτικὴ συμπεριφορά του μητροπολίτου Βενιαμίν κατά τας σκηνῶν των Θεοφανείων. Διαμαρτυρία της Δημογεροντίας Ρόδου προς

την Πρεσβευτική Συνδιάσκεψιν του Λονδίνου διά τας σκηνάς των Θεοφανείων.

- Διαμαρτυρία των Ροδίων Αγύπτου, δικαιοσύνη των εν Ρόδω Ιταλίων δια τα λαβόντα χώραν κατά την 8ην Ιανουαρίου και σκόνημι διαδόσεις.

- Πώς ανεγράψαν τα λαβόντα χώραν κατά την τελευταίαν των Θεοφανείων εις τας παλικίας εφημερίδας και ανθελληνικά άρθρα αυτών. Διαμαρτυρία αι ελληνικών και παλικίων αωματείων και κατακραυγή του ευρωπαϊκού Έθνους.

- Η ύψωσις της ελληνικής σημαίας εν κτηρίω Κρεμαστής και τα μέτρα του Αμέλιου, Σκόνημι διαδόσεις του στρατηγού και των λοιπών Ιταλίων προς μετριασμόν του ενθουσιασμού των Ροδίων και ουκοφαντίαν των Ελλήνων.

- Ξενοφρά διαμαρτυρία του μητροπολίτου Κάσου-Καρπάθου Γερμανού προς τον στρατηγόν Αμέλιο δια τας αυθαιρεσίας των εν Καρπάθω Ιταλίων.

- Το υπό ελληνικήν σημαίαν ατόμησιον «Αγίασιν» διαταράσσον την δημοσίαν τάξιν των νήσων και το μη-υποτάξιν των Ιταλίων Επίδοσις του ανθελληνικού μπουκοτάξ των Ιταλίων εν Ρόδω, δυσχερεία εν τω Τελωνείω κατά των Ελλήνων της Ρόδου και Αίψης αυστηρότερων εν γένει μέτρων μετά τας σκηνάς των Θεοφανείων.

- Αι παλικαί Αρχαί εξαναγκάζουσι υπηκόους Έλληνας εις πληρωμήν φόρου επιτηδεύματος.

- Σκηνάι εν τω χωρίω Αρχάγγελος συνείσα της ανυψώσεως της ελληνικής σημαίας Παλιηθηδέστατον ουβραηηθίων εν τη πόλει της Ρόδου. Αποστολή χωροφυλάκων εις τα χωρία Κρεμαστή και Βιλιανόβα προς υποστολήν της ελληνικής σημαίας.

- Η εορτή των Τριών Ιεραρχών, τα μέτρα του Αμέλιου και η νέα προδοτική συμπεριφορά του μητροπολίτου ανταγκιόσεις των Ιταλίων. Ανταγκριας εκ Ρόδου δημοσιευθείσα εν εφημερίδι των Αθηνών περί της οσκουμένης θογοκριας. - Διάδοσις προσαρτήσεως της Ρόδου εις την Ιταλίαν και αποστολή χωροφυλάκων και τελωνοφυλάκων εις τα χωρία. Συλλογή υπέρ της ενώσεως εις παλίκας νήσους και αυστηράτα μέτρα των Ιταλίων προς παρεμπόδιον τούτων, ιδία εν Καθύμνω. Παρεμπόδις υπό του στρατηγού Αμέλιου τηλεγράφου της Δημογεροντίας προς τον Πρόεδρον της Γαλλικής Δημοκρατίας Πουανκαρέ.

- Μέτρα των Ιταλίων κατά των κατοίκων Γενναδίου προς κατάβασιν της ελληνικής σημαίας. Διαμαρτυρία των κατοίκων δια τας εκτροπές σκηνάς των χωροφυλάκων και φυλάκισις του Ιατρού Εμμανουήλ Ευθυμίου.

- Μέγα αυθηγητήριον υπέρ της ενώσεως εν τοις χωρίοις της Ρόδου και φυλάκισις διδασκάλων και άλλων θεωρηθέντων ως πρωταρίων. Απελάσεις εκ Ρόδου των Δημ. Αναστασιάδου, Γεωργίου Θ. Γεωργιάδου και Δημητρίου Παλιού. Διαμαρτυρία του Έλληνο προξένου Παπαδάκη δια την απέλασιν του υπηκόου Έλληνοσ Δ. Παλιού.

- Διαμαρτυρία της Δημογεροντίας και άρνησις του Αμέλιου προς αναγνώρισην αυτής. Επάνοδος μητροπολίτου εκ Σύμης, συνεννοήσεις μετά του Αμέλιου. Αποστολή 2.500 στρατιωτών εις τα χωρία προς ενδοκσην βίας και προς εκφοβισμόν των κατοίκων.

- Συλλήψεις, φυλάκισις, όαρμοί και κακοποιήσεις ιερέων, γυναικών, δημάρχων και προκρίτων κ.λπ. -έκτροπη σκηνάι εις Γεννάδι Λάρδων, Μολώνα, Αφάντων, Κρεμαστή και εν τωσ φυλαίσις χωρίοις. Αδικοατάκριας

συμπεριφορά του μητροπολίτου Βενιαμίν. Ο πρόξενος της Ελλάδος ζητεί την συνεργασίαν των προξένων Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσίας προς κοινόν διάβημα διά τας πιέσεις και τους βασιβουλίσκισμούς (αυθαιρεσίας) των Ιταλίων.

Απέλασις του Δημάρχου

-Απέλασις εκ Ρόδου των Σάββα Παυλίδου, δημάρχου και δημαγέροντος, Σαούρου Παρασκευά δημαγέροντος και κ. Παυλίδου. Διατάγματα Αμέλιου προς περιφρούρισην της δημοσίας τάξεως και περί απελάσεως του Δημάρχου. Προσαγωγή του Θ. Κωνσταντινιδίου υπό συνοδείαν ενόμιον του στρατηγού. Ο στρατηγός ομιλεί περί των απελάσεων εις τους δημαγέροντας Θ. Φραράκη και Ν. Γεωργαλήν. Δηλώσεις Αμέλιου προς τον μητροπολίτη και συστάσεις του μητροπολίτου προς την δημογεροντίαν.

- Αποφυλάκισις του Ιατρού Ευθυμίου και των λοιπών φυλακισθέντων. Αποδοκιμασία του αναβιοπρεπούς αρχιερακόπου του μητροπολίτου Ιωακείμ Μοισσούρα υπό των μοχθίων του Βενετοκλήσιου Γυμνασίου και παύσις αυτού υπό της Εφορείας. Ψευδέστατον παλικόν ανακοινωθέν διά την απέλασιν του Δημάρχου Ροδίων και σκόλη της «Τριμύσωνα». Ενέργεια και διαμαρτυρία των εκ Ρόδου απελαθέντων.

- Διαμαρτυρία του εν Αθήναις Ροδιακού Συλλόγου δια τας απελάσεις.

- Διαμαρτυρία του στρατηγού Ριτζότα Γοριβάλλι και του βουλευτού Κιέζα δια τας απελάσεις. Δικαιοσύνη των κυβερνητικών εφημερίδων.

Άρθρα φιλελευθέρων Ιταλίων και μια παλαιά επιστολή του Σανταρόζα.

- Συλλογή υπέρ της ενώσεως εις παλικας νήσους και ανυψώσις της ελληνικής σημαίας επί των Ιωνικών εν Ρόδω.

Ανάγκησις του μητροπολίτη

-Ανάγκησις του μητροπολίτου Βενιαμίν υπό του Πατριάρχου τη ενεργεία των κατοίκων Ενέργεια του Αμέλιου υπέρ του μητροπολίτου. Αναχώρησις εκ Ρόδου και συνέντευξις αυτού μετά δημοσιονόφου εν Θεσσαλονίκη.

- Η Αστυνομία εμπόδιζουσα την ύψωσιν μεριστού ελληνικής σημαίας δια την δοσφοσίαν του βασιλείου επί του Πρακτορείου της ελληνικής αμοιησίας Παναγιώτου.

- Δηλώσεις Αμέλιου περί του απελαθέντος μητροπολίτου επί τη ευκαιρία της αφίξεως νέου γραμματέως της κοινοτύπος αντί του παυθέντος Μοισσούρα.

- Σκηνάι εν τη νήσω Καθύμνω, απελάσεις Μ. Καλαβρού και Θ. Κωλέτσι Ιατρού, Διαμαρτυρία.

Διαμαρτυρία των Συμίων διά την ύψωσιν της παλικίας σημαίας επί του καταστήματος της Δημογεροντίας. Προσαγωγή ενόμιον του Αμέλιου του εκ Σύμης Νικίτα Πετρίδου.

- Σκηνάι εν Κόσω και Καρπάθω και μια εντονωτάτη επιστολή του μητροπολίτου Γερμανού προς τον στρατηγόν δια τας αυθαιρεσίας των Ιταλίων.

- Σκηνάι εν Νισύρω και δηλώσεις σπου στρατηγού προς τους μετακλήθέντας Φασουληρίδη κ.α.

- Συλλήψεις, κακοποιήσις και φυλάκισις του εκ του χωρίου Καλήθειών ιερέως Βαγιανού.

- Η εμφάνισις του ελληνικού θάρπικτου «Υδρα» μετά δύο ελληνικών τορπιλικών προξενούσασ φρεντωδής ενθουσιασμών.

Απελάσεις

-Απέλασις Γ. Πρωτόπαπα δικηγόρου εκ Καρπάθου, σύλληψις και κακοποιή-

σις του Εμίρου εν Κόσω και ανδροπρηπής στάσις και διαμαρτυρία του μητροπολίτου γερμανού.

-Ανύψωσις της ελληνικής σημαίας εις τας εκκλησίας της πρωτεύουσας, απελάσεις Στ. Παπαδοπούλου και Βικτωρος Παυλίδου εκ Ρόδου και απειλή απελάσεως του Γ. Παπαδοπούλου Ιατρού.

- Ιταλικαί αγριότητες κατά την ημέραν του Πάσχα εν τω ιερίω ναύ της συνοικίας Αγίου Νικολάου, συνείσα της ανυψώσεως της ελληνικής σημαίας.

- Διαμαρτυρία του κατά το Πάσχα κακοποιηθέντος ιερέως Νικηφόρου και διασπρέβλιος της καταθέσεως αυτού. Διαμαρτυρία της Δημογεροντίας Ρόδου δια τας σκηνάς του Πάσχα. Ανύψωσις της ελληνικής σημαίας εις το χωρίον Καθυθείς υπό του ιερέως Βαγιανού.

- Κωνσταντικοί τανία ερεθίζουσι τους Ιταλούς εν τω χωρίω Λάρδων.

- Συλλήψεις και φυλάκισις των διδασκάλων της Αστικής Σχολής Σακελλάρου και Α. Σταμάτιου.

-Απέλασις του γραμματέως της Κοινοτύπος διακόνου Πορφύριου Κυριακίδου και του Α. Θυμανάκη.

- Η Ιταλική Βαυλή διά τον ενδοξον στρατηγόν Αμέλιο.

- Η Ιερά Σύνοδος του Πατριαρχείου δια τον μητροπολίτην Ρόδου Βενιαμίν και επεμβάσεις της παλικίας Πρεσβείας.

- Συσχετισμός του Αθηνικού και Πρωτικου ζήτηματος υπό της Ιταλίας Άρθρα παλικίων εφημερίδων.

- Ο πληθυσμός της Ρόδου κατά τον Αμέλιο.

- Ανασκαφαί εν Ρόδω και κλοπή των αρχαιοτήτων υπό των Ιταλίων.

Ο στρατηγός Αμέλιος σε εξοφυλλία περιοδικού της εποχής. Αμέλιος, ο κατακτητής της Ρόδου

- Προληπτικαί απελάσεις εκ Ρόδου του Εμμ. Δρακίδη και άλλων Ροδίων.

- Δηλώσεις του εν Λονδίω Ιταίου πρεσβευτού Ιμπεριάλι δια το ζήτημα των Νήσων προς την Πρεσβευτική Συνδιάσκεψιν

- Η επέτειος της ενδόσεως και νικηφόρου μάχης της Ψήθου και του Ιταλικού συντάγματος. Υποσκέσις Αμέλιου προς Εβραίους και Τούρκους.

Ο Αμέλιος στη Ρώμη

- Αναχώρησις Αμέλιου και αποθεωτικαί υποδοχή αυτού εν Ρώμη υπό των εθνικοφρόνων.

- Νέοι βανδαλισμοί εν Ρόδω των Ιταλίων κατά την απουσίαν του Αμέλιου.

- Αντικατάστασις του μητροπολίτου Βενιαμίν και άρνησις της Υψηλής Πύλης προς έκδοσιν Βρασίτου τη υποκινήσει της παλικίας Πρεσβείας.

- Η Πρεσβευτική Συνδιάσκεψις του Λονδίνου και η πολιτική της Ιταλίας.

- Επάνοδος του στρατηγού Αμέλιου εκ Ρόδου, δηλώσεις αυτού διά την λύσιν του νησιωκού ζητήματος. Υποσκέσις διά δημοσία έργα.

- Απέλασις Α. Αναστασιάδου διδασκάλου και Κωνσταντίνου Κεφαλάκη.

- Κακοποιήσις και φυλάκισις των Π. Μωραϊώτου και Μ. Σωτηροπούλου.

«Τα την απομάκρυνση του μητροπολίτη Βενιαμίν και μετέπειτα Πατριάρχη, λεπτομερείς από αρχαιοκαθηλικό και πρωτογενείς πηγές, δημοσιεύσαν από τον Κ. Τσαπακούρη με τίτλο «Ο μητροπολίτης Ρόδου Βενιαμίν κατηγορείται για προδοσία. Τα γεγονότα, η αβύσσις του. Η Ιταλία ανείσα να δεχθεί νέο μητροπολίτη. Η άψχη στη Ρόδω του Ροδωτόπου, κ.α.» στην εφημερίδα «Πρόσδος», 20.3.1980-24.3.1980.

Το πλήθος περιμένει τους αιχμαλώτους της μάχης της Ψίνθου (Φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Η Ψίνθος το 1912

1912 Χεινήματα στην Ήδλη των αποσπώντων Παύλου (Φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

Ο πρόξενος της Ελλάδος Παν. Παπαδάκης Ένας διπλωμάτης ευριοκόμενος στη Ρόδο απαθανατίζει τη μάχη της Ψίνθου

Το κείμενο που ακολουθεί, γράφτηκε ακριβώς πριν 35 χρόνια και αποτελείται από εξήντα σελίδες διαγωνισμού. Αναφέρεται στα γεγονότα του 1912 και πώς τα είδε ένας διπλωμάτης που ζούσε την εποχή εκείνη στη Ρόδο.

Πρόκειται για τον πρόξενο Παναγιώτη Παπαδάκη που γεννήθηκε στα 1859 και έφτασε στη Ρόδο, όπου ανέλαβε υπηρεσία στις 12 Σεπτεμβρίου 1911. Στη Ρόδο παρέμεινε μέχρι τις 10 Φεβρουαρίου 1917, οπότε μετατέθηκε στο Μπουένος Άιρες. Ο Παπαδάκης μας άφησε θησαυρούς γύρω από τη ζωή του τόπου και γενικά των Νοτίων Σποράδων, οι δε εκθέσεις του είναι πολύτιμες για τους μελετητές και ερευνητές της περιόδου αυτής.

Γράφει ο διπλωμάτης την ημέρα της παραδόσεως του τουρκικού στρατού στην Ψίνθο, στην υπ' αριθμ 196/5/18.5.1912 έκθεσή του, προς την Κεντρική Υπηρεσία του Υπουργείου των Εξωτερικών:

«...οι Ιταλοί, περί τους 12.000, υπό τον αντιστράτηγον Αμέλιο οδηγούμενοι από χωρικούς, κατέλαβον πάντα τα περί της Ψίνθου επικρατα μέρη και περιέζωσαν τους Τούρκους, την αυγή της 3ης Μαΐου, διεισύνοντες δε εις αυτούς να παραδοθούν καθ' ότι πάσα αντίστασις θα ήτο μάταια. Αλλ' οι Τούρκοι ουδεμίαν απάντησιν έδωκαν. Τότε ήρξατο γενικός κανονισμός εκ τω των ηθίων και εκ της Ήρας κατά του εν Ψίνθω τουρκικού στρατού. Μέρος του στρατού τούτου ηθέλησε να διασπάση την Ιταλικήν ζώνην προς την θέσιν Καλοπέτρα και εκεί συνήφθη φονικωτάτη μάχη εκ του συστάσθην καθ' ην πολλοί και εκ των δύο στρατοπέδων εφανεύθησαν και εληλυθήσαν. Ο βομβαρδισμός κατά την Ψίνθου και η μάχη διήρκεσαν εξακοθούστικώς επί δέκα σφικτήριους ώρας, όπου τέλει οι τούρκοι εξηλελυμένοι και άνευ τροφής επί δύο ημέρας εξήτησαν να παραδοθούν κατιδόντες το αδύνατον της περαιτέρω αντιστάσεως.

Το αποτέλεσμα της μάχης ταύτης εκ του προχείρου γενομένου απολογισμού είναι ότι

1912. Η πλατεία των Πλακτώνων-Πλατανάκια (Φωτό Γ. Κωνσταντάκης)

εφανεύθησαν εκ μιν των Ιταλόν εις υπολοχαγός και 5-6 στρατιώται, εληλυθήσαν δε περί του τριάκοντα, άπαντες εκ του Σώματος των Βερσαλιέρων, αίτινες με την λόχην εφ' όψη, προσέβαλον τους εις Καλοπέτραν Τούρκους. Εκ των Τούρκων εφανεύθησαν και εληλυθήσαν περί τους 150 εκ των οποίων εις αξιωματικός, ηχηρωτάθησαν δε 1.000 περίπου. Ούτω εξελεψεν άπας ο εν τη νήσω τουρκικός στρατός και οι Ιταλοί γενόμενοι κύριοι όλης της νήσου.

Οι Χριστιανικοί στρατιώται ευρίσκοντο άπαντες εν Ψίνθω, εφανεύθησαν δε ως λέγουσι, δύο εκ των οβίδων εκ των οποίων κατεστράφησαν οι ηλείστοι οικίαι της Ψίνθου, μία δε διετρύπησε και την εκκλησίαν και έθραυσε τους πύλους του φυλάσσομένου εκεί εθίου, το οποίο και εκύθη, περί τας 1200 σκάδας.

Εις Ψίνθον ευρέθησαν και 114 σάκκοι άλευρου του τουρκικού στρατού, αίτινες διενεμήθησαν εις τους χωρικούς των περίε χωρίων.

Προ της εν Καλοπέτρα και Ψίνθω τελειωτικής μάχης, είχαν κατέλθην και παρεδόθησαν ή συνελήφθησαν εις αξιωματικός της Χωροφυλακής μετά 50 περίπου χωροφυλάκων και στρατιωτών, απηλευθερώθη δε και ο Ιταλός αιχμάλωτος και συνελήφθη ο λιμενάρχης, όστις τον εφύλαττεν.

Ο Ιταλικός στρατός αφήσας

μικράν δύναμιν προς φύλαξιν των πληγυμένων, κατήλθε χθές το εσπέρας ορισμευσατικός εκ την πόλιν, μετά πάντων των αιχμαλώτων, εις ους απενεμήθησαν αι τιμαι του πολέμου, σήμεραν δε ήσαν πρώϊον τους επεβίβασαν των ηθίων όπως τους οδηγώσων εις Ιταλίαν.

Οι Ιταλοί έλεγον ότι οι Τούρκοι επολέμησαν γενναίως και ότι αν ήσαν διηλάσιοι και είχαν επαρκή τρόφιμα και επιμελητείαν, θα έφερον μεγάλην αντίστασιν εις την Ιταλικήν στρατόν.

Οι χωρικοί συνέδρομον μεγάλως τον Ιταλικόν στρατόν, ο δε στρατηγός Αμέλιος μετά την επιστροφήν του μετά του στρατού εκ Ψίνθου, χθές εν εσπέραν, από του εξώστου του Διοικητηρίου, αφού συνεκάρη τους Ιταλούς στρατιώτας, ηυκαρίστησε θερμάτατα τον ήσόν της Ρόδου και των χωρίων δια την συνδρομήν ην του παρέσχον, βεβαίως αυτους περί της εις το μέλλον εξασφαλισείως των. Περαιτωθείσης της εκκαθαρίσεως της νήσου από του τουρκικού στρατού, θα αρθώσιν από αύριον τα ένεκα της εμπολέμου καταστάσεως ήθηθέντα μέτρα και θα αρχίση η κανονική λειτουργία της πόλεως...

...Διεδόθη ότι μεταξύ των κατασχεθέντων εγγράφων του ενταύθα Κομητάτου, ανεκαλύφθησαν τοιαύτα, διαλαμβανόμενα περί μελετωμένων σφραγών κατά των Χριστιανών επί τη αφήσει του Ιταλικού Στόλου...

Δύο λόγια μόνο

Με το σημερινό 48αίο αφιέρωμα με τίτλο «1912 οι Ιταλοί στις νότιες Σποράδες. Η κατάληψη της Ρόδου» συμπληρώνεται ένα ακόμη μεγάλο κομμάτι της σύγχρονης ιστορίας της Ρόδου και της Δωδεκανήσου γενικότερα.

Και αφού έτσι είναι, μπορεί πλέον κάποιος να υποστηρίξει ότι η «Ροδιακή» γράφει ιστορία. Και γράφει ιστορία: επικερμένως εδώ και πολύ καιρό να καταγράφει μέσα από ιστορικά ντοκουμέντα και από γεγονότα που συμβάδουν αυτόν τον τόπο την πορεία της Ρόδου και των άλλων νησιών τα τελευταία χρόνια.

Με την καταγραφή αυτή η «Ροδιακή» βοηθάει τους παλαιότερους να θυμηθούν, και γιατί όχι, να αποκτήσουν παλιές δυσκολες αλλά και όμορφες μέρες, αλλά και τους νέους να πληροφορηθούν για τις περιπέτειες και τις δραστηριότητες, εθνικές και οικονομικές των προγόνων τους. Βοηθάει ακόμα η «Ροδιακή» με αυτή την προσπάθεια στην απομόνωση κλητών οι οποίοι περιφερόμενοι στα «οιληγκάρια» όπου κυριζούνται ψευδώς ότι γεννήθηκαν, κατακρεουργούν με πράξεις και ανιστορικά συγγράμματα την ιστορία του τόπου μας.

Θα ήταν παραλήρη, αν και μια τέτοια έκδοση παραλείπει άμεσως στον «δρόστο» να μην ευχαριστήσουμε τον συμπρωταίτη μας, εκλεκτό συνάδελφο δημοσιογράφο και ιστορικό ερευνητή και φίλο Κώστα Τσαλασούρα.

Η προσφορά του στον τόπο είναι ανεκτίμητη.

Σ.Π.

Εκός Βέηλασι...